

don

N4

1933

OLION

IV AASTAKAIK

ILLUSTREERITUD KUUKIRI

Tegev- ja vastutav toimetaja ning väljaandja: GEORG NAE-LAPEA

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, „Olion“. Telef. 5-42.

„Olioni“ talituse esindaja Tallinnas: õigusteadl. JOHANNES KALLMAN, Suur Karja 4-13, telef. 465-10

„Olion“ on teinud end tarvilikuks koolile, kodule ja raamatukogule ning igale kultuuri ja ilu sõbrale / „Olion“ on ajakiri kõigile

„OLIONI“ TELLIMISHIND 1933 ON:

Aastaks (12 nr.)	6 kr. — s.	6 kuu pääle	3 kr. 75 s.
11 kuu pääle	5 „ 85 „	5 „ „	3 „ 40 „
10 „ „	5 „ 75 „	4 „ „	2 „ 75 „
9 „ „	5 „ 50 „	3 „ „	2 „ — „
8 „ „	5 „ — „	2 „ „	1 „ 40 „
7 „ „	4 „ 25 „	1 „ „	— „ 70 „

Välismaale: aastas — 12 kr., poolaastas — 6 kr.

Üksiknumber 75 senti. Välismaale: kr. 1.50

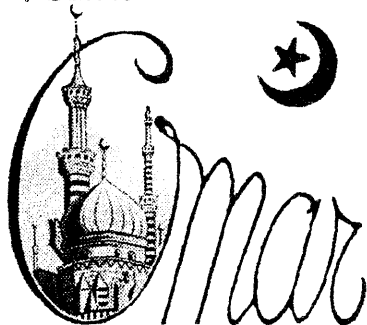
„Olioni“ üksiknumbrite müüjaile:

Määritud ja lahtilõigatud eksemplaare tagasi ei võeta.

„Olioni“ toimetus ja talitus asub Tartus, Karlova tn. 18-a-2

Kõrgeväärtuslikud
aromaatilised — peenemaitse-
lised

PABEROSSID

25 tükki — 35 senti

Tartu Tubaka vabrik

Oskar Luik.

Rsut. 1907. a.

Tartus, Rüütli tän. 14, telef. 5-67.

Suurem Eesti mängude,
mänguasjade ja koolitar-
vete äri, tööstus ja ladu.

Laste ja noorsooraamatute kir-
jastus. Vaate- ja piltpostikaardi-
tööstus ja kirjastus. Jutu-Pauna
ja Õpilassõbra toimetus.

**Odav ostukoht üksikult ja
edasimüügiks.**

OLION

ILLUSTREERITUD KUUKIRI / NELJAS AASTAKÄIK

Jaan Kärner

Kevade õnnistus

*Ju jälle päike kõrgelt käib,
ja maanteed tolmuavad ja ojad vulisevad.
Kui naine, kellel süli lilli täis,
mu ukse taha astub koputades kevad.*

*Ja väljadel on algand küänd,
soos pesaaset otsib kurg ja rabakana,
kesk raiesmikku eostub värskel küänd,
ja vastu lõunat tärkab rohi kulust vanast.*

*Ja metsast kõlab rästa laul,
ning laste rõõmus kilkamine kostab õuest.
Käib haige vanameeski kaenlas sau
ja avab päikesele oma kuhtund põue.*

*Huulpehmeid pungi puhkeb puil,
ja aias lõhnab huumus nagu värskel humal.
Kõik loodus hingab hardalt otsekui
ta üle õnnistades käsi laotaks jumal.*

Dr. phil. h. c. Mihkel Martna

Lydia Jannsen-Koidula tagurilisest vaimust

KOIDULAT äsja näitelavale tuues on Hella Vuolijoki-Murrik Eesti rahvusliku ärkamisaja värskendatud mälestusi arutluste esirinda tõstnud, kuid mitte asjalikult valgustanud. Selle aja mõttemaailm, eriti Koidula oma, väärib küll tõsisemat tähelepanu, kui sellele tänini osaks on saanud. Koidulale on tema sütitavate luuletuste ja isamaa-armastuse tõttu, mis tema luules väljendatud, suurt lugupidamist avaldatud. Kui meeles pidada, et Koidula oma isamaa armastusest hõõguvad laulud 1870. aastate ümber lõi, olgugi et luuletaja enese tegelik elu kuigi ulatavalt sütitavate sõnadega ühes ei käinud, on tänapäevalgi arusaadav, et ta *Emajõe ööbikuna* tähelepanu osaliseks pidi saama. Koidula sõna tõsisest mõttest ööbiku iseloom vääris seda. Aga Koidula austajad ei piirdu tema luule kiitmisega, vaid nad ülistavad, jah, võib julgesti ütelda: nad jumaldavad teda niihästi inimesena kui ka avaliku tegelasena, kel ülesandeks olnud rahvast kasvatada. Ja just selle ülesande täitnud Koidula võrratult! Selle eest ülistati teda nüüd taevani ega jäetud midagi ütlemata, juuretoomata, mis kuidagi veel tema auväärilikkust ning ideelist suurust võis tõsta. Seepärast julgen mina küsida: kas ei minda ülistamisega liia-

le? Kas ei unustata Koidulat ülistades paljugi, mis Koidula isikule sootuks tumedama värvingu peaks andma? Kui seda teadlikult tähelepanemata jäetakse, siis annab see Koidula ülistajate hingelaadist ja maailmavaatest üpris halvasti tunnistuse. Tehakse seda aga teadmata, ilma asjaolusid tundmata, siis ei kõnele ka see ülistajate kasuks.

Koidula kirju tema omakseile lugedes, mis *Eesti Kirjanduse Seltsi Kirjastuse* poolt a. 1926 välja antud, leiame väga palju väljendusi, mis selle üle mingit kahtlust ei jäta, et tema oli puru vanameelne, tagurliste vaadetega inimene. Nende tagurliste vaadete lähtekohast väljudes hindas tema ka teisi ärkamisaja tegelasi maha, niipea kui mõni neist tema isa ja Jannseni perekonna traditsionaalselt vanameelsete seisukohtade vastu oli ja seda mitte ainult enese teada ei jätnud. Isa ning selle perekonna hüvede eest hoolitsemine, perekonna ideaalne „koos-hoida-püüdmise“ on inimlikult küll sümpaatlik. Aga kui eeskätt selle, kuigi ilusa ideaali teenistusse astutakse, nagu Koidula, siis ei saa enam juttu olla rahva ideaalne kasvataja-olla-tahtmisest, kasvataja olemisest.

Enne Koidula mainitud kirjade sisu lehitsema minekut tahan järgmist ütelda:

Eesti rahva ülikurba minevikku meeles pidades ei ole imestada, et me oma eelkäijate, oma esivanemate seas isegi alles kolm-neli põlve tagasi ainult mõnda üksikut isikut teiste seast välja paistma näeme, ja nendegi väljapaistvus on võimalik ainult rahva suurhulkade madala kultuuri tõttu. Suurvaime, kes kaugele üle rahva hulkade paistaksid, ei leidu. Nendest ei saa juttugi olla, kes kaugemale, üle meie rahva kultuuriala, teiste rahvaste üldkultuuri tippude kõrvale oleksid tõusnud ja siin subjektiivselt kaasa tegutsema oleksid hakanud. Neid aga, kes ometi selgi viisil rahva suurhulkade halli kultuuri tagapõhjal silma paistsid, ja „ajaloota“ rahvakesele ajalugu vormima hakkasid, maksab meil ka vaadelda nende „vaimlise õhkkonna“ ümbrustikus; maksab küsida ja selgitust otsida, isikuid nagu ajaloolise arengu prisma alla asetades, kas ja kui kaugelt toleaja väljapaistvamad isikud ajaga, aja vaimuga kaasas käisid, kas nad oma tulevikku, s. o. neile järgnenud sugupõlvade aega kuni nüüdisajani vähegi õieti ette nägid, ette näha püüdsid, või, mis veel olulisem on: kas ja kuidas nemad mainitud tulevikule, s. o. praegusaja värskemale minevikule teed rajasid, ettevalmistustöid tegid? Koidula kuulub selkombel vaadeldavate, hinnatavate isikute hulka. Ja kuna ma juba tähendasin, et Koidula vanameelne, tagurliste vaadetega inimene oli, siis eeldan mina, et Koidula ülistajate leer minu väljendustega päri ei ole, vaid et mind — võib-olla — Koidula au mahakiskujaks katsutakse teha. Kuid minule näib, et esimeses joones tuleb tõde teenida.

KOIDULA SEISUKOHT „SAKALA“ VASTU

LYDIA Jannsen-Koidula elas 29-nda vanusaastani oma isa kõrval ning oli isale ajalehe toimetamise juures tähtsaks kaastööliseks. Me võime oletada, et toleaeagne ajalehe toimetus kirjanduse suu-

ARNO VIHVELIN

PROF. J. TAMM
Õli

nas küll väga rikkalik ei võinud olla. Aga rikkalikum pidi ta siiski olema, kui tolleaegne *Eesti Postimees* meile tegelikult vastu peegeldab. Nõnda et Koidulal teatav poliitiline koolimisevõimalus mitte ei puudunud, olgugi et ta oma lugemisvara hulgas eeskätt *Die Gartenlaube*'t¹⁾ nimetab. *Eesti Postimehe* toimetuses töötades pidi Koi-

1) Kroonlinnast kirjutab Koidula kord oma sugulastele ka ajakirjadest, mil-liseid ta loeb (see on 4. dets. 1876. kirjutatud): „...saan kahel puhul nädalas iga kord 5—7 vihku jooksvaid ajakirju, nende seas näit. *Puck* (naljaleht), *Gegenwart*, *Revue*, *Gartenlaube*, *Allgem. Familienzeitung*, *Über Land und Meer*, üks prantsus-keelne leht... Ka laenuraamatuid on Eduard (Michelson) tellinud... ja raamatukogu on ainult mõned majad meilt eemal...”

Mainitud ajakirjad tunduvad meile nüüd küll üsna vesistena ja me mõtleme neile suure tagasihoidlikkusega. Aga — tol ajal seisid need vahest „aja kõrgusel”? On silma paistev, et Koidula ühtki venekeelset ajalehte ei nimeta.

dula ometi tahestahtmata ka poliitiliste sündmuste käiguga sügavamalt kui paljud teised tol ajal tutvunema ning see pidi teda — noort edasi-püüdjat inimest — ka seisukohti võtma sundima. Mina eeldan igatahes veel rohkem! Ajalehe toimetuse õhkkonnas oleks pidanud Koidula sarnane erksa hingega tundeline neiu vähemalt vabadusevõitlusele kaasaatundjaks või koguni kaasa võitlejaks arenema. Aga me leiame otse selle vastu, et Koidula oma isa vaadetega täieliselt ühte kasvab ning arenemiskäiku sellest lähtekohast hindab, ja nähtavasti suurelt osalt seepärast, et see — perekonna sissetulekule kasulik on... Ta läheb selles isegi kaugemale, kui hää tütre sündsusetunne tohiks lubada. Vaatame, kuidas suhtus Koidula C. R. Jakobsoni nädalalehe *Sakala* kinnipanemisele a. 1879.

Jakobsoni ja Koidula vahekorrad ei võinud „jäised“ olla. Kõneldakse ju, et just Jakobson see olnud, kes Lydia Jannsenil soovitanud nimeks võtta *Koidula!* See kõneleb igatahes sõbralikkusest. Arvatavasti suhtus Jakobson Koidulale selle eeldusega, et nõnda vaimukas noor neiu ometi mitte tagurluse kilda, vabameelsuse püüetele vaenulikule alusele ei võiks sattuda, nagu Koidula pärastine elu siiski näitas.

Meil ei tarvitse eriti meele tuletada, et C. R. Jakobsoni *Sakala* ilmumine Eesti avalikus elus suure rõõmu ja vabaduste lootuse ärevuse sünnitas. *Sakalast* eeldati, et „nüüd on tee vabadusele vaba...“ Jakobson asus rõhutada talupoja eest mõisniku ning kirikhärra vastu võitlema. Kõik vabamalt mõtlejad eestlased tundsid sellega kaasa — ka palgatöölisel tundsid Jakobsoni võitlusega kaasa, küll eksikombel arvates, et „peremehe“ võit ka sulase vabastab. Kuid see oli tol ajal nõnda. Jakobsoni vastu pandi teiselt poolt kõik rattad käima, et *Sakalat* hävitada, nähtavasti aga mitte ainult mõisnike ja pastorite poolt. Koidula kirjutab nähtavasti sellest *Sakala* vastu ettevõetud aktsioonist oma õele 2. mail 1879: „Saadetise kätte saanud, kuid üleauruseks muutunud: *Sakala* suleti siseministri korraldusel 28. aprillist 8 kuuks...“ Milline võis „üleauruseks muutunud“ saadetus olla, kuna *Sakala* suleti ilma selletagi? Minule näib, et Koidula sõnu nõnda tuleb mõista, et siin tegemist on *Sakala* hävitamiseks kavatsatud plaaniga. Aga edasi järgmised read: „*Nii siis rahu kogu käesolevaks aastaks!*“ Edasi kirjutab Koidula: „*Schultze on veetlev.*“ Siis rida lauseid, mis näivad arusaadavad neile, kes „asjaga kursis“ pidid olema. Kärpe lõpul: „*Ma pean tunnistama, et ma sellest asjast (mida nähtavasti „veetlev Schultze“ ajas. M.) juba õige pessimistlikul arvamisel olin, aga nagu nüüd (Sakala kinni pannes. M.) näha, hoopis ülekohtuselt!*“ (Oli Koidula „veetleva Schultze“ ülesannete või ettevõtete suunas pessimistlikul arvamisel, sest — *Sakala* pandi ju kinni! M.)

„*Mis ütlevad selle kohta nüüd sakalased ja nende juht?!*“ küsib Koidula. Mõttelt segane on K. järgmine lause: „*Mäherdusi ettekäändeid (? M.) nemad küll mõtleavad sepitseda (? M.), et õigustada (? M.) seda valitsuse sammu „Sakala“ vastu?*“ — „*Olin eila nagu elektriseeritud; kui hea meelega kõneleksin nüüd (! M.) omastega...*“

„Ja nüüd —“ kirjutab Koidula edasi — „vaikimine, absoluutne, tingimatu vaikimine nii isikute kui ka suhete kohta, mis maist (meist? M.) õigluseametid (saksakeeli vist: „Tribunal der Gerechtigkeit“? M.) võiksid esindada! Aina seda juhust peame igal tingimusel silmas pidama, muidu võib kahju määratu suureks tõusta! 2) Siseminister on igatahes mõistlik mees, kes oma ametist aru saab ja muret kannab riigi rahu eest! — Ja nüüd peab „Postimees“ siis veel selle eest hoolt kandma, et ainult õiged käratsejad „Sakalast“ puudust tunnevad! Ma arvan, küllap ta tuleval aastal on hästi ettevaatlik oma mürgivalmistamisega ja sapipurgimisega (? M.) toonis ja vormis.“

„Meeldivamat kinki ei oleks suutnud kodused sünnipäevad mitte kaasa tuua! 3) Ainelise mõju kõrval tabab vist eriti moraalne mõju rusuvalt kogu punast parteid, kes ju alati nii suureline (oli) oma seljatoe päale Peterburis! Kuis peab küll see vaene valitsus (! M.) nüüd nendega valmis saama?“ See kiri „õekesele“ lõpeb järgmiste sõnadega: „Heinrichile (s. o. Dr. Heinrich Rosenthalile M.) mu südamlik tänu Sakala pärast nähtud vaeva eest. Telliksin nüüd selle lehe, aga ta olevat ju ära keelatud.“ (! M.)

Peaks küsima, kas Heinrichi Sakala pärast nähtud vaev oli kindlasti Sakala kinnipanemise pärast nähtud vaev?, mille juures raske kahelda.

See Koidula kiri, millisest ma mõned laused välja noppisin, algab motoga: „Moto: Ütle mulle, kes sa oled, ja ma ütlen sulle, millal sind ära keelatakse!“ Ja see kõlbab hästi teiste selliste — pärlite kõrvale ritta põimida! Koidula oli kindel, et „punase partei“ Sakala tuli sulgeda! Seda nõudis „riigi tarkus...“

Kirjas õele 21. mail 1881 puudutab Koidula Kirjameeste Seltsi lõhenemise puhul sakalaanlasi mainides, et „sakalaanlaste kätes saab Kirjam. Selts kohe sotsiaalse agitatsiooni koldeks...“ Nagu lause mõttest näha, peab Koidula sotsiaalset agitatsiooni miskiks koledaks, millele vaja kolm ristikest varuks juure teha! Või mõtles kirjutaja sotsialistlikku agitatsiooni, millele mainitud vaenulik värving ennemini oleks sobida võinud? Vahetati ju tol ajal mõisted sotsiaalne ja sotsialistlik hõlpsasti ära, või tuleb see Koidula kirjajade tõlkija arusaamise arvele panna? Sotsiaalne agitatsioon! Tule Jumal appi!

2. Arvatavasti kartis K. „veetleva Schultze“, „ülearuseks muutunud saadeteise“ ja teiste selliste „asjade“ avalikuks saamist, mis küllalt arusaadav oli. Aga seda närusemana paistab tagantjärele see „telkidetagune“ sepitsemine „isamaa armastajate“ ja rahva „kasvatajate“ poolt, kõrgema, saksasoost luteri kiriku juhiga Sakala hävitamiseks plaane teha ja neid ministri juures soovitada!

3) Sakala sulgemine 8 kuuks oli Jannsenite perekonnale „meeldivamaks kingiks“, s. o. radikaal-liberaalse Sakala kinnipanek tagurlise Jannsenite lehe kasuks! Eks ole suurepärase võtte rahva kasvatuse alal!

KOIDULA POLIITILINE MAAILMAVAADE VÕRRELDES VENEMAA REVOLUTSIOONILISE VÕITLUSEGA

ABIELLUDES asus Koidula a. 1873 Kroonlinna elama. Ta elas sääli oma elu lõpuni, s. o. kuni 1886-ni, s. o. 13 aastat. Just need aastad olid Venemaa kangelaslikud vabadusvõitluse aastad, s. o. aeg täis vene vabameelse nooruse iseenese ärasalgamist, äärmiselt suurt ohvrimeelsust rahva vabaduse kättevõitmiseks, otse ülevoolavat eneseohverdumist ja traagikat nooruse elutahte ning vabaduse tungi suunas. Mis selle, sõna tõsisemas mõttes kangelasliku võitluse lõppsihiks oli, avastas 1917-nda a. revolutsioon ja Romanovite kurblik-verine lõpp. See vene noorsoo ja vabaduse ihaldajate revolutsiooniline võitlus oli üks traagilisemaist vabaduse võitlustest rahvaste ajaloos. Kuidas suhtus Koidula sellele võitlusele? Kuidas nägi ta seda?

Koidula on sel ajal omakseile 134 kirja kirjutanud, mis üle 500 leheküljelise raamatu sünnitavad. Aga nendes kirjades ta vaevalt puudutab seda võitlust, mis tema ümber keemas oli. Ta elas ju Peterburi läve all ja see Venemaa päälinn oli ju mainitud võitluse keskkohaks. Koidula aga liikus sellest võitlusest mööda, ta ei „näinud“ seda. Möödamattes näib ta mõnd juhtumit ainult puudutavat, nimelt kui ta oma mehelt või mõnelt tema klubiseltsimehelt mereväe ohvitserilt „laupäeva õhtul koju tulles uudisena“ midagi on kuulnud, nagu ta ühes kirjas (31. mail 1881.) näit. kirjutab: „*Keiser ei võtnud — Сухомовъ'i juhtumi puhul — laevastiku aadressi vastu, öeldes: „Оттуда не ждалъ!“* (säält seda ei oodanud). *Laevastikul olevat veel, nagu teatatakse, 19 isikut arreteeritud. Meisse „siin rohelises“ puutub see muidugi vähe. Need on uudised, nagu neid mehed kaasa toovad, kui nad laupäeviti Kroonlinnast siia* (seekord: rohelisesse M.) *tulevad.*“ Seda enam leiame aga vabadusvõitlust hukka mõistvaid ning tsaari ülistavaid väljendusi Aleksander II surmamise puhul kirjutatud kirjades.

Teatavasti pidasid terroristid tsaari surmamist oma võitluste hari-saavutiseks. Sellele järgnes seda suurem ja verisem tagakiusamine ja tagasikiskumine uue tsaari poolt. Ja võis kindlasti ette näha, et mõne terroristliku akti õnnestumine riiklikku korda ei võinud muuta. See pärast on sotsialistid ikka selliste aktide, s. o. atentaatide vastu olnud, ega pole neist kunagi osa võtnud. Aga põhjusi, mis atentaate välja kutsusid, pole sotsialistid kunagi salanud. Tsaari väevõimu kukutamiseks on sotsialistid teisi teid tarvitanud. Koidula oli aga innustunud tsaarivõimu ülistaja. Tema oli „isake tsaar“ see, kes talupojad pärisorjusest vabastas, kuna vabadusevõitlejad tsaari väevõimus talupoegade ja tööliste näljani väljakurnamise vahendit nägid. Koidulal polnud aimu põhjustest, mis tsaari sundisid „oma talupoegi“ vabastama, nagu tal ka sellest aimu polnud, et seegi „vabastamine“ ainult kur-namissüsteemi muutmist tähendas.

See osa vene rahvast, kes surma põlates tsaari väevõimu vastu ja vabaduste saavutamise kasuks võitles, oli õilsam osa sellest rahvast. Aga Koidula ütleb, et see oli „*põhjani rikunud, saastunud, mürgitatud läbi ja läbi.*“ Koidula ei näe tsaari väevõimu valitsuses muud kui „*isa-*

ARNO VIHVELIN

PRL. P. PORTREE
Õli

südame ja rahva õnnestumistahte õrnu õisi," mispärast ta nende kohta ainult sajatamise sõnu leiab, kes isakese tsaari valitsusse teisiti suhtuvad. Mis oli see muud, kui vabaduste nälja paratamatu tagajärg, et Nikolai II oma perekonnaga nõnda kurblikveriselt pidi surema, millele Aleksander II surm teataval määral ettekuulutatavaks ähvarduseks oli? Romanovite valitsuse lõppu Koidula ei näinud. Kuid 1881. a. Aleksander II atentaadi puhul võis sellesarnast siiski juba ette aimata. Aga Koidula ei suutnud tsaari väevõimu lõppu vajalisesena tunda! Tema kirjutab 2. märtsil 1881 öele muuseas järgmist:

„— — — Suurem osa vene publikust näib mulle purujuhm olevat, teda täidab tapmise vastu isegi teatav uudishimu, sedalaadi huvi, mida blaseerunud ringkonnis harilikult vastu võetakse kui närveergutavat vaheldust keset väsitavat argipäeva üksluisust, — nii et aina ehmu, aina kokku selle seltskondliku loiduse pärast! Viimaks ometi on koletised oma eesmärgile jõudnud —“. — „Kinnivõetud tapja olla novgorodlane, Russakov... Keegi oma haavadesse surnud eraisik olla oma nime konsekventselt enese teada jätnud — lõimlane...“ — „Õndsalt kõrgel surnul on mõlemad jalad purustatud, rind hirmsasti vigastatud, meelemärkust ei olla ta aga mitte kaotanud — hirmus!“ — — „Kogu avalikkuse peal lasub nagu tardumus. Vaene, õnnetu monarch! Arma stus, mida sa oma rahva pärast nii rikkalikult oled ära teeninud, ei paista sinu venelaste hulgas siin mitte palju välja!“ — — („Krepi hinnad on 24 tunni jooksul kahekordseks tõusnud ja kerkivad võib olla neljakordseks.“) — — „Jumal, mu Jumal, kui see oleks tasu suurte ja vabastavate valitsusetegude eest, kui see tähendaks nende tegude lõppu, siis tulgu tagasi Ivan'ite ja Nikolai'de ajajärk, siis kadugu „isasüdame“ ja „rahva õnnestamise“ rämp! Nuut on siis parimaks pedagoogikaks „meie rahvale“, raudrusikas tema mõjuvaim õppemeister! Jumala nimel taevas, ma usun, nii ta on! Nüüdne aeg peab raua ja verega kooli võetama, ta on põhjani rikutud, saastunud, mürgitatud läbi ja läbi!“ Järgmises kirjas, mis 6. märtsil kirjutatud, võtab Koidula atentaadi puhul uuesti sõna ning lausub muuseas: „Õnneks on nüüd terve tapjatepessa leitud, aga — kus lõpeb lõimkond? See lõimkond mängib elu kaalule pannes õnnemängu iseenda, rahvaste ja nende vürstide eluga: kui nad leitakse, on laeng püssirohtu sedamaid nende hõlpus asupaik (? M.), ehk nad küll seda laengut ei väeri ja ta neile vastutamatu hõlpus korraldus on (? M.)! Ja see kelmide pere tahab otsustada rahvaste saatust! Säärase mõtte puhul pöördub süda kehas ringi!“ — 13-ndal märtsil pahandab Koidula (emale kirjutades) see-üle, et Kroonlinnas „hübiks sellele sõjaväe linnale, kaevalt 3 musta lippu (leinalippu)“ väljas olevat. „Südamliku valu kõrval tundub ka suurt ükskõiksust ja frivoolset kergemeelsust, ja mitte just kõige vähemal määral, nagu kuulda, sõjaväe ringkonnis. On raske, rõhuv aeg! Jumal aidaku meid!“ — 24. märtsi kirjas lausub Koidula muuseas: „Kurjategijad keelasid isegi müürilehtede läbi ära kõrgestiõndsas keisri liiga varase matmise, et siis „üheskoos lõpeks“. (Arvatavasti tuleb lauset nõnda mõista, et terroristid, oma peatset sur-

maotsuse täitmist ette nähes, soovisid keisriga ühelajal maetud saada. M.) Koidula kaebab, et „*läbiotsimised möödunud nädalal ei näi aga nimetamisväärt tagajärgi osutanud olevat. Kui säherdused olevused, nagu Sophie Perovska, endise ministri tütar,*⁴⁾ *juhtide sekka kuuluvad, siis võib sel lõimkonnal igatahes leegion peiduurkaid olla.*“

Agas mitte ainult nendest kirjadest ei hoova Koidula tagurline hingelõhn! Me võime ometi eeldada, et Koidula 1848-nda aasta vabadusevõitlusi tundis ja me peaksime eeldada tohtima, et ta nendele vähemalt kaasa tundis. Agas tema kirjadest leiame näit. Frankfurdi Pauli kiriku, s. o. Saksamaa 1848. a. parlamendi kohta ainult mõnitavaid sõnu. Me kõik teame, et 1848-nda a. revolutsioon suurt ei saavutanud. Agas arenemise vahejaamana demokraatia võidu poole — olgugi demokraatia nüüd Hitleri poolt ajutiseks maha tallatud — on sellel ometi suur ajalooline tähtsus. Frankfurtist läbireisil peatudes tuletab Koidula Pauli kirikut küll meele, agas ainult mõnitades ja alahinnates, et see „patsiparlament“ ei ole „*mingisugustki tõesti tagajärjerikast tööd teinud.*“ Vabadusevõitlusele kaasatundja oleks Frankfurdi parlamendi saatust kahetseda võinud, agas mitte mõnitades tõsisest ajaloolisest sündmusest mööda läinud. See seisukoht saab meile agas kohe arusaadavaks, kui me tsaari „*saliku armu ja headust*“ meele tuletame, mille kiitusele Koidula süda tuksus.

Mina võiksin sedalaadi väljendusi pika rea ette kanda, kuid ma arvan, et nendest jätkub. Igaüks võib neid ise tema kirjadest leida... Ta on mõnikord tõsiselt mädaniku leidmisel üsna ligidal. Nõnda näit. puudutab ta kindralstaabi ülemarsti B. „*kohtademüümise*“ ja „*alkäe maksu-võtmise skandaalset protsessi,*“ mis B. vallandamisega lõppenud. Koidula ütleb sel puhul: „*aga — teadupärast muutuvad meil ainult isikud, asi aga jääb!*“ Ja, mis veel hullem: Koidula ise ei tõrgu mitte neidsamu ukse ja esiruume näit. oma vennale kohasaamise sobitamiseks soovitamast... Ja kui Koidula vend, Eugen Jannsen, viimaks tsensoriks „saab“, ei leia Koidula selles midagi halba, vastikut, vaid ta kirjutab peaaegu uhkelt, et ta ühele tuttavale vastanud, kes Eugeni tsensoriks astumist meditsiinist loobumisena mõistnud: — „*Seda küll mitte, agas ta on valitsuse tahtel ühtlasi tsensor jne. jne... nagu öeldakse!*“ Tsensori amet oli Koidula silmis auaamet, kuigi vabamad inimesed tsensorit kirjanduse timukaks, vaimu žandarmiks nimetasid... Siin Koidula mädanemise lõhna ei tundnud, agas hakanud ta mädapaisele juuri otsima Jumala armust isakese tsaari ümbursest, n. n. kõrgemate seisuste juurest, nagu nüüd Aleksander II ja tema — Dolgoruka ja altkäemaksuvõtmistest kirjutatakse, mis agas Koidulal kahtlemata teadmata olid, kuid teadmata mitte täies ulatuses olla ei võinud. Koidula jumaldas tsaari ja tsaari võimu, ning vihkas revolutsionääre, kes tsaari ja tema õukonda ning aadlit mitte ei jumaldanud, vaid kes just siit mädapaiseid otsisid, sest et nad neid siit leida teadsid. Väevõimuvalitsust kukutada ja seda demokraatiaga asetada,

4) Surmati poomise läbi 3. aprillil 1881.

see oli nende siht, keda Koidula südamepõhjast siunas ja hukka mõis-
tis, sest julgesid nemad ju — Jumala armust tsaari vastu olla!

Üht asja ei taha nimetamata jätta: Lydia Koidula on — esimene
Eesti antisemiit, juudi vastane, ja täitsa Hitleri vaimus! Ja nimelt
väljendab ta seda oma venna, Harry Jannseni suunas. Koidula kardab,
et Harry „meile“ (s. o. Jannsenite perekonnale. M.) „ja rahvale otse-
teed ähvardab kaduma minna.“ — „Ta on nüüd täiesti juudirühma
võimuses,“ nagu Hugo Treffner, nagu Voldemar ja palju teisi... Koi-
dula kirjutab sõnasõnalt:

„On tõeks tehtud, et juutide seas on olemas kindlasti korraldatud
liit, mille osanikud praegu teaduse, kunsti, tööstuse ja ametnikkonda
oma realistlik-spekulatiivset suunda otsekuhi ohakaseemet vilja sekka
külvavad. Oma heaks ning kasuks aitab see liit kaasa demagoogide
ja nihilistide sotsiaalsetele⁵⁾ tendentsidele... nende hulka kuulub
suuri kaabakaid kui ka tarku isikuid... Juudid on osavõtjaks osutu-
nud enamasti kõigis avastatud sotsialistlikes ühinguis. Üle kogu Eu-
roopa on nagu võrk tõmmatud, mille abil hingi püütakse ette valmistada
materiaalseks spekulatsiooniks⁶⁾ ja katsutakse iisraeli lapsi igal alal
maailma valitsejaks upitada. See organisatsioon toetab otseselt või
kaudselt teisi tumedaid püüdlusi olude kohaselt — kas raha eest või ka
ilma. Kus parteivõitlus⁷⁾ nii päevakorral püsib, nagu meil (! M.),
kuis ei peaks siis seal Schultze Oettingenit kiitma, kuis ei peaks siis
välismaal nii halvast kuulsusest olev Teichmüller Harryle mingi
ebajumalana esinema — ja Schwerinid on Harry, küllap ka Teichmül-
leri „parimad sõbrad“. Otsekuhi jumalate poole vaatab Harry nende
poole —“.

Oettingenid olid ju kõik lugupeetud saksasoost von-id ja Teich-
müller oli lugupeetud filosoofia professor, kelle nime Tartus praegugi
lugupidamisega nimetatakse. Mispärast Koidula just siin — juudi
kampa näeb ja mispärast ta just Teichmülleri sõprusest ja ettelugemis-
test oma vennale hädaohtu kardab, pole hästi arusaadav. Aga otse Hit-
leri toonis tarvitab Koidula väiteid, nagu „demagoogide ja nihilistide“
sotsiaalsed tendentsid!... Pärast on Koidula oma Harryga leppinud
ja hoolimata Teichmülleri õpetustest ja sõprusest ronis temagi — kir-
janduse žandarmi toolile, punast pliatsit tarvitama...

Huvitav võiks vahest olla ka Koidula kirja lõpulause emale 24.
märtsil 1881. See kõlab järgmiselt:

„Emakene osta suhkrut valmis! Ta naelahind (tükksuhkrul) tõu-
seb 25 kopikani. Siin on ta juba 2 kop. võrra tõusnud. Mina olenemale

5. Jällegi „sotsiaalne tendents“, millist mõistet autor, või tema tõlkija vae-
vaks ei võta õieti tundma õppida!

6) Oma venna Harry suunas on see otsekohe vale, sest etteheide suhtub ju
sinna, et vend „materiaalset“ küllalt ei hinda, vaid ennast ilusatest kõlkssõnadest
heidutada laseb.

7) Kuna Koidula (29. VI. 1879.) sel kombel suurest parteivõitlusest kirju-
tab ja „juutide organisatsiooni“ sellega ühendusse seab, tuleb nii välja, nagu oleks
kadunud Grenzsteini antisemitismivaim paarkümmend aastat varem juba — Koi-
dula pääs pesitsenud...

Vanad teed

Need vanad veed siin
Loond uusi kalu,
Neid vanu teid siin
Käin uusi jalu.

See rajaküünd on
Must võtnud mõnda.
Mis minust jäänd on?
Mul kerge nõnda.

Ja maanteed seda
Ma palju sõitnud.
Taastulles keda
Ma ära võitnud?

On jäänud taha
Tükk-tükilt enmast.
Lõön silmad maha
Kui lahkuks vennast.

Mis küljest kitkund...
Mis maas kõik tuhas!
Nüüd olen sitkund,
Peaaegu puhas.

Ei nõnda varem
Ma tulnud siia.
Kuid nii on parem.
Muu üleliia.

Ka meri algab
Kui otsast pääle,
Kõik tormid salgab
Ja käändub hääle.

Rõõm rebind valul
Alt viimsed juured.
Ma jälle jalul
Ja silmad suured.

Need vanad veed siin
Loond uusi kalu,
Neid vanu teid siin
Käin uusi jalu.

(„Lageda taeva all“)

kogu suvise tagavara, 8 leisikat, muretsenud! Tuleb märksa odavam!
Venemaal on suhkruvabrikuid maha põlenud ja seepärast peab sisse-
veetava eest edaspidi tolli maksma.“

* * *

KOIDULA rahva kasvatajana ei ole oma tagurlist mõju avalda-
mata jätnud, kuigi suuremat osa sellest vaevalt tema arvele võib panna.
Palju kaugemale pidi küll „veetleva Schultze“ ja tema vaimusõprade
mõju ulatama, kelle hulka suuremalt osalt ka von Oettingenid kuulu-
sid, kelle seast Koidula üht — juutide kampa loeb. Mina arvan, et kõik
Oettingenid selle väite tagasi lükkavad ja et ka kadunud filosoof, pro-
fessor Teichmüller niisuguse kahtlustamise üle ainult naeratada võis,
kui ta sellisest üleüldse midagi kuulis.

Kiriklik-tsaristlik tagurlus, mis talupojaliku vagatsemise kujul
rahva hulkadesse oli tuubitud ja mida edasi tuubitakse, on kahtlemata
ristiusu vaimulikkude ja selle aparaadi vili, mis „Maarjamaal“ valitses
ja — valitseb. Koidula osa sellest tähendab väikest väljalõiget
kogu kompleksist. Aga Koidula tagurlus ei erine üldisest tagurlustest
vagatsemise ja vagatsetajate suunas milgil viisil.

Alul ülesseatud küsimustele vastates, ei või mina mitte ütelda, et
Koidula oleks seda olustikku ette valmistada, vormida aidanud, milli-
sest välja kasvanud aated ja sündmused, nagu me neid tunneme nende
kirjelduste varal, mis on — näiteks — avaldatud raamatus „Punased
aastad“, välja antud 1905-nda aasta seltsi poolt.

1905. a. sündmusi Koidula vaimuga kõrvuti seades peame imesta-
des küsima: Kuidas on mõisteta, et hoolimata sügavasse juurdunud
vanameelsest vagatsemise vaimust, hoolimata „riigi-isa armule“ tuge-
nemisest revolutsiooniline vabaduse vaim ometi leegitsema pääsis —
ka meie vaimselt kütkestatud Maarjamaal?

M. Martna

EINO LEINO KESKEAS -

Bernhard Linde

Mälestusi Eino Leino Eesti matkast

L. ONERVA *Eino Leino, Runolija ja ihminen*, monumentaalne kaheköiteline teos, mille selle autor on koostanud pieteetliku armastusega, lahkesti kätte saadetult, suggereeris meele kõik need paljudki ja juba unustusse langenud asjaolud, mis olid seotud Eino Leino matkaga Eesti 1921. a. kevadel. Tõsi, selle matka kajastused on leidnud eelnimetatud raamatus juba võrdlemisi ulatusliku ülevaate, kuid natuke ühekülgsest, sest kujutatud on peamiselt Eino Leino Tartus viibimine, kuna Eesti sõidu ettevalmistused ja Tallinnas olemine, enne ja pärast Tartu sõitu, on enam-vähem möödudes riivatud. Soome autori juures on see täiesti loomulik, kuna Eestis on ainult *Loomingus* leidnud valgustust Eino Leino külaskäik H. Visnapuu mälestuskirjutuse põhjal. Eino Leino Tallinnas viibimine ja üldse Eesti sõidu ettevalmistused pole ka meil, Eestis, seni kuskil käsitletud leidnud. Kuna aga need tohiks olla küllalt sedavõrd tähtsad ja kuna nende ridade kirjutajal tuli otsemalt osa võtta Eino Leino Eesti sõidu ettevalmistustest ja tema Tallinnas viibimisel olla meie vennasrahva geniaalse luuletajaga kogu aeg kõige lähemas kokkupuutes, siis võiksid järgnevad read sisaldada

nii mõndagi üldsust huvitavat joont, mis seni aga avalikkusele on jäänud teadmatuks. Ühtlasi julgen avaldada lootust, et järgnevates ridades ei tohiks keegi leida midagi isiklikult riivavat, kuna tosina-aastaline aegumine võiks lubada võtta neid asjaolusid ajaloolise kauguse taandava ükskõiksusega.

Eino Leino Eesti sõidust oli nende ridade kirjutajal soome luuletajaga kõne juba a. 1907, kui ma Helsingis viibides kohtasin tulevast suurt luuletajat, kellele varem olin kirjutanud *Päivänperhoja* eesti keele tõlkimise asjus, millise tõlke olin valmistanud juba varem, elades Mikkeli läänis. Kuigi Eesti oli tol ajal vaid suure Venemaa väike provints, õigemini selle osa, siiski julgesin kutsuda pilkest sädelevat üliõpilast Eino Leinot külastama Tartut ja luuletaja andis juba siis lubaduse tulla Eesti. Hiljem üliõpilasena külastades Helsingit kohtasin sageli Gustav Suitsi juures Eino Leinot ja pea alati oli meil ka siis kõnelus soome luuletajaga tema Eesti külastamisest. Ei lakanud need kõnelused ka maailmasõja päevil, mil vene sõjaväelasena käisin sageligi Helsingis ja pea igakord kohtasin Eino Leinotki, küll Suitside pool, küll mõnes avalikus kohas. Aga ei olnud need ajad kirjanduslikeks külastusteks kuigi sobivad. Alles Eesti iseseisvuse värsketel aastatel uuesti Helsingi tulles kerkis Eino Leino Eesti matk juba reaalsemalt esirinda.

Kuid Eino Leino Eesti sõidul seisis ees suured ja ootamatud raskused, millest ülesaamine polnudki nii kerge, kuna need takistused asusid Soome lahe mõlemal kaldal. Teatavasti oli Eino Leino 1920-nda a. ümber hakanud üsna ohtrasti alkoholi tarvitama ja kuna Soomes valitses keeluseadus, Eestis aga oli alkoholi vabamüük, siis tekkis luuletajale kõige sõbralikumaltki suhtujais põhjendatud kartus, et Eino Leino võiks nii alkoholiküllasel maal, nagu oli seda Eesti, joomises liiale minna ning Soome hääle nimele halba teha. Nähtavasti olidki need kaalutlused, mis sundisid Soome toleaeget saadikut minister Reijost suhtuma eitavalt Eino Leino Eesti sõidusse, ja Soome Tallinna saadiku arvamine oli küllalt autoriteetne. Samuti oli selle sõidu vastu ka Eesti saadik Helsingis dr. O. Kallas. Sellest kõigest olin informeeritud ühiste Soomes asuvate sõprade kaudu ja vastavalt sellele tuligi siis talitada, kui tahtsime kaasa aidata Eino Leino Eesti sõidu teostamiseks. Teatavasti oli Uusimaa kuberner Jalander Eino Leino suur austaja ja kindel sõber, kes isiklikul vastutusel andiski luuletajale välispassi. Aga vaevalt oleks Eino Leino sellele saanud Helsingi Eesti saatkonnas Eesti sõiduks tol ajal veel vajalise viisumi. Tuli siis teisiti talitada: võtsin Tallinnas Eesti siseministeeriumist loa Eino Leino Tallinna sõiduks ja sõitsin selle paberiga Helsingi, kus viisin selle viisumi Eesti konsulaati, mis asus Eesti saatkonnaga ühises majas, ja andsin seal Eino Leino sissesõiduloo konsulaadi ametniku pr. Virgo kätte palvega, et seda paberit meie saadikule ei näidata, ja siis läks pr. Aino Suits Eino Leino välispassiga Eesti konsulaati ning laskis sääl kanda Eesti viisumi soome luuletaja välispassile. Nii oli sõidu vormiline külg vaikselt lahendatud, ilma et ametlikud võimud, nii Eesti kui Soome omad, oleksid teadnudki takistama hakata.

Kuid tuli ka selle eest hoolt kanda, et ei teostuks see, mida oli kardetud. Eino Leino oli ise palunud pr. Aino Suitsi, et ta temaga Eesti kaasa sõidaks ja enne väljasõitu oli luuletaja võtnud oma sõbra abikaasalt sõna, et Eestis olles ei jäeta teda kunagi üksi võõraste inimestega, vaid et kõikjale tulgu temaga kaasa kas pr. Suits või jälle nende ridade kirjutaja, ja meie omakorda pidime andma Eino Leinole sõna, et meie teda ei lase sattuda olukorda, mis võiks teda soomlasena naeruvääristada.

Nii sõitiski pr. Suits Helsingist Eino Leinoga kaasa ja nende ridade kirjutaja võttis tulejaid sadamas vastu, kuhu oli kogunenud hulk eesti kirjandushuvilasi avaldama oma austust kuulsale soome luuletajale tema esmakordsel Eesti külastamisel.

Tallinnas peetaval kirjanduslikul koosolekul oli ette nähtud Eino Leinolt kõne, millele järgnesid tema luuletuste deklamatsioon pr. Suitsilt. Enne õhtu ametlikku osa ütles nende ridade kirjutaja mõne sissejuhatava sõna soome suure luuletaja enese toodangu tutvustamiseks. See ametlik osa aga on juba L. Onerva raamatus leidnud vajaliku valgustuse, mispärast parem püsime nähistel, millised jäid avalikkusele pea teadmatuteks või millest teadsid ainult mõned üksikud.

Eino Leino oli tolelaegse Soome saadiku minister Reijosega sina-sõber juba vanust ajast, kuid nüüd oli see sõprus jahenenud seevõrd, et Eino Leino ütles mulle, et ma ei tohi kutsuda pääle kõneõhtut korraldatud pidusöögile ministrit. „Unustasin“ siis minister Reijosele pidusöögi kutse saatmata, nii piinlik kui see mulle isiklikult oligi, kuna olin minister Reijosega hää tuttav. Kõneõhtu vaheajal aga pöördus minister minu poole küsimisega: ta olla kuulnud kõneõhtule järgnevast õhtusöögist, ja et kas ta võib sellest ka osa võtta. Muidugi vabandasin ma ministri ees, et suure rutuga on nähtavasti tema kutse kaotsi läinud, aga et ta on teretulnud külaline meie ühisel ja lihtsel õhtusöögil. In-formeerisin sellest oma kõnelusest minister Reijosega kohe Eino Leinot ja ütlesin talle, et polnud teist võimalust ja et tal tuleb juba leppida ministri säälolekuga. Eino Leino oli suurepärasest tujus ja vastas käega lüües: „Las tuleb päälegi, aga paiguta ta minust võimalikult kaugele, et ta mind ja minu napsivõtmist ei segaks!“ Kena ülesanne! Paiguta auvõõras ja tema kodumaad esindav täisvoliline minister ja saadik nii, et nad pidulauas teineteist ei näeks! Aga Eino Leino soov tuli kuidagi täita ja ma tegin korralduse, et Eino Leino ja minister Reijonen asetatakse vertikaalselt vastamisi pidulauda ja teineteist nägemise takistajaks lasin paigutada suurema lille lauale, saadiku mõlemad lauanaabrid aga said ülesandeks kõita ministri tähelepanu võimalikult elava ja püsiva vestlusega niivõrd, et tal Eino Leino vaatlemiseks liiga aegagi ei jääks. Aga oli hoolitsetud sellegi eest, et meie kunstirahvast ei satuks Eino Leinole liialt ligidale need, kes alkoholi tarvitamises ei suuda ise piiri pidada ja on alati valmis teisigi üle piiri meelitama. Olin ju Eino Leinole antud lubadusega seotud: valvata selle järele, et ta soome hääle nimele häbi ei teeks. Pidusöök möödus kõigiti õnnelikult ja väarikalt, nii et saadik Reijonengi oli selle

üle kõige parema otsuse annud, nagu üldse Eino Leino kogu Eestis viibimisegi kohta. Sõidutasime auvõõra parajal ajal hotelli, olgugi et hulk õhtusöögilasi jäi veel pidutsema.

Kuigi olin püüdnud kõige erapooletumalt talitada ja Eino Leino auks antud õhtusöögist võtsid osa kõigi erakondade ja ringkondade esindajad, leidus siiski *Päevalehe*, mille peatoimetaja G. E. Luiga viibis ka kõnealusel õhtusöögil, ringkonnas mõningaid rahulolematuid, eesotsas K. A. Hindrey'ga, kelle päämiseks eesmärgiks oli Eino Leinoga segamatult ja täiesti omavahel „võtta“, nagu nad seda ise nimetasid. Selleks hakkaski siis lehe rahulolematute ringkond K. A. Hindrey asjatundlikult juhtimisel organiseerima Eino Leino vastuvõtmist eraldi korraldatud õhtusöögiga. Kuna nende ridade kirjutaja vaherkord selle ringkonnaga oli kõik muu kui sõbralik, siis oli täiesti arusaadav, et sellele õhtusöögile ei kutsutud mind, kuid et sinna ei kutsutud ka pr. Aino Suitsi, kes Eino Leinoga tema impressaariona Helsingist saadik kaasa sõitnud ja kellel ei olnud mingeid vaenulisi vaherkordi ajalehe ringkonnaga, — see oli juba natuke imelik ja ebaselge. Küll aga oli kindel, et sel õhtusöögil auvõõras võib end unustada, milline teadmine sundiski meid, pr. Suitsi ja mind, Eino Leinole avameelselt olukorra võimalused ära seletama ja jätta Leino enese otsustada, kas ta soovib sellele vastuvõtule minna ja vabastab sel juhul meid temale antud ausõnast, et meie ei tohi teda kunagi üksi jätta võõraste inimeste hulka, vaid peame kõikjal temaga kaasas olema ja valvama tema ülalpeo väärilikkuse järele. Eino Leino nõudis, et üks meist temaga siiski kaasa tulgu õhtusöögile, olgugi et meil ei olnud ametlikke kutseid, kuid kuna nii pr. Suits kui ka mina sellisest kaasaminekust arusaadavalt kategooriliselt loobusime, siis ütles Eino Leino, et sarnasel juhul ei lähe ka tema sellele õhtusöögile ja tegi ise ettepaneku, et sõidame selleks ajaks koguni Tallinnast väljaspoole. Selle otsuse tegi Eino Leino minu juures kohvil olles ja siis otsustasime, — mäletan et seekord minu pool viibisid teiste külaliste hulgas ka praegune Soome pääkonsul J. Puchk ja politseipäävalitsuse üldsekretär K. Lepp, — sõita J. Puchki autoga Tallinna ümbrust vaatama. Tegime siis ring sõidu Rannamõisa, kust tagasi jõudes sõitsime kesköö paiku Nõmmele, et säääl vaikselt õhtust süüa, ja jõudsime siis umbes kella kolmeks öösel tagasi Tallinna. Vahepeäl oli Tallinnas korraldatud päris haarang Eino Leino asukoha avastamiseks. Mitmel puhul olid käinud ajakirjanik H. Koch, Eestis rahvaviiside korjamise otstarbega viibiv soome teadlane Väisänen ja teised minu korteris, pärides küll minu abikaasalt, küll teenijannalt kas Eino Leino ei ole minu korteris peidus ega pole kuidagi uskuda tahtnud, et soome luuletaja oli autoga maale sõitnud. Ja kui meie siis öösel kella kolme paiku Eino Leino hotelli viisime, leidsime säääl veel ukse vaheltki Hindrey kutsekirju. Eino Leino naeris ise kõige südamlikumalt selle üle, kuidas tal tuli end kõrvale hoida liiga agarate uute sõprade eest, kõneldes meile, kuidas tal Helsingiski on tulnud sageli põgeneda...

Kogu pahameel selle Eino Leino kõrvalehoidmise eest aga langes nende ridade kirjutajale, kellest K. A. Hindrey hiljem kirjutab, et ma

olevat Eino Leino püksitraksid katki lõiganud, et soome luuletaja minu korterist välja ei pääseks, mis muidugi nii ei olnud, sest Eino Leino ei elanudki minu juures, vaid hotellis ning kogu ülaltoodud kõrvalehoidmine sündis tema enese algatusel ja soovil, nagu võivad seda kinditada sellekohasest ja ülalkirjeldatud nõutlemisest osavõtjad.

See kevadine Eestis viibimine tekitas Eino Leinos tõelise Eesti vaimustuse, mis lõpuks ähvardas võtta sellise pöörde, nagu olime seda kutsujaina kõige vähem teadnud oodata ning karta. Eino Leino nägi Eestit tema kevadises piduriüüs ja vist paistsid samas ehtes talle ka meie inimesed, keda ta oma Tallinnas ja Tartus viibimisel kohtas, sest ega ta muidu poleks mulle avaldanud oma Tallinnas tekkinud kavatsust: lahkuda Soome kodakondsusest ning paluda end võtta Eesti kodakondsusse, mida tahtis teostada avalikkude kirjadega Soome presidendi ja Eesti riigivanema nimele. Muidugi oleks selliste avalikkude kirjade avaldamine eesti ajakirjanduse veergudel, mis oli Eino Leino sooviks, olnud avalikuks hõimuskandaaliks Eesti ja Soome vahel, kuna Soome lahe põhjapoolisel kaldal oleks võinud tekkida täitsa loogiline järeldus, et nende suure luuletaja selline otsus on võinud tekkida välisel, eestipoolsel mõjutusel ja vahest koguni ebakindlail hetkeilgi. Arusaadavalt puudus Eesti poolt küll igasugune vastav mõjutus selles suunas ja kogu see kavatsus, lahkuda Soome kodakondsusest ja astuda Eesti kodakondsusse, tekkis Eino Leinol täiesti iseseisvalt, kuid ei saa salata, et mõned meie kirjanikest, nagu H. Visnapuu ja A. Gailit, sellega päri olid ja koguni oma abi pakkusid selle teostamisel. Isiklikult võtsin ma seda Eino Leino kavatsust kui mööduvat tuju, mis avalikuks saamisel juba oleks ähvardanud tuua rahvusvahelise skandaali, teostumisel aga kiskuda soome suure luuletaja mitmetesse ebasobivaisse sekeldusisse pärast Eesti külaskäigu lõppemist ja pidutsemiste möödumist. Seepärast soovitasin Eino Leinole tungivalt, et ta need kaks oma käega kirjutatud kirja, millest ta ühes teatas Soome vabariigi presidendile Soome kodakondsusest lahkumisest ja teises palus Eesti riigivanemat teda vastu võtta Eesti kodakondsusse, et ta — nende kirjadega toimimise — usaldaks vannutatud advokaadi Peeter Ruubeli kätte, kes Gustav Suitsi ja nende ridade kirjutaja kaasvõitlejana *Noor-Eesti* aegadelt ja sõbrana sai meilt ülesandeks neile kirjadele käiku mitte anda, vaid neid oma käes mitme ettekäände all kinni pidada, kuni Eino Leinol see temale ainult halba toov kavatsus ja selle teostamise tahe möödub. Selliselt talitaski Peeter Ruubel, kuid hiljem sattusid need paberid kuidagi Henrik Visnapuu kätte, kes suhtus alul Eino Leinosse ja tema siinsete sõprade vaimustusse üsna eitavalt, kuid muutus selles suhtes väga kiiresti Saulusest Pauluseks, ja nimelt juba Tallinna esimesele pidusöögile järgnenud värskendussõidul Piritale. Oma Eino Leino tunnustuse märgina tõi ta koos August Gailitiga ühel varasel hommikutunnil Eino Leinole minu korterisse sõna otsemas mõttes terve koorma sireli õitsvaid oksi, mis nad turule jõudnud maamehelt olid ostnud. Ärkasin hommikul sirelite lämmatavast lõhnast: sireli sülemeid oli täis minu korteri eestuba, kabinet, söögituba ja isegi vanni-

toas oli vann neid kuhjani täis, kuna teenijanna oli asjata võidelnud kummaliste ja varahommikuste sirelite toojate vastu.

See viimane oli tollaegse rahvusriikluse romantika esimese joovastuse väljendus, mis päälegi kokku langes Eesti kaunima aasta-aja, kevade, esimese väliskirjaniku, meie ligema hõimurahva suurima luuletaja külaskäiguga ja sellega kaasaskäinud ülendatud meeleoludega. Ei võinud siis veel pahade unenägudenagi oletada rahvusriikluse ärkamisaegadele hiljem järgnenud kriisi- ja majandusliku surveaastaid, vaid kõik oli siis veel nii kevadiselt lilleline ja rõõmsais värves sädelev!

Ennekõike aga oli Eino Leino see, kes saabudes meie kevadel siia tõi enesega kaasa nagu mingi vaimse kevade, mis oma jõuga värskendab ja haarab inimeste kogu olemuse. See oli luule mingi ürgandekus, mis spontaanselt, ebamääraste vaheaegade järgi ikka jälle väljus Eino Leinost, ta enesesse vajunud, vahest ehk nagu füüsiliselt kokku langenudki suuresse kehasse tekkis äkki mingi vaimne lõke, mis paisutas Eino Leino monumentaalse kuju kolossaalseks, ta silmades sähvatav tuli, mis pühkis säält ainsa hetkega joobumuse tavalise ähmasuse, ja siis hakkas see geniaalne luuletaja retsiteerima. See võis kõikjal juhtuda ja juhtus sageli. Olen näinud Eino Leinot keset joomalaua sõpruskonda, — ise küllaltki joobnud, — retsiteerimas — ja millised vormiküllased ning -küpsed kunstiteosed olid need retsiteeritavad laulud. Kuis kahetsesin ma neil juhtudel, et luuletajat polnud alatiselt saatmas stenografist, kes oleks need luuletused üles kirjutanud ja seega alal hoidnud järeltulevaile põlvetele. Sellistel inspiratsiooni hetkeil võis Eino Leino valada luulevormi sõnu ja kõnekäändi keeltestki, mis ta väga kasinalt või peaaegu sugugi ei tunnud: nii leidub nende ridade kirjutaja raamatukogus Eino Leino teoseid, millistele ta on kirjutanud riimitud pühendused — poola keeles.

Kahjuks ei õnnestunud Eino Leinol enam tulla tagasi Eesti, kuhu ta kavatses tulla samuti kevadel, mis oli jätnud temasse nii unustamatu mulje, sest kui ma teda pea igal aastal vähemalt kord Helsingis külastasin, siis alustas ta ikka ja jälle kõnelust meie kevade kaunidusest, lilledest ja õitsevatest sirelitest, mis olid tema mälestustes nii tihedalt kokku liitunud tema esimese ja kahjuks viimseks jäänud Eesti külastusega.

Bernhard Linde

Ehitus- ja Metallitööstus

« T E H N I K »

Tartus, Võru l. 1 Kõnetr. 304

Ehitab keskkütte, vesivarustuse ja kanalisatsiooni sisseseadeid. — Valmistab pumpe igaks otstarbeks, armatuure ja vesivarust. tarbeid.

ESTER STÅHLBERG

Eeva Niinivaara

Eesti ajalugu Soome ilukirjanduses

ESTER STÅHLBERG, Soome esimese presidendi laialiste kultuurihuvidega abikaasa, praegu Soomes ainukesena ilmuva kirjanduskunsti ajakirja *Aamu* toimetaja, kellelt varemini eestindatud *Pühapäev*-nimeline romaan, on avaldanud laia ilukirjandusliku esituse Eesti ja eestlaste vabaduspüüetest alates umbes 1840. aastast kuni iseseisvuse lõpliku saavutamiseni ja üle selle kõige uuema ajani, Tartu ülikooli 300. aastapäevani.*)

Raamatu ilmumist on tervitatud sündmusena, see oli möödunud jõulu menukamaid raamatuid Soomes. Autori enese kirjutatud rootsikeelne teisend on samuti saanud osaks rohke tähelepanu. Kõik sõnavõtnud arvustajad, nende hulgas Lauri Viljanen, dr. Rafael Koskimies ja prof. A. R. Cederberg, on raamatut kiitnud, eriti toonitades selle teeneid vennasrahvaste lähendamisel. On märgitud, et laial lugejaskonnal Soomes on olnud võrdlemisi raske saada elavat, vahenditult ülevaadet Eesti rahva vaevalisest matkast orjusest rahvusliku ja riikliku iseseisvuseni. Ja tõepoolest. Vabadussõda selle ühtumiskohtades ja erinevustes Soome 1918-nda aasta võitlustega kujutab Vilho Helanen *Karmides tähtedes*, Noor-Eesti pürgimused, Koidula tähelend ja C. R. Jakobsoni elulugu eriuurimustena on soomlastele olnud kättesaadavad,

*) Ester Ståhlberg: *Kohti päivän nousua*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo-Helsinki. 414 lk. 45 mk., köites 60 mk.

kuid laiemale lugevaile rahvakihtidele „Soome sild on pigemini olnud tunnel, mida lugeja on pidanud käima omapääd ja korraliku laternaga varustatult“ (Lauri Viljanen). Teiselt poolt tõdetakse meelehäga, et raamat on siitpoolseks sõpruseavalduseks Eestile. Nii kirjutab Tartu ülikooli endine õppejõud prof. Cederberg: „Kinnitatakse, et eestlastel on palju sõpru Soomes. Nende ridade kirjutaja teab isikliku, mitmeaastase kogemuse põhjal, kui palju sooje, hardaid Soome-sõpru on Eestis. Kes vähegi jõuab liikuma Eestis, kogeb, kui vahenditu soojusega seda sõprust soomlasele pakutakse. Küsimus on selles, kas võime tasuda samaga. Tänavu jõuluks eestlased saavad Soomest tervituse, mis sääb laiades ringides tohiks äratada meelehääd, tänulikkust ja imetlust.“

Proua Ståhlbergi raamat, mida mitmelt poolt on nimetatud romaaniks, on esituselt siiski paremini ajalooline lugemissari nagu seda on näit. Heidenstam'i Rootsi tuisupäise Kaarli ja ta sangarlike meeste seiklusi kirjeldav *Karoliinid*. Teose üksikud osad on ainult lõdvalt seotud ja see jaguneb proloogiks, keskosaks ja epiloogiks. Stiilinäite- na ja raamatu sünniloo seletusena toodagu siinkohal osa proloogist.

*

„SEISAN kitsa värava taga ja mõtlen, et siin tahaksin asuda.

Vana maja on pruun ja selle akendes on väikesed ruudud. Seda katab punane telliskivikatus nagu liiga suur müts, ja maja muheleb selle alt.

Siin kõrvaltänaval vaevalt keegi sõidab mööda, see on vaikne nagu külatee. See on ju sügavasti maa, kuigi seda linnaks kutsutakse. Siin on muruõu ja valgeid kanu sellel. Ja maja nurga juures on kaetud kaev ja ämber kaevu kaanel. Valget jalgrada tallusteleb naabriemand tulla, valab kaevupangest vett oma ämbri- sse ja noogutab valgepäisele naisele, kes istub pingil akende all.

Mina lähen kõnetlema seda valgejuukselist naist ja küsima, kas ehk saaksin korteri ta kivikatuselises majas... Majaemand viib mind madalatesse tubadesse, kus on vanaaegsed, punasega päälstatud nõjatoolid ja värvimatud põrandalauad.”

Õhtul on autor majas juba nagu kodus. Pea nagu kodus kogu kauges väikelinnas mere rannal.

Majale kuulub avar — nagu riik! — aed. Keskel on vana püha tamm. Ei rehitsetud teid, ei laia pääteed, kõik poolmetsik, rohtunud, lilli ja umbrohtu segamini. Vana Juulia siblib köögivilja peenardel, tõuseb ja toob põlles aidast teri kanadele ja tuvidele kordamööda.

Aia teises otsas asutseb vanaldane õpetaja, kes on näinud maailma ja kes meelsasti jutustab omast elust ja oma maa elust-olust. Ta on eestlane ja tänulik, leidnud inimese, kes tahaks õppida tundma Eesti endsust ja nüüdisaega.

Ta jutustab ja tal on suus raamatukogu. Suvi kulub ja ikka uusi pilte kangastub kuulaja meeles tamme all, moodustudes tervikuks, mida alatakse kirjutama.

„Peatusin varasuvel tundmatul väraval ja leidsin selle taga terve rahva. Kas ma ei võiks omakorda avada värava muile?“

*

PROUA Ståhlberg võib küll. Nähtava innu ja osavõtuga ta on uurinud — tõsi küll, napp — kirjalikke allikaid, sõlminud viljakaid tutvusi, ka üksikute veel elus olevate ärkamisaja tegelastega, matkanud

P e e n a r

Miniatüür

JÄLGIN teda läbi akna. Ta on meie majas veel võõras, uus elanik. Aegapidi õpin teda tundma, pääsen ta hingosaladustesse, kuigi meil pole olnud temaga juttu. Iga võõras inimene on nagu tundmata maailm, kuhu võid tungida salamahti avastajana. Iga kaasinimene on nagu mõistatus, on veel maid, kuhu rännata, on veel mõistatusi, mida lahendada. Mõistatada ja tunda sellest rõõmu.

Teenistusest tulles ta ei lähe kohe oma tuppa. Tuba on tühi, sääl pole kedagi, kes ootaks teda. Ta on üksik inimene. Venelane. Poes ja köögis kuulsin naistelt: venelane jätnud oma pere piiritaha, ise pääsenud põgenikuna suuri vaevu kodumaalt tulema. Emigrant. Sääl on nüüd teissugune elu, tema ei sobinud sinna. Elab võõrsil.

Ta tuba on tühi. Saatus paisanud ta oma perekonnast eemale. Ta ei saagi vist omakseid enam näha. Poes räägiti, tal polevat omastest mingit teadet. Sellest on möödunud enam kui kümme aastat. Kümne aasta jooksul võib juhtuda mõndagi. Kes teab, ongi neil enam hinge sees.

Nii mõeldes ma ärritun natuke. Ma saan venelasele peaaegu tige-daks. Kahtlustan temas saamatut, ta ise on oma tumedas saatuses süüdi — ei saanud ka naist-lapsi kaasa piiri taha! Muidugi, nii mõeldes võin olla talle kergesti ülekohtune. Kuid nüüd oleks ometi võimalus astuda mahajäänutega ühendusse, läkitades sinna tervitussosinaid ümbrikus. Miks ta ei tee seda?

piki maad, näinud ja kuulnud. Nii ta on saanud elava visiooni neisse kirjeldatavaisse aegadesse, kuigi nende esitamine eestlase meelest, kes aega ja sündmusi osaliselt ise kaasa elanud, paratamatult tundub pinnalisena, nagu liblikulennuna ajaloo sügavikkude üle.

Teisiti muidugi on asi soome lugejate kohalt, kellele tõepoolest nagu lai ja sile sild avaneks lahe lõunapoolseile randadele ja säält meelekujutuse tasaseid teid kõikjale maale. Vanasse Tartusse, balti üliõpilaste joomapidudele, suurmõisatesse, Jakobi tänava puutallu, Viljandimaa talupoegade juure, Eesti esimeste haritlaste juure Piiteris, eesti esimese ajalehe toimetusse ja Koidula koju, eesti esimesele laulupeole, Kreutzwaldi juure Võrru, Jakobsoni tallu Kurgjalle, Hurda juure Otepää kirikumõisa, Hain Henno kuldpulma, Noor-Eesti koosolekuile ja mujale.

Kaunil, lihtsel ja selgel keelel autor selgitab sündmusi, värvinda-des kõik heledamini kui aine süngus vahest õigupoolest oleks lubanud.

Raamatu tõelisi ja suuremaid väärtusi on selle igalt leheküljelt hõõguv kaastunne, tõeline kiindumus ja usk vennasrahva tulevikku.

Eeva Niinivaara

Ta ei söanda läkitada sinna ümbrikus oma hingesosinaidki. Kardab jälgimist. Saavad sääl teada, et tal elu veel sees, saadavad salaagendid siia. Kustutavad küünla. Koergi ei haugu järel. Või kuigi haugub, kuigi lehed arutavad pikalt-laialt — ega see talle enam hinge sisse too. Seepärast venelane teeskleb end surnuks, ei julge hingata enda olemasolust omastele.

Elab tumedat elu võõrsil. Mõnel ööl võib näha oma endist naist, oma lapsi unes. Siis saab viibida veel omaste ringis. Öösel on õnnelik. Kuid virgudes tume vaev võib kaevelda südame all, sünge saatus annab end teravalt tunda.

Tuba on tühi. Teenistusest tulles ta ruttab aianurka. Juba värvast sisenemisel pea käändub sinnapoole, kus tal kirsipuu all plangu ääres peenar. Majaperemehe armust. Kulunud mapp kaenla all, säärikud jalas, pää ülalkehaga ettepoole minekuhoos, tagupool kangevõitu rangjalgadega jännis järeljõudmisega — nii ruttab vaatama oma peenart: inimesel on veel, mis tõmbab.

Nüüd ta seisab sääl. Ei raatsi ära tullagi. Pannud mapi rohule, tõstnud ühe käe puusa, ühe jala lasknud ettepoole längu. Tagupool tiritud taha, pää langenud ettepoole norgu. Seisab tundide viisi, nagu palvetab. Nagu oleks peenar haud, kuhu maetud endagi minevik, perekonnaelu.

Kuid venelane ei nukrutse. Ilutseb. Suu täis salarõõmu. Ühte nurka visatud rediseemet, keskel kasvab lill, ümber ääre salateid. Need on ta lapsed, nende eest hoolitseb. Päike annab võõrsilgi elu, õnnistab kodumaata mehe väikest vilja.

Peenart võib pidada omaks, rohkem maad tal pole. Nüüd ei ole. Kodumaa on kadunud käest, aga kodumaa armastus on jäänud hinge. Selle suure tarbetuksjäänud armastuse pühendab nüüd väikesele peenrale. Majaelanikud peavad teda narriks, keegi pole näinud nii suurt hoolitsemist peenra eest. Kui ma virgun varahommikul, vaatan aknasse: venelane juba aias. Kaste sätendab päikesega rohul, venelane tõstab pangest teetassiga vett, joodab oma lemmikuid. Ning ma kipun siis vägisi nägema teist idüllikat pilti: perekonda kohvitassidega hommikulauas.

Vaatan õhtupoolikul aeda: venelane seisab peenra ääres, vajunud nagu mõtteisse. Naeratan: Peeter Suur peab aru, küllap varsti kerkib sinna vägev linn! Kena mees, mis ta peaks sääl alati tukkuma! Või pole siin naerda midagi: kus mujal ta peakski viibima! See on talle nüüd naisekski, selle läheduses on hää olla, seda saab armastada, peenart.

Õhtuvidevikus istun aknal, õhk on täis raadiomusikat, maailm laulab. Venelane kobib peenra ääres, võtab lusikaga paberkotist, toidab oma paari maasikapõõsast. Vahel tõstab silmnäo vastu taevast, uurib murelikuna, ehk on tulemas öökülm, hävitav halla. Õhk on nii karge, tuuletu, taevakumm selge. Venelane käib vahetevahel vaatamas kraadiklaasi. Kask lõhnab aiavärvavas jahedalt, kuid on veel mitu pügalat sooja. Öö hakkab kiskuma halli pilvevaipa üle unise taeva.

Pole karta külma. Kuid venelase süda ei saa rahu. Läheb aeda, mähib maasikapõõsad valgesse paberisse. Et õiepungad ei saaks rikutud.

Kes kaitseb mahajäänud perekonda ohtude eest?

Venelane heidab nüüd rahulikult magama, ta on oma töö teinud, maasikad on mähitud paberisse.

Pühapäeval tuleb kaasmaalasi, venelane viib nad aeda, õhk on siis täis slaavilärmi. Teistes on säilinud nende tõupärest tuju ja temperamenti, aga meie venelane kõneleb sosinal. Tema peab olema nagu surnud, ei tohi tõsta häält. Kunagi ta olnud polkovnik. Kuid nüüd ta on õppinud naeratama alandlikult, liigagi lõmitavalt. Venelane ei pea piiri. Temas pole midagi käskivat. Teretades kummardub sügavasti, näitab naeratades oma suuauku, kus mustendab vanadust ja kehvust. Ta ei suuda soetada endale kunsthambaid. Kõneleb susinal salajuttu. Tahaks olla nagu olematu, kardab tagakiusamist. Naerab mahedasti-mahedasti, ise nagu õnnelik, et suu hammastest tühi — tema ei näita kellelegi hambaid. Tema on süütu olend, võõras maa usaldagu ja salligu teda, ärgu saatku kahtlase isikuna välja.

Nüüd maasikas hakanud põõsal punetama. Venelane ei saa öösel enam magada. Kardab vargaid. Parandab hoovivärvavat, proovib kas lukud on korras. Nõutab peremehelt, kas poleks võimalik vedada plan-guservale okastraati. Tahab ehitada oma kahe maasikapõõsa ümber kindluse. See on talle kallis vara. Muud kallimat tal pole.

Hilisõhtul seisan hoovivärvavas, ajan tuttavaga juttu. Öö on soe, me ei raatsi lahkuda. Venelane piilub valutava südamega aknast: luku-tan ma värava või unustan lahti?

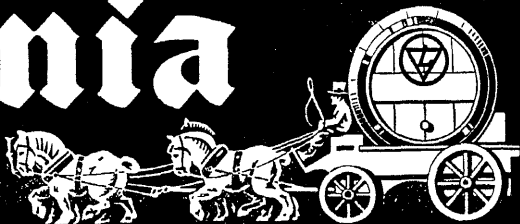
Sügisel päevalill õitseb nagu kollane päike. Maasikalehed lähevad punaseks. Süngjad pilved ähvardavad tuua lund. Venelane katab peenra vahtralehtedest vaibaga. Et peenral oleks mõnusam magada talveund.

Ei tea kes mahajäänud naisele vaiba pääle paneb? Kannatab ehk kaugel külma. Kannatab muidki vaevu.

Aknataga sajab lund.

Pedro Krusten

Siwonia õlu

ja kõik karastavad joogid

Ringikäik

Refleksiivne poeem

Järg

3

Seniiti on sinine purirüü riputet.
Laev ligineb pikka, libisten laotuse randu.
On mastitipp luikvalge lipuga liputet,
on sillal kaptengi: kordkorralt kõlab komando —
julm, vapustav, vangistav kangelashääl.
Laev ligineb pikka, tal laadung on pääl,
ta hoiab kurssi, kui olevus elav teeb rändu.
All sadasid päid sirgub maariigi sadaman,
on valgmatel tuhanded ootajad valvel,
kel ainuke küsimus silmin ja südamen:
Kas ta saabub, kas täis sajab astjad ja salved?
Ja ta ligineb. Ühtsoodu laieneb puri
ja valjeneb käskluse mürin.
Pilv nagu indigomust kalevikangas
horisontide telgedel pinguli sirutub,
kordkorralt läbi vaheliku välgupool virutub
ja raudsuga pörutab ligi kuldlanga.
Saab vaibaks see jumalik töö,
mis varakult alla toob öö —
ekstaasi-öö, ürguse orgia range.

Ma seisan üksinda avaral mäel,
ma jõudsin pärale, rahutu pagenik.
Mu een, mu paremal, pahemal käel
all laiub kui ookean ääretu lagendik,
horisontide sülle end hämaralt litsub.
Ma avarusrinda säääl hingaman näen.
Kuid taga kui hiiglane siruten pääd
mets varjab mahajäänd müüride kitsust.
Ju hämar, ju videvik loorirüüd riputand,
kuid õhk on päevaselt raske ja tüün,
tuul ainustki lehekest, liblet ei liputa.
Tüün laanegi saal, säääl lõppend revüü
ja näitlejad rutanud ära. Aegajalt vaid tšello kui kaju —
need põrnikad lendavad koju.

Kuid ülal ju kiiresti rüngasmäed kergivad.
Neil rõngaspäin kiirgavad kroone-kristallid
ja palgeil auravad lumised vallid,
mäehiiglased orguden kargivad.

Ja kaljusid all lõikab sinivee peegel,
välk kirjutab millesse tulisel piigil.
Kordkorralt maad vapustab äkilik viirg —
mäest valla raputub võimas laviin,
kui püherdav elukas müriseb orgu,
et kaja mäeharjaden kaua veel kordub.

Ma rõõmuga uidan nein mägeden ringi —
see on nii ülev, nii vaimustav, hää!
Ma tunnen end heidet kui mõõtmata süngi,
kun kuulda vaid ürguse hurmavat häält.
Näen eetriteel keerlevat lõpmata rongi,
säält tukslevad ürgjõu rahutud väed, —
ja mida hullemaks kõu
saab, seda hellemaks põu.

Näe, kuldtulen kilgendav ussikuninganna
teest üle vilka vibuna vingerdab,
kõusisalik kisalik järele vangerdab,
et müdinast tühivad maa-taeva rannad.
Nüüd mammut rahutult ammub
ja raske kabjaga tammub.
Ja jälle valgastab lohe
ja maast käib üle nagu ohe.
Nüüd sünnib ürgaja hirmsaim orkaan:
maa rinda rebeneb pragu,
tuld süljaten vajub korallide saar,
jääb kokkulööv rohetav vagu.
Maa mürinaist otsegu vangub,
mul süda sest suurusest hangub.

Tuul pääseb valla vaikusesadamast,
ta lendab kaugelt kui kajaka tiib;
saab mänguriista mu südamest
ta hällitav forte, sordiinne taas viis.
Ju pime. Kordkorralt sähvivast sädemest
bengaalituld riputab rohetav kiir.
Siis äkki sureb kõik pinges,
on, loodus tõmbaks kui hinge.

Suur joobumus liigahtub rinnan.
See on see ürguse-jumala veste,
mis kuivanud allikast pisaraneste
veel pärib!
See on see suuruse värin,
mis põudsele pilgule ainsaks on hinnaks...

Mis kohin säält kaugusest kiiresti kihutab —
kas tammisuu valla saand, ookean anumast,

nüüd vahutav veevagu ujutab maa?
Torm... Nüüd siis kord saabus orkaan,
ürgjõudude orgia kohutav.
Sümfoonია voolas mu südamest,
oo, võrratut müristab kõrguste saal!
Mets raksub ja ägab. Välkude granaate
õhk lennutab vihinal pikku ja põigiti,
käib kahurimürin — trumm, basse passaaž,
on kummutet lõputa voolavaid vaate.

Tsiuh-tsäuh —
tuline pilgutus,
rästiku tulikeele vilgutus.
Tsiuh-tsäuh —
taevatekk lõigati!
Rrakk-rakk-rakk —

maailmaruum vangub!
Tsiuh-tsäuh — välk, löö, mu laeval on öö!
Kõu, raksa — mind pigistab randade kitsus!
Torm, mässa — tuult ootab mu purjede vöö!...
Ma välguna ristlen kesk välkude vitsu —
ja — vaikusse kangun...

On veernud kaugele kõuvankri kärin,
maarandu veel raputab tasane värin
kui tume urin lõukoera rinnast.
Ma kainenend ju. Puu varjust nüüd astun
ning jälle mõlgutan endast ja linnast.
Ma Otsatuga seisin siin pilk pilgu vastu,
ta rinda raputas kirgede liigutus.
Seesama jõud — m i n a, seesama aine,
algallika tukslev energialaine,
mis igatseb ulguvee kiigutust,
universumi laintega kokku.
Ta peeglin end vaata, ta kohan end kuulda,
ta hällima ihata voogude vakku —
vist s e e on mu osa, mu tarkus ja luule...

On põletav elava jumala silm,
ei sellesse kaua või vaata.
Vaid jumal võib igavest üksindust veeta —
on elava tarvis lood elav maailm.
Raudvõre pand kahele vahele —
hää küll, siis suudle veel võregi tagant;
otsi vastust oma kõrgele, pahele,
oma sulge ja viiulit jaga...

Taas pöördun, kust tulin.
Maa kastetult lõhnab ja aurab.

Tartu ülikooli õppejõude

*Dr. phil. nat. JAAN SARV,
matemaatika professor alates 1919. a.*

*Dr. med. HARRY KULL,
histoloogia ja embrüoloogia professor
1926—1933 (†)*

*Dr. med. GEORG BARKAN,
farmakoloogia professor alates 1929*

*Dr. phil. HEINRICH MUTSCHMANN,
inglise filoloogia professor 1920—1933*

Horisonidilt baritonikumin
mu ajalist kinnitab mõtet.
Een vilgutab linnast üks tuli.
Mu pään kiirgab selguse aura,
mu hing on valendav lumi.
Tuld suundan, ja mul on tunne,
kui sammuksin kuhugi unne,
kui igavikku läeks tõte.

4

Öö-pterüdaktül oma tiiva küüned
on kinnitanud ümber surnud linna,
kui väsind lenne toob mu jälle sinna.
On asfalt tühi, majad tüüned;
ei rahvasuminat, ei autorööke.
Kui pronksist kuju tardub kordnik vaid
ja taoti kajab hiljund samme haamrilööke.
Linn lõhnab — kastet lilleaed.
Ma tulen jälle üle sillast.

Siin kumardun taas samba ligi:
all lamp veab värisevat varju lillat,
voog pole enam malm — must pigi.
Ja ometi ta sama kalm,
ta sama ookeani rändaja, mis enne.
Ei endisi maid lõika vaatlejagi lenne.
Ma mõtlen hinge muutlikku kameleooni:
kes, sõbrad, meist on rohkem kergitand tõeloori?
Ja meelen elustub üks salm.

On tuul, on vesi inimese hing,
on hingevoolang taeva pilvi sõue:
hing särab vait — ju tõuseb tuuleving,
voog mässab, mürab mustin pilvin kõue.

On mõni vaikne mägijärv, kes jälle karineel, tormhing
on raju hing, on vaikus, sära, karge jäätus.
Ent taga aimatav vast tõe sulet ring:
vee, tuule ringkäik, olemise sünni säädus.

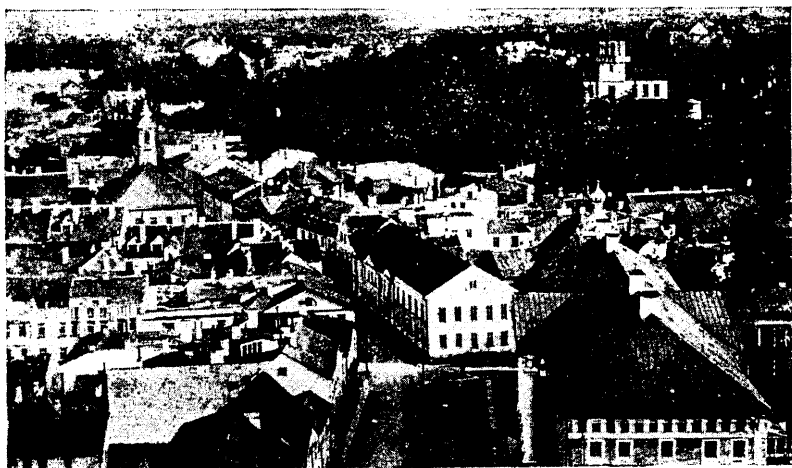
Nii laul. Mu hing on, mõtlen, vahest ookean,
mis müriseden kaljusängist püüab valla;
kuid torm vaid jõuetumaid vooge a'ab,
nad puruneden lang'vad kaljult alla.

Kuid nüüd mu rinnan sätendab kristall —
helk tunnetuserahu puhtaist kiirist.
Vaim taoti siiski nagu kerge pall,
saab kõrgemalle ahtast maisest piirist...

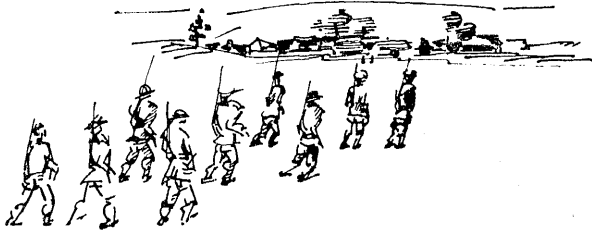
*Nii mõtiskellen sammun üles mäest.
Konvendi ukse roosast suust
salk haldjaid astub tänavalle.
Een viirastuvad usukantsi hallid vallid
kui pimedusen mahajäetud vrakk.
Ma homme istun jälle sääl.
Mul on nii kerge ja nii hää.
Ma mõtlen armastuseleeki kuuma,
ja tööd — me olemise põhituuma.
Mind veetleb jälle sulepää ja frakk,
jah, vikatki ja labid.
Löö külge käed, kui keerleb elumasin,
ja haara teoga ratasvärgi klapid! —*

*Kuid kõigest sellest sipelg'pesa rühkimisest üle,
sest kokkukeerdund narmastiku sasist —
täht igaviku oma kargeid kiiri laotab:
kõik, kõik on ajalik maailman, kõik on kasin!
Vaim! ainult vaim on see, kes püüab igaviku poole üles!
Löö külge käed, kuid ära kaota end,
maailma, enda h i n g e kõikjal taota.
Ja kui kord saabub tund, kun kutsub sund,
käed töölt, suu suult siis kergelt kisu valla
ja mine kui askeet — et üksi jumalaga olla...*

*Kui kosmilisil' mõttekiiril' vastumärgiks
kuu laseb pilveloori näolt
ja naeratellen vaatab elavana alla.
Mu ümber puiestik saab õitsvaiks pärjiks.
Näen pilti veetlikku nüüd mäelt:
linn hiigel-loomana all unen tummub,
ta kohal laotus nikkelhaljalt kummub.*

TARTU VAADE

J. Pütsepp'a vinjett

Ferdinand Karlson

Vandeadvokaat

Vabadussõjalased

VEEBRUARIKUU viimseil päivil kohtasin vana hääd tuttavat, keskerakonna silmapaistvamaid juhte ja riigikogu liikmeid. Vestlesime poliitilisist päevasündmusist. Jutt kaldus peagi aktuaalsemale probleemile: kas saavutab vabadussõjalaste riigi põhiseaduse paranduse eelnõu vajalise osa allkirju rahvahääletusele panemiseks või mitte. Minu tuttav tähendas üleolevalt, et sellest ei saa juttugi olla, hää kui saavad 15.000 allkirja. Tähendas, et tema tundvat maa meeleolu, sõitvat tihti ringi ning võivat kindlasti tõendada, et vabadussõjalaste liitudel maal mingisugust kaalu ega mõju ei ole. Kui mina tähendasin, et ma võiksin temaga kihla vedada, et eelnõu saavutab vähemalt kaks korda niipalju hääli kui nõuetav, siis naeris ta mu välja, kuid kihlvedu siiski vastu ei võtnud. Meie lahkusime kui poliitilised inimesed, kes millalgi midagi üksteisele ei suuda selgeks teha.

Minu tuttava mentaliteet iseloomustas ka kõiki teisi tuntumaid erakondade tegelasi tol ajal, kellega mul kõnelusi oli. „Ah tühja ka, puhas rämps, *quantité négligeable*. Rõngu kontori sepitsus, nelja pisekese venna kirjaoskamatu teosekene, mis ei kannu välja mingisugust arvustust“ jne. jne. oli harilik arvamine. On ju nii õnnis tunne tunda end targana ja vastast rumalana, ning nii veetlev on faktina kujutella oma vaga soovi. „Muidugi ei saa nõuetavat arvu allkirju“ — sellepolest olid kõik ühel arvamisel.

Kuid sai — ja veel palju rohkem. Ja rahvahääletusel võib häältearv kasvada veel mitmevõrra. Ja nüüd on ka jutud juba hoopis teised. Erakondlik ajakirjandus — pääle mõne erandi — kollitab oma lugejaid hirmu ja õuduse lugudega ja vastaste sõimuga — demagoogia, üteldakse, kommunismi käsilased, parunite kannupoisid, Hitleri rahadele spekulierivad õnnekütid, kaikamehed, riigilõhkujad jne. Vabadussõjalased on korruga saanud ülipopulaarseks, neid kardetakse juba, partei aparaadid pannakse käima, et nende vastu võidelda, riigikogus on korduvalt neist juttu olnud ja vabadusliitude sulgemise küsimus läti kuulsal eeskujul on tõusnud juba reaalselt päevakorraile. Õhus aga hõljub

hiiglasuur punane Ida naabri kuhu temale omase tarkusega ja võtetega kontrevolutsiooni vastaste hävitamiseks. „Maha, kes teisiti mõtleb kui mina!“

Mis on vabadussõjalaste liikumise edu pääpõhjusi? Püüame neid objektiivselt eritella ja fikseerida. Põhjused on kahesugused: 1) seespidised, immanentsed ja 2) välispidised, soodustajad.

SEESPIDISED: Ennekõike vabadussõjalaste organisatsiooni põhimõtted, nagu neid juba sügavalt tundis ja sellele organisatsioonile parandas tema algataja ja juht, meie targemaid mehi ja tulisemaid patrioote üldse — kindral Põdder. Organisatsioon luuakse selleks, et tema abil säilitada, arendada ja edasi anda vabadussõja üllaid aateid tulevatele põlvedele, püüdeid, hinge, vaimu ja eesmärki, mis vallutas ja vaimustas meie vapramaid mehi ja naisi meie rahva saatuslikel hetkeil, vaimustust ja ühistunnet, mis lõi meie riiki ja väeras meie arvutud vaenlased raskes võitluses. Oma miitinguil ja kõnedes rõhutavad vabadussõjalased ikka jälle neid mõtteid: riigihüve contra parteihüvi, võitluse jätkamise tarvet kommunismi, meie päevaenlase ja tema laostava ideoloogia, klassivõitluse ja materialismi vastu, toonitavad rahva solidaarsuse vajadust tema suurima vara — vabaduse ja selle eeltingimuse, riigi kaitsmises, rahvusideoloogia arendamises, kõikide konstruktivsete jõudude suunamises selle suure eesmärgi vaimus. Palju on paatost, kuid see ei tundu õõnsana, vaid haarab üha jälle kuulajaid.

Teiseks vabadussõjalaste edu põhjuseks on nende hää organisatsioon ja organiseerimise oskus, mis suudab edukalt korraldada inimesi rühmadeks ja suuremaiks koondisteks ning nendega distsiplineeritult manifesteerida. See võime on sõjameestel juba veres ja vastavad kogemused omandatud nende elukutses.

Kolmandaks: mõjuvalt juhitud võitlus autoritaarse demokraatia nimel anarhhilise parteikraatia vastu selle loendamatu affääridega ja korrupsiooniga, mille vastumürgiks on nende põhiseaduse eelnõu järelle kõva käega ja suure võimuga riigi peremees, president-riigivanem, kes peab korda majja tooma. Samuti avaldab muidugi ka suurt värbitavat mõju nende eelnõu kokkuhoiu põhimõtte: 50 liiget riigikogus ja tasu neile ainult poole aasta eest. Kõik teised, vastupidised seletused erakondlike arvustajate poolt ei avalda mingit mõju, kuna erakondade eneste varemaks kavades, samuti ka möödunud aasta läbikukkunud kavas oli alla 100 liikme (50—80), mitte 100, mida praegu kui ainuõiget demokraatlikku riigikogu arvu propageeritakse. Jätta aga kõik endiseks ja lisada juure veel võrdlemisi kallis uus presidendi instituut, ei ole praegusel raskel majanduse surutise ajal rahvale kuidagi vastuvõetav. Põhiseadus ei ole päälegi mitte ükski juriidiline, vaid pääasjalikult poliitiline ja psühholoogiline dokument.

VÄLISPIDISED: Kuid kõik need seespidised põhjused ei ole kaugeltki küllaldased, et seletada vabadussõjalaste suurt populaarsust ja edu. Soodustajaiks ja väga mõjuvaiks osutusid ja osutuvad välispidised.

ARNO VIHVELIN

KOLONEL O. LUIGA
Õli

Märtsi alul oli mul pikem jutuajamine oma hää sõbraga, kes on samuti väga mõjukaid keskerakonna juhte, eriti kogenud majandusküsimusis oma eriala kaudu. Tema arvates olevat otse naiivsus uskuda, et vabadussõjalased midagi suudaksid ära teha ja et need pettuvad peagi, kes niisugust usku hellitavad. Kriisi põhjuste ja selle arenemise tendentsi kohta olime täiesti ühel arvamisel. Riigikogu poolt karistuse ähvardusel deklareeritud majanduse- ja rahanduse-poliitika ei ole andnud soovitatavat efekti, meie majandus kuivab üha enam ja enam kokku, eramajandus hääbub, tootmise protsessist on juba välja lülitatud terve põllumajandus, meie riigimajanduse tähtsaim alus ja osa, see suudab kuidagi kiratseda vaid igasuguste moratooriumide kaitsel ja juuremaksude näol, (mida aga võimalik ei ole kuskilt võtta ilma meie rahvamajandust kahjustamata), et keskerakonna ringkonnil, — töösturil, käsitöölisel, ärimehel, majaperemehel, ametnikul — on sootuks võimatu uut riigi eelarvet oma nõrkadel õlgadel üksi kanda ajal, mil sissetulekud aina vähenevad ja väljaminekud kasvavad, et ka nemad vajavad pea moratooriume ja toetusi, mida pole kuskilt võtta, et siis tuleb paratamatult katastroof ning kaob igasugune krooni aluse säilitamise võimalus jne. Ja meie mõlemad seisime saatusliku küsimuse ees: kuidas siis edasi saada? Rahvas tahab ja peab ometi elama! Kui ka vabadussõjalastele ei tasu lootust panna, nagu seda paljud teevad, ja kui erakondadel ei ole endal mingit era- ja riigimajandust elustavat kava kriisi vastu võitlemiseks, pääle igasuguste keeldude ja kitsenduste, mis viib vaid deflatsiooni kaudu meid nagu kardetav inflatsioongi lõpuks hukatusse, kui pole lootustki, — siis on ju surm! Küsisin, kas keskerakonnal, kui tal on arusaamist kriisi põhjuste ja tagajärgede kohta, on ka moraalset julgust ja jõudu tarvilisi järeldusi teha? Mu sõber jäi mulle kindla vastuse võlgu. Ma kardan, ka temalgi ei ole seda lootust. Mingi nägematu, tume saatus juhib meid. Üksikud erakonna tegelased avaldavad omaette väga arukaid ja kaalukaid mõtteid, samuti arutab kaalukalt nähtusi tihti ka nende ajakirjandus, kuid järelduste tegemine käib üle jõu. Realist Mefisto naerab oma romantilise Fausti üle, nägematud erakondade niiditõmbajad lasevad näitelaval sündida vaid seda, mis nende kalkulatsioonile sobib. Rahvas aga vaatab päält. Ta ei taha surra, vaid otsib omale u u s i juhte ja loodab. Kui ta seda ei teeks, ei vääriks ta elu, jumala päikest ja seda ilusat maad, kuhu meid meie saatus on juhitud. Vabadussõjalasi kannab suur usalduse laine, mis on tingitud erakondade päata olekust ja nende täielisest saamatusest käsitleda majanduse raske kriisi aja raskeid probleeme. Ja kuidas võib rahvalt nõuda, et ta säilitaks usu neisse inimestesse, kes praegu tema saatust juhivad? Riigi eelarve, meie elulisem ja valusam riigielu alus, antakse komisjoni ilma vaielusteta, komisjonis samuti pääle tähtsuseta muudatuste ja väikeste ümberpaigutuste sama eelarve üldsummas oma iseloomu ei muuda ja nii võetakse ta ka vastu üldkogus. Kedagi nähtavasti ei huvita küsimus, kas see väike mürdosa rahvast, kes seda eelarvet peab kandma, on suuteline selleks või mitte. Mis tuleks teha, et meie era- ja riigimajandust elustada? Mis saab siis, kui meie kandejõud kokku variseb? Kedagi neist need küsimused nähtavasti ei huvi-

tagi. Pole kellelgi aegagi huvi tunda, kuna näiteks vabadussõjalastegi küsimus teeb palju muret ja päävalu.

Vabadussõjalaste liikumist soodustavaks elemendiks on kahtlemata ka see ebasoliidne poleemika, mida üks osa erakonna ajakirjandusest tema kohta levitab. Näiteks nagu juhiks Viljandi ja Pärnu liite langesvehrilased jne. Kapten Hollandit ja Mitti, meie vapramaid vabadussõjalasi, patrioote ning rahvapoegi, see muidugi ei häiri, ja rahvale, kes ka mitte päris k a n a p i m e ei ole, avaldab ta otse vastupidist mõju ja diskrediteerib vaid neid, kes tahtsid oma vastastele hoopigi anda. Puudub vaid, et tõesti suletakse ka liidud. Alles siis, kui sellele liikumisele asetatakse kannataja särav kroon ümber päa, elustub ja jätkub vabadussõja legendide veetlev kude. Ma kardan, nii mõnigi neist loodab seda. „Issand, karista meie vaenlasi ja võta neilt mõistus!“ Kuid siiski, Issand hoidku meid selle eest, sest siis oleks meie lõpu algus!

Vabadussõjalastele pannakse suuri lootusi. See kohustab. Nende juhid eriti peavad olema valvel. Igasugune rämp, mis liikumise mõju võimu kasvades tingimata sisse kipub, peab armutult välja roogitama. Põhimõtete eetiline puhtus ja võitlus, vahendite korrektsus peavad seisma aukohal. Ja mitte end eraldama mingiks uueks kitsa ainelise huviga erakonnaks. On küllalt veel ausaid mehi ja naisi erakondades ja väljaspool neid, kes taotleavad samu õilsaid eesmärke kui parimadki vabadussõjalaste keskel. Peab katsuma neist konstruktiivseist, isamaalistest elementidest moodustada ühisrinnet eriti praeguse kriisi ajal lokaalse destruktiivse mentaliteedi ja riigivaenuliste elementide vastu.

Meid ei vaeva ükski aine, vaid ka raske psüühiline kriis. Kodanik, mõttelaisk olend, kellele tema elumugavus üle kõige, peab ka mõtlema harjuma. Ja hindama seda, mis on inimese tõeline vabadus ja orjus, mõistma, mis tähendab talle tema rahvas ja riik. Vaja leida inimesi erakondades ja mujal, kes üksteisele kätt annaks ühisel tööl võitluses tõe ja õiguse hääks. Kas leidub neid meil veel küllaldaselt?

Viimne sõna meie praegustele saatuse juhtidele. *Gouverner c'est prévoir* — valitsema tähendab ette nägema. Ärge võideldge nii palju keeldudega ja sulgemistega. Katsuge mõista ka neid, kes teile ei meeldi. Teie ei ole ju mitte vaid eneste pärast sääli. Kas peame nagu „vabastatud orjad“ üksteisega ikka kisklema, kuni seisame jälle nagu pimedad saatuslike 1. detsembri sündmuste ees? Kas suudab meid ühendada vaid hirm päale selle, kui välg on juba sisse löönud ja maja põleb?!

Oleme vaesed ning üha vaesemaks jääme veel iga päevaga. Kuid meie tahame loota. Ärge riisuge meilt lootust, seda meie viimset vara!

F. Karlson

HAUASAMMAS LAKSI TÕNISELE
Alatskivi surnuaial

Joosep Kiiss

Mälestusi Laksi Tõnisest

Järg

Nii rääkis minu isa õhtusöögi ajal. Ja kõik meie talu vanemad inimesed, kes seisukorrast aru said, ohkasid. Ka Laksi talus ei võinud olla teisiti, sest Tõnise poeg ja 3 tüdart olid juba kõik täiealised ning -meelised.

Talve tulles ja Peipsile jää tekkides käisid mitmed kohata Alatskivi peremehed Oudova kreisis endale uut elukohta otsimas. Enamikult nad koha omale leidsidki ning rändasid aegsasti, kui järv oli veel jääs, kogu oma vara ja loomadega Venemaale, võttes kaasa vilja seemnegi, kel seda oli. Ilma mingi kraamita aga asus ometi kevadel Krimmi teekonnale 12 perekonda Alatskivilt. Kogu oma varanduse müüsid väljarändajad enne teeasumist maha. Kes uut kohta otsima kuhugi ei läinud või õigemini — minna ei saanudki, see oli Laksi Tõnis: juba jõulust saadik lebas ta haigena kodus. Mure oli mehe murdnud sängilaudade vahele.

Käisin vanaemaga mitu korda haiget Tõnist külastamas. Korra, kui tema juurest lahkusime, ütles vanaema kodus meie rahvale: „Ega küll üleaedne Tõnis enam kaua ela, kõhnaks jäänud teine, on ainult nahk ja luu, mure viib selle mehe enneaegselt hauda.“

Ja nii oligi: teise või kolmanda päeva hommikul tuli Tõnise poeg meile ning palus meid tulla temale abiks tema isa pesema ja riietama: vastu hommikust ööd oli Laksi Tõnis surnud. See oli 24. veebruaril (v. k. j.) 1861.

Mind koolnut vaatama ei lubatud, öeldi, et küll lähed matusele.

Mõni päev hiljem oli Tõnise kirstupanek ja matus. Rahvast oli murrul kokku tulnud, väga paljud kutsumatagi.

Kui kirstukaas oli suletud, kanti Tõnise põrm õue ree pääle.

„Ja nüüd,“ ütles koolmeister, kui matuserong oli liikumisvalmis, „laulame omale kohtumehele ja armsale koolivanemale, kes siin maailmas palju vaeva näinud, küll mõisat orjates, küll rahvale kohut mõistes ja meie laste eest hoolitsedes, viimset saatelaulu: *Ma tahan jätta maha, sind kaval ilmamaa...*“

Kui lauldi lõpusalmi, oli matuserong juba jõudnud välja kirikuteele. Nüüd istusid ka kõik teised oma regedele ning — algas Tõnise viimne rännak, rännak Alatskivi surnuaia poole. Ja siin sängitati see mees mulda, nagu kõik teised enne teda: ta sai kätte maatüki, oma igatsetud hingemaa

*Seitse jalga pikkusele,
Neli jalga lai...*

Ja nii oli lõppenud ühe eesti mehe elukäik. Populaarseks saanud laulus, mille tema mälestuseks pühendas Alatskivi mõisa kirjutaja J. Weitzenberg — *Laksi Tõnis, Kord ma Peipsi piiril käisin* — on kõik peaaegu õige, välja arvatud kindlasti see, nagu oleks Tõnise ristile olnud midagi kirjutatud: see oli harilik puuristikene ilma mingi nimeta ning epitaafita. Luuletaja oleks siin neid sõnu *Siia on üht Eesti venda Maha maetud, Muru all sul püha, õnnis, Pärís kodumaa näha tahtnud*.

Aastate möödudes kõdunes rist ning 46 aastat hiljem ei olnud enam hästi teadagi, kus täpselt Laksi Tõnise haud asus. Teati vaid, et — kõstri maja pool, surnuaia nurgas küllap pidi vana Tõnis puhkama. Aga haua asukoha teadjaid oli siiski ning kui tuli tund, siis püstitati Tõnisele tõeline mälestussammas. Aga palju, palju aastaid pidi mööduma enne, kui tohiti ja saadi sellele mõteldagi... Sest surveajad ei olnud veel päriselt lõpnud ega meie rahvale tulnud päevad, mil võis juba valjusti mõelda: vastav „areng“ nõudis loomulikult a e g a.

MIDA teab tänapäev Laksi Tõnise ajast ja tollaegsest elust? Õigupoolest — mitte midagi. Sest kõik on ununenud vähema kui inim-põlve kestes. Näib mullegi, kes ma teoorjuse päevad kaasa teinud, nüüd kõik otsekui raske unenäona.

Vabadus hakkas koitma tuhmi tähekesena meile. Kuni see kasvas paisus Eesti rahva iseseisvuse päikeseks. Seda muinasjutulist arengut on minu, nüüd juba üle 80-ne a. vanamehe omad silmad näinud!

Lugejat aga vahest huvitab nüüd küsimus, mis sai Laksi Tõnise perekonnast ja muust Alatskivi rahvast. Viiks liiga pikale kirjeldada kõiki järgnevaid päivi ja rahva uusi kannatusi ning võitlusi. See oleks omaette terve raamat. Lühidalt lubatagu mul tähendada vaid seda, et kohe varsti pärast Tõnise surma rändas tema perekond siiski kodumaalt välja, asudes Venemaale Oudova kreisi põldu pidama. Sää! töötas Tõnise naine, tütar ja poeg Karl. Tõnise pojapoeg tõusis hiljem Peterburis ühe panga ametnikuks.

Jüripäevaks (1861) tulid Metsakivile juba uued peremehed... Laksi Tõnise pere oli talust lahkunud, minu isal aga ei olnud kuhugi minna. Hää nõu oli kallis. Appi tuli, nagu ikka, minu vanaema kui ettevõtlik ja arenenud pilguga inimene. Tema soovitas minu isal siiski veel kord hädasunnil paruni poole pöörduda, kaasa võttes oma 70-a. poolpimeda isa — minu vanaisa, ning nõutada omale Sillaotsa talu.

Nii tehtigi ning kui õhtul mõisast tagasi tuldi — parun viibis parajasti jälle Alatskivi mõisas, — olid meeste näod rõõmsad.

„Küll vaevu, aga saime talu,“ ütles isa, „parun ei tahtnud minust alul muidugi midagi kuulda, aga isa nähes tõusis ta korraga üles ning lausus: „Sellele ühesilmaga vanamehele tahan mina anda Sillaotsa talu, aga mitte sinule. Kui tahad, vanamees, saada talu 12 a. pääle rendile, siis kirjuta lepingule alla.“ — „Kulla paruni-härra,“ vastas vanaisa, „mina ei näe ega mõistagi oma nime kirjutada.“ Mõisnik mõtles siis nateke ning lausus: „Hää küll, kirjutagu siis poeg alla. Isa on vana, surebki teine ära, hakka siis jälle uut lepingut sõlmima!“ Ja siis kirjutasin mina rendilepingule alla.“

Nüüd hakati kohe kraami Sillaotsale vedama, mis meilt ainult umb. 2 kilomeetrit eemal oli, ja Sillaotsal elasime 6 aastat — ajani, mil Alatskivil hakati müüma talusid. Mõlemad Metsakivi talud müüdi Viljandimaa meestele. Minu isa ostis Seletuse talu, kus mina praegugi elan — oludes, millistest mina lapsepõlves küll unistadagi ei mõistnud.

Nagu juba alguses öeldud, tõi Laksi Tõnise surm alatskivilasile vabanemise teoorjusest. Nüüdsest alates võis hakata kasvama uus põlv rahvast, kes — peatselt enam ei teadnud midagi ei „vanadest aegadest“ ega isegi Laksi Tõnisest, eriti Alatskivist kaugemal elutsejad. Muidugi ei olnud Laksi Tõnise isik see, kes kuidagi takistas priiuse tulekut, nagu ei olnud ka tema surm just otseselt orjuse köidikute purustaja, huvitav on aga see, et selle mehe elutöö ja surm tõepoolest aitas kaasa Eestile vabamate aegade tulekule rängas võitluse-heitluse keerises. Ei olnud ju ka sugugi tähtsuseta alatskivilaste aktsioon — eetsotas Laksi Tõnisega — astuda võitlusse mõisaga kas või kodumaalt väljarändamise ähvardusel ning selle teostamiselgi. Paljud väljarändajad läksid vahest hiljem Eestile kaduma, kuid tagasi on nende järeltulijaist ka nii mõnedki tulnud ning mitte päriselt tühjade kätega. Paljud meie praegused kõrgemad riigiametnikud on „optandid“ küll Krimmist, küll Samaarast, küll mujalt Venemaalt, kus eestlane võis siiski elada (enne maailmasõda) vabamalt ja paremates majanduslikes oludes ning võimaluste väljavaadetes.

Nii aitas Laksi Tõnise „elumure“ — kui nii võib ütelda — ikkagi eestlasel oma teed rajada. On tõsi, et Laksi Tõnis oma eluga näitas, et ka kõikvõimsatel mõisatel tuli lõppude lõpuks visade eesti Tõnistega siiski arvestada. Iga, ka juuksekarva suurune eestlaste võit hakkas rahvast viima välja mõisate pilkasest-pimedast metsast... Ja juhiks oli Tõnis.

Ses mõttes jääb Laksi Tõnise kaju teatud sambana Lõuna-Eesti ajaloo lehekülgedele, keda olematuks teha on raske nendelgi, kes vaid pilkavalt vaatavad tagasi „ärkamisaja“ tegelastele kui isikuile, kelle nimed vaid tänu oma ajale on võinud „silma paista“. Kuid minevikust ju jutt ongi. Näidaku tänapäevased mineviku arvustajad ja teised eestluse juhid, et neid maksab tulevikus meele tuletada mõnes nurgakeseski niivõrd, nagu nüüd „korraks“ meenutame ühte halli talutaati — Laksi Tõnist.

ALATSKIVILASED püstitasid oma Tõnise mälestuseks tema kalmule mälestussamba.

Ei ole vahest liigne näidata, kuidas võis seegi rahva kavatsus ja tahe teostuda. Rahval oli küll juba avaramaid rahalisi võimalusi ka siis, kuid — kas ei tundu otse uskumatuna tänapäeval, aastal 1933, et alles 25 aastat tagasi tohiti hauasammast püstitada isegi säärasele isenesest väiksele „mässumehele“ nagu seda oli eestlane Laksi Tõnis, üksnes rahva kavaluse najal, suures mures ja ennast hädaohtugi asetades!

See oli a. 1907, mil ühel pühapäeva õhtupoolikul peeti Naelavere karskusseltsis *Kevade* koosolekut. Sel koosolekul tõstis alatskivilane, tookordne Kodavere kihelkonna kooliõpetaja Saamuel Käär üles Laksi Tõnisele mälestussamba püstitamise küsimuse! Kodavere kirikuõpetaja ülesandel kirikuraamatut ümber kirjutades, oli ta avastanud, et järgmisel, s. o. 1908-nda a. 13-ndal jaanuaril möödub 100 aastat Tõnise sünnimisest. Käär tegi ettepaneku selleks päevaks püstitada Laksi Tõnise hauale väärikas hauasammas.

Juba samal koosolekul pandi vabatahtlikult kokku 48 rbl. 50 kop. Parajasti aga, kui raha kogumine oli täies hoos, ilmus kohale urjandnik — kordnik, kes tegi rahvale selgeks, et eestlase hauale hauasamba püstitamiseks avalik, loata rahakorjandus võib tuua raha annetajaille ja kogujaile kaela karistussalgad (nagu kahe aasta eest). Äreväl ajal (nagu seda olid 1905. ja sellele järgnenud „mässuaastad“) ei annaks venelasest Talurahva Komissar kunagi luba vastavaks korjanduseks. Nagu hiljem kuuldus, soovitanud kordnik omavahel Käärile koguda raha Laksi Tõnise „sugulastelt“ „sugulasele“ perekondliku hauamärgi püstitamiseks, et ära hoida võimalikke raskeid sekeldusi avaliku korjanduse jätkamise puhul.

Samal päeval karskusseltsi eestseisus omavahelisel nõupidamisel tegi kindla otsuse, et saadagu edaspidine raha kokku kuidas tahes, aga Laksi Tõnise hauale tuleb asetada mälestussammas. Samas panid

eestseisuse liikmed kogutud rahale veel omast taskust nii palju juure, et oli käes 50 rbl. Ja samas otsustati kohe astuda samme vastava kunstniku leidmiseks, kes nõustuks joonistama samba kavandit.

Varsti pärast seda sõideti Tartu ning pöörduti kunstnik Raud'i poole, kes ka kavandi täitsa tasuta ära tegi.

Õnneks leidis ka Alatskivi omas vallas Posok'i nimeline noormees kiviraider, kel ka tarvilises suuruses kivi endal kodus olemas oli. Posok'iga lepiti nii kokku, et ta saab tasuks töö eest 80 rubla, ja noormees asus innukalt tööle.

Nüüd oli mure, kuidas saada kokku tarvilikku raha. Keegi aga enam raha anda ei julenud, sest rahva seas oli levinud kuulds, nagu karistaks vene ja mõisa ning kiriku võimud rahaannetajat, oli ju kõigil värskelt meeles õudsed karistussalkade teod, kes nuhtlesid ning lasid maha igäihe, kellele vastavalt poolt sõrmega näidati. Hirmul olid juba samba tellijadki, 4—5 meest. Siiski „jonni“ ei jäetud. Omast taskust aga sambatellijad ka ei tahtnud enam anda, oli ju 30 rbl. tol ajal — töölise suvepalk.

Lõppeks tuldi mõttele kirjutada Venemaale Laksi Tõnise pojale Kaarlile (kel oli ka 3 tublit poega). Vastava aadressi ja osalt lootuses ka raha saamiseks pöörduti Lahepera *Kabeli* peremehe poole. See oli Laksi Tõnise tütrepoeg. Viimane soovitas kirjutada üksnes Tõnise pojapojale Peterburi, andes ka vastava aadressi. See kiri saadeti teele ning lühikese aja pärast tuli 50 rubla raha ja kiri, kus pangamees tänas oma vanaisa mälestuse austajaid ning kus ta lubas võimaluse korral ka ise mälestussamba avamisele sõita.

Nüüd läks kõik soovitud rada. Posok'i töö arenes ka hästi ning „komitee“ otsustas sündmust pühitseda pidulikult, kõnedega ja koorilauluga. Kuid sääraseks avalikuks toiminguks oli vajalik vene võimude luba. Julgemad mehed asusid siis teele Tartu poole — Talurahva Komissari juure.

Komissari vastus oli lihtne: kuuldes, et mehed on Alatskivilt ning tahavad mälestada Laksi Tõnist, oli võimukandja nagu vedrust lükatuna püsti karanud ning kisendanud: „Teil on mitu seltsi ja raamatukogu, sellest aga on teile veel vähe! Kõige suuremad mässumehed Tartu kreisis on olnud Alatskivi mehed! Kirjutan politseile, et ühtki kõnet ei tohi Laksi Tõnise haual pidada! Võite minna!“

Mehed tulid koju rängasti ärahirmutatuna.

Ja nii siis tuligi, et kui oli saabunud 13. jaanuar (1908), püstitati ilus mälestussammas Laksi Tõnisele Alatskivi surnuaial väikse rahva-kogu osavõtul üsna vaikselt ning igasuguse lauluta ja kõnedeta.

Õhtu saabudes aga, ööpimes, kogunes umbes 30 inimest Lahepera *Kabeli* tallu. Siin peeti kõnesid ja lauldi teetassi juures hommikuni isamaalisi laule.

Ettevaatuse pärast aga olid õue paigutatud valvurid, et mõni äraandja akende taga ei saaks luurata.

Joosep Kiits

KARISTUSSALGA JUHID TAPAL A. 1905

× märgitud üldjuht v. Stein, ×× — karistussalga ülem Aljunin

A. 1905 Järvamaal

J. PARI kirjastusel ja Oskar Joost'i ning Edgar Lageda toimetusel on ilmunud 1905-nda a. sündmuste dokumente täiendav 1905 Järvamaal I, Tapa, Lehtse ja Ambla. 80-ne leheküljelise raamatu, milles leidub haruldasi fotosid, hinnaks on määratud 1 kr.

Kirjastaja nõusolekul avaldame sellest raamatust mõningaid foto-näiteid: haruldase ülesvõtte karistussalga juhtidest Tapal a. 1905 ja tegelasi, keda raamatu autorid seavad otsesesse ühendusse sündmustega Järvamaal.

Autorite andmeil on olnud äärmiselt auahne ning halastamatu iseloomuga isik Lehtse mõisa omanik parun Nikolai Theodor (Theodor Nikolai?) Hoyni-
ngen-Huene. Tema arvele kirjutatakse nii mõnegi poliitiliselt ilmsüütu mehe ekslikult karistussalkade kätte andmist. Vastandina temale tegutsenud Tapa preester Kirill Janson, kes töötanud rahva kaitsjana ja kelle nõudel lõpetatud ka rahva peksmine. Huvitava inimesena kujutatakse Laastu talu peremeest Gustav Tamme, kes oli 1905-ndal a. Lehtse valla vallavanema abi ja kes karistussalkade eest pääsis siiski põgenema. Raamat viib sündmustega ühendusse ka Ambla koguduse õpetaja.

Eesti Kirjanduse Seltsi väljaandele *Punased aastad I* (vaadatagu 1932. a. *Olion* nr. 9, lk. 247) on see uusim, huvitav lisand 1905-nda a. materjalide uurijaile ja kõigile neile, kes tunnevad huvi kodumaa saatuse ja selle mineviku vastu.

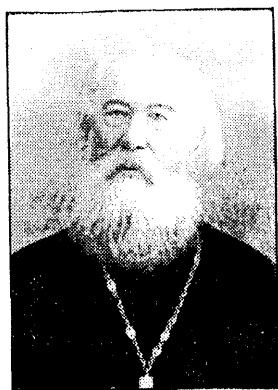
1905-nda a. tegelasi Järvamaalt

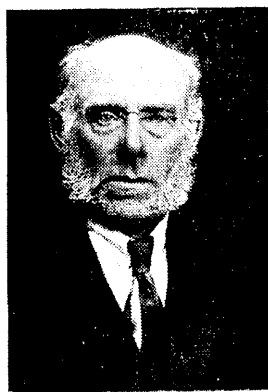
PARUN N. T. HOYNINGEN-HUENE
Lehtse mõisa omanik

JOHANNES THEODOR WILLBERG
Ambla koguduse õpetaja

KIRILL JANSON
Tapa preester

GUSTAV TAMM
Lehtse vallavanema abi a. 1905

Dipl. ing. JOSEF WENIGER, A. M. I. E. Aust.

Sünd. a. 1897 Viinis. Lõpet. kultuurtehnilise fakulteedi Viini ülikoolis a. 1922. Töötanud pärast seda assistendina ülikooli juures, siirdub tegelikku ellu alul Steiermark'i ning siis Türki, kus peatub umb. 2 a. Türgist rändab uut tööd ja tegevust otsiv insener Austraaliasse, kus töötab 4 aastat ühe raudbetoonehituste suurettvõtte juures. Austraaliast kutsutakse hää eriteadlane 1932. a. Venemaale — Kasaani. Insener võtab kutse vastu, saates perekonna Eestisse. Venemaal töötab ta aga ainult 3 kuud, siis asub tagasi perekonna juure — Tartu.

Josef Weniger

Üks teekond Austraalia

KÕIKJAL kuulduke kõneldavat reisimise tähtsusest. Ja seda õigusega. Just meie ajang, oma hüppeliselt arenenud transpordivõimastustega, nagu seda on autod, ookeanihiiglased, aeroplaanid, õhulaevad ning lõppeks isegi rakettlennukid, näib enam kui ükski eelmine selleks soodus, et viia inimkonda lähedasse majanduslikku ja kultuurssesse kontakti.

Isik, kes reisib, võtab alatasa vastu muljeid ja kujutlusi, kas geograafilist, etnograafilist, kultuurset või majanduslikku laadi. Ja need muljed, sest et isikupärasest vaatlusest võrsunud, on jäädavad, omandavad nii-ütelda kuju ja pole võrreldavad, mis nende väärtusse puutub, raamatuist saadud teadmistega. Kuid sellega pole veel lõppenud reisi mõju reisiija vaimsele arenemisele ja otsustusvõime kujunemisele. Siia lisandub veel ruumiline ja ajaline lahusolek harjunud ümbrusest ja uute võõraste muljete mõju. Sest asjaolu, et vabanetakse teatud ajaks oma alatise ümbruse gravitatsioonisfäärst, viimase pärandatud vaadetega, — millede üle õigupoolest kunagi pole saadud õiget kontrolli ja kriitikat omandada, sest et neid mõjutatult vastu võeti, — on ainuüksi juba suure väärtusega. Mõttemaailm saab värskeid muljeid,

uusi ergutusi, vaimule on antud võimalus teatud mõttes ajaliselt ja ruumiliselt vabalt areneda ja eelarvamustest vabaneda.

Kes lõbu pärast reisib, s. t. kes ainult lühikeseks ajaks katkestab kontakti kodumaaga, pole harilikult võimeline rahva psühholoogiat ja harjumuste ning maailmavaate kompleksi uurima ja täies puhtuses taipama. Esiteks on ajavahemik, mis ta kasutada on, liiga väike, et omandada põhjalikku ja vastuvaidlematult püsivat otsust. Siis peab veel arvestama sellega, et võõras on pea alati jäetud võõrastemajade ja pansioonide hoole, kus harilikult valitseb enam-vähem kosmopoliitiline õhkkond, ja seda enam, mida puudulikumalt ta vastava maa keelt valdab. Tähendab, ta kohtub harvem „tüüpidega“, teda koheldakse alati-selt külalisena, kellele pärismaalane kunagi nii ei avaldu, nagu ta tõepoolest on, osalt kartlikkusest, osalt õigest teadmisesest, et võõras teda ju niikuinii ei mõista. Et maad ja rahvast, eriti rahvast, tõesti hästi tundma õppida, on tingimata tarvilik kaua kohal viibida, laitmatult vastava maa keelt tunda ja — sest et teatavasti kuskil mujal mask näolt nii kerge kukkuma pole, kui töö juures, — töötada koos pärismaalastega.

Aastail enne maailmasõda oli euroopa elanike protsent, kes oma vanad sidemed katkestas ja üle mere läks, et sääl uut elu alata, võrdlemisi üsna väike. Nooruslikud logelejad, kes perekonna pikka meelt ja rahakotti liiga kaua proovile olid pannud, põlluharija ja linlik proletariaat, kel midagi kaotada, küll aga palju võita oli, isikud, kes seadusega kuidagi viisi olid liiga lähedalt kokku puutunud, sõnaga, suurelt osalt majanduslikult ja moraalselt kannatanud olendid, — oli enam-vähem see inimmaterjal, millest koosnes väljarändajate kontingent. Euroopale tähendas nende rändamine meretaguseile maile pääasjalikult puhastust ja vabanemist elemendist, kelledele ta, nii-ütelda, palju pisaraid järele ei nutnud. Sel rändamisel mere taha, mis algas varsti pääle maailmasõda ja mis oma haripunktile jõudis a. a. 1925—1930 vahel, kuni ta maailmamajanduskriisi mõjul äkki jälle vähenes, pole midagi ühist sõjaeelse väljarändamisega. Rasked majanduslikud voolud, mis pea kõikidest Euroopa riikidest maailmasõja lõppedes üle uhtsid ja läbielatud nälja ja sõja viletsus, mis säilis värskelt kõikide mälus, ongi see, mis päämiselt põhjustas väljarändajate psühhoosi, mis pääle sõda algas. Ja inimmaterjal, keda haaras see reisipalavik, polnud ka just halb. Sest on ju väljarändamiseks vaja üsna suurt doosist usku enesesse, julgust ja eriti just optimismi, mille väärtust tihti alahinnatakse.

Ühendriigid kui väljarändamise siht polnud varsti pääle sõda enam praktiliselt arvesse võetav ja nii tuli siis, et Lõuna-Ameerika, Argentiina, Brasiilia, Tšiili pidid vastu võtma euroopa väljarändajate voolu. Ladina kontinent on võrdlemisi lähedal Euroopale, nii siis võrdlemisi väikeste kuludega kätte saadav ja päälegi hoolitses ta populaarsuse eest veel asjaolu, et sisserändajalt ei nõutud summat, mis talle esimesel ajal äraelamist oleks pidanud võimaldama. Teissugused olid olud inglise asumaades Kanaadas, Lõuna-Aafrikas ja Austraalias. Et neisse maa-desse sissepääsu saada, pidi sisserändaja tõendama kaunis suure maan-

MERERAND SYDNEY LÄHEDAL AUSTRALIAS

dumisraha evimist. Et Austraaliasse sõita, pidi olema asjaomasel tas-
kus vähemalt 90 naela (45 £ reisiks ja veel 40 £ maandumisrahaks, vii-
mane sellest pidi juba euroopa laevakontoris piletivõtul sissemaksetud
saama). See asjaolu kui ka kaunis põhjalik kontroll, mis Euroopas
Austraalia esindustes austraalia viisumi andmiseks ette võeti, tagasid
enam-vähem ainult hää inimmaterjali.

AINULT see, kes ise midagi sarnast on läbi elanud, teab, millise
atmosfääri loovad viimased päevad oma palavlike reisievalmistus-
tega, ajakadumisega käte vahelt, sadandete toimingutega, lahkumisvi-
siitide ja informatsiooni muretsemisega. Sellele lisandub veel ärasõi-
dutähtaja lähenemisega üha enam suurenev, peaaegu halvav hirmutunne
teadmatuse ees, millele nüüd vastu minnakse, hirmutunne, mille mõjul
kogu austraalia projektile kui hullule ideele vaatad, nii et lõppeks sel-
lest lahti ütleksid, kui see juba hilja ei oleks ja kui enese ees vähegi
aukartust on. See hirmutunne, ühendatud enam-vähem tugeva lahku-
misvalu annusega, ei lahku ka siis, kui oled raudteevagunis ning sõidad
Londoni poole. Alles ookeanihiiglasele asudes, mis peab sind viima
üle poole maakera ja nähes, et kõigil neil sadandel reisijail on sama
reisisisiht, et nad samale tundmatule tulevikule vastu lähevad, kui sina
ise, saavutatakse kuidagimoodi hingelist tasakaalu.

Varsti kodunetakse laevaeluga, katsutakse oma kodus kiiresti kok-
kuõpitud haledasti vähenõudlikku inglise keelt surmapõlgavalt harju-
tada, lugeda, muusikat teha, mängida seltskondlikke mängu või spor-
tida.

Ja nii möödub üks nädal teise järgi, ning maailmajaod libisevad
mööda, ilma et saaks sellest teadvusele. Ja mis merereisil säärase ko-
lossaalseste kauguste vahel saab peatumiskohtadel näha, on alati vähem
ootusest.

Härrandlikuim mulje, mis säärased hiiglareisist püsima jääb, on mõõtmata veeväljade ulatavus, vesi päevade ja nädalate kaupa. Püha-päevadeks laevalael on see, mil maa silmapiirile kerkib, nii et lõppeks silmil võimaldub puhata alatisest voogava veemassi vaatlusest. Kuid neid päevi on vaid üksikuid: Gibraltar, süngelt ähvardav Vahemere valvur, sõbralik Toulon, must ja ebameelitatav Napoli oma igavesti pilvisse mähitud, tüütuseni kiidetud ja austatud tuldülgava tulemäega, Messiina tee, oma hoiatavalt müriseva Etnaga, — see osa reisist võimaldab veel maastikulist ja vaatlusnauditavat. Kuid kui jõutakse juba läbi kanaali, jõudnue läbi paremal ja pahemal kõrbe, siis algab reisi tõeliselt üksluine osa. Tuleb viiepäevane kole kuumus, mida liivakõrbed kummalgi pool välja kiirgavad, mida ei kergenda ka piseimgi tuuleõhk. Õhu kuumus tõuseb sääraseks, et reisija öösiti isegi lahtisel laevalael, veel vähem aga kabiinis magada saab. Alles Adeni merekit-suses — Arabia põhja suunas, Aafrika lõunas — ning mõõtmatu India ookeani sõidusuunas muutub kuumus talutavamaks. Ja siis sõide-takse välja piiritusse veekõrbe, mis laotub kuni Lõuna nabani: vesi, vesi, vesi. Kaheksateist päeva — kui mitte lugeda üsna lühikest tee-konna katkestamist Colombos (Indias) — ainult vesi.

SIIS lõppeks kerkivad merepinnalt üles austraalia ranna esimesed kontuurid: Fremantle. On saabunud hetk, mil reisija esimest korda astub austraalia pinnale. Esimene mulje Austraaliast, mis Fremantle'is saab, pole just kõige soodsam: unine väikelinn, mis teatud mõttes Austraalia tsivilisatsiooni algaega, pionirstadiumi kinni on jää-nud. Midagi ei vihja siin ta teiste linnade tehnilise taseme kõrgele arenemisele.

Fremantle'ile järgnevad, ikka päevapikuste vaheaegade järgi, mil randa nähagi pole, suured sadamad, nagu Adelaide, Melbourne ning lõp-peks, kuuenädalase, katkestamatu merereisi järele, jõuame Austraalia tähtsaimasse linna Sydney'sse — teekonna sihile. Vastumeelselt, kur-busega oldi juba eelmistes sadamates sunnitud lahkuma inimestest, kes kuid kestnud läheda kooselu tõttu laeval — sest ükski sõprus ei teki nii kiiresti ja ei ole sarnase kestvusega, kui pikka aega kestvatele mere-reisidel sobitatud — armsaiks ja kalleiks on saanud. Kuid raskeim on siiski lahkumine laevalt, mis ajajooksul on muutunud kui teiseks kodu-maaks. Sest on tunne, nagu katkeks alles nüüd viimne niit, mis sind veel Euroopaga, selle kaugega, ühendas. Kuid ka sellest momendist saadakse üle — ning nii siis seistaksegi oma lootuste ja ootuste maal, aplalt ootamas kõike, mida nüüd ta pakub.

Austraalia! Kas mitte tahtmatult ei assotsieeru selle sõnaga ühen-duses kujutelm hõõguvast päikesest, lokkavast taimestikust, mustadest pärismaalastest, kes peaksid olema koopaelanike staadiumil!

Järgneb

Marie Under

Marie Under sünd. Tallinnas kooliõpetaja tütreana 15-ndal märtsil 1883. Lõpetas kohaliku saksa tütarlastekooli, mille järele töötas *Teataja* talitusliikmena. 19-neaastasena abiellus K. Hacker'iga, kellega siirdus Moskvasse. A. 1906 tuli Eestisse tagasi. Võttis elavalt osa (1917) kirjanikekoondise *Siuru* asutamisest ja tegevusest. A. 1924 abiellus kirjanik Arthur Adsoniga.

M. U. on seni avaldanud 9 luuletuskogu. Ta esimene luuletus *Kuidas juhtus* ilmus a. 1904 *Postimehes* (nr. 169).

M. U. on kirjutanud ka pikemaid artikleid, ülevaateid j. m. Väärtuslik ja ulatuslik on ka tema tõlketöö ilukirjanõuse alal.

Marie Under

MARIE UNDERI looming, mis koosneb 9 luuletuskogust, jaguneb 3 selgesti piireldavasse ossa, mis erinevad järsult üksühest maailmavaatelisest ja sisulise omapära suhtes. Esimesse kuuluvad: *Eelõitseng* (1918), *Sonetid* (1917), *Sinine puri* (1918), teise — *Verivalla* (1920), *Pärisosa* (1923) ja *Hääl varjust* (1927). Kolmanda osa moodustavad *Rõõm ühest ilusast päevast* (1928), *Õnnevarjutus* (1929) ja *Lageda taeva all* (1930).

Kui M. U. oma kolmes esimeses luuletuskogus on kinni oma enese isikus ja tunneb huvi kõige muu vastu vaid niivõrra, kui see viimasega vahetumalt seotud, siis avardub teises ta huvihaarang üha suuremal ja suuremal määral, kuni see jõuab ühiskondlike küsimuste sügava ja universaalse mõistmiseni, mis haarab kaasa luuletaja isiku ümberhindamiste vaevadele ja eetiliste probleemide tallermaale. Kolmandas osas on tormi järele juba saabunud rahu, luuletaja jõuab välja optimistliku ja tasakaalustatud leplikkuse juure.

Kui ta esimeses osas on nagu jääkattest vabanenud üleemeelik mäejuoke, ohjeldamatu oma noores vabaduses, hüpeldes, kobrutades vallatlevalt ja hoogsalt edasiruttav, siis teises ta sööstub ja puurib sügavustesse, tekitades neele ja haudu, käib pöörete- ja käänakuteohtrat teed, vintsutatud otsinguist siia ja sinna, sageli saabudes sinna tagasi, kust lähtuti, kuni leiab oma õige suuna, jõesäng avardub iga käänaku taga, voogude rikkus paisub ja kristalliseerub. Kolmandas ajajärgus peegeldab oma rahulikus voolus ümbrust, rikastub piltidelt ja värvidelt.

Pole kahtlust, et Marie Under on meile annud oma parima just teises osas. Elamuste rikkus ja intensiivsus, motiivide ümarus ja terviklikkus, tabav ja sümbolilisuseni küündiv tõelikkuse kujutus, — kõik on siin õnnelikult kohtunud. Arvestades poetessi loomingu kaaluvusega, tahame uskuda, et ka publiku kihtidesse on tunginud teadvus, et M. Underi see osa ta luulest, mis käsitleb erootilisi elamusi, on vaid väike murdarv sellest säravast ja — tahaksin ütelda — alatipüsiva väärtusega rikkusest, mis on suletud ta *Verivalla*, *Hääl varjust* ja *Pärisosa* kaante vahele.

Kõike seda elamuste-, piltide- ja tunderikkust ehib Marie Under leidliku, omapärase, tabava sõnastusega, meloodilise ja täpse rütmiga, haarava hoo ja voo-gavusega keeles.

M. U-ile lähineda, süveneda temaga ta loomingusse ning katsuda pidada temaga sammu, on — nauding, mille mõju kestev ja ammendamatu. A. N.

Marie Under

A rebours !

Ja nii olnd ikka, et und ei iial mu laude vahele palju mahu.

Ja nii jääb ikka: mul pole rahu, mul rahu pole, mul pole rahu.

Ma rüüpan rõõmu, ent miski minus, see tahab kannatada nõnda,

See kavalam kui mina ise: filtreerib õnnest vaid piina mõnda.

Mus aeva süüdetud kõik tuled kui oleks püha, kui oleks pidu,

Kuid pigemini: see tulikahju! see leekiv häving! see tore kidu!

Ah, uude sülelussöösti heita tung jälle nagu roosipuhma,

Et okkaist lasta end veristada, all helbetuisu, tüis julmi uhma!

Ja keset imalat õnnelüdgust, tüis enesekiisu suurt ekstaasi,

Siis tühjaks kallata sajaseguse kahtlusist kihava mürgiklaasi.

Ja äkki üht roosilist meeoleolu kui pehastand niiti rebida puruks,

Ja jälle keerduda tumedusthõõguvaks kauaks suletud õudseks kuruks.

Ja hooletumalt peod valla lasta, kui nendes kuhjunud kirjud kannid:

Et saada vaeseks ja seega vabaks, seks lasta langeda kõik annid.

Ja ehtida end uhkuse nii särava eimillegiga.

Ja pillata naerdes öid-päivi maha ja kogu see üürike lilleiga.

Ja himu tunda nii käega lüüa ja mitte juua sest kuldsest kannust,

Ja pöörda selg ning minna jälle ja olla üksi ning surra janust.

(„Verivalla“)

PEET AREN

PORTREE

Jaan Pert

Peet Aren

Paar elu- ja kunstiloolist joont

EBAÜHTLASEL teel hõljub elulaev. Silmapilkudel kord üks, kord teine tõuseb hulkadele nähtavaks, pääseb laia üldsuse austuse osaliseks. Peet Aren on neid, kes kuidagi tõmbunud tagasi, või siis (viimasel ajal) olnud varjutatud, kuna raskete aegade surve pole temast möödunud teda puudutamata. Kuid üks Peet Areni nimi möödunud aastakümne kestes püsinud eriti väljapaistvalt meie kunsti-taevas! Meie kunstiarengu ekspressionistlikest harrastusist Areni maalingsud väärivad ennekõike mainimist.

PEET AREN on sündinud 30. juunil 1889 Odiste külas Aarnel Viljandimaal. Õppis kohalikus ministeeriumikoolis, siis Tartu õpetajate seminaris. A. 1908 astus ta Peterburi Kunstide edendamisseltsi kunstikooli. Roerichi juures siis ta õpib kompositsiooni, Bilibini juures graafikat, Pisemski juures akvarelli ning Bobrovski juures maali ja joonistust.

Esikord esineb kodumaal a. 1909 *Noor-Eesti* kunstinäitusel Tartus. Ja säält pääle võtab ta osa hoogsalt kogu kodumaa kunstielust. A. 1913 viibib ta ühes P. Burmaniga Krimmis. Säält siirdub üle Austria Müncheni. Sõja puhkedes vangis-tati ta Lindsaus ning paigutati Kempteni vangimajja, siis Traunsteini sõjavangide laagrisse. Viimasest vabaneb ta 1915-nda a. mais. Teel koju peatub Stokholmis. Ja sügiseks jõuab kodumaale, asudes kohe *Riigi Kunstikooli* juure õpetajaks, millisel kohal püsib neli aastat (dekoratiivmaali, joonistuse, akvarelli alal). Samal ajal on ta ka *Draamastuudio* teatrikoolis õpetajaks. A. 1926 kutsutakse ta Tartu kunstikool *Pallase* õpetajaks, kus püsib kolm aastat, mille järele uuesti asub elama Tallinna.

AREN on tegutsenud ja on näidanud suurt produktiivsust paljudel aladel. Ta algas õlimaalinguga, tootes eeskätt maastikke ja natüürmorte, aga ka vähemas ulatuses portreid. Siit kaldus ta üha enam dekoratiivsuse ning avaldas suurt produktsiooni graafikuna. 1925-nda a. ümber Aren oli meie tunnustatavaim ja otsitavaim raamatute kaante-joonistaja. Kogu meie raamatutoodangu ilustus noil aastail kandis tema graafika ilmet. Ta valmistas teatridekoratsioone, postmarkide joonistusi, malevate lipukavandeid, vapikavandeid, pitsaitekvandeid, ajakirjade-kaasi, plakaate, exlibriseid jne. On täiesti võimatu saada täieline ülevaade sellest, mida ja kuipalju Aren seni on ühel või teisel alal tootnud. Oma maalin-uidki on ta korduvalt hiljem üle maalitud, kuna neist suur osa on laiali kantud, teadmata kuhu. Kunstinäituste kataloogide järele on ta seni esinenud üle 200 tööga, jõudnud ise sääljuures vaid oma neljakümnetesse aastatesse.

PEET ARENI õppimisajal, s. o. tema loomingu alul valitseb Peterburis, õigemi- ni Kunstide edendamisseltsi kunstikoolis impressionism. On endastmõistetav, et ka Areni loomingu algus pidi kandma sama kooli või maalimisviisi üldilmet. Kogu meie selle kunstnike generatsiooni loomingu, kes algava sajandi alul õppis Peterburis, kannab impressionismi üldilmet. Ta tarvitab peamiselt sooje toone (milledest puuduvad tavaliselt must, pruun): kollast, lillat, (kõigis varjundis), sinist, rohelist, harvem ka punast. Noil ajal maalib ta maastikke, valgust (pleinää- rism), maastikulisi meeleolusid ja mütoloogilisi kompositsioone (*Vikingite sõit*). Loetleme ka üksikuid töid sellest perioodist. 1909-ndal a. pani ta välja etüüde ja joonistuse *Sõda*. A. 1910 väljapanekute päälkirjadeks on: *Etüüd, Kevad, öö* (akv.), *Orjad, Hermannii torn, Uulits Narvas, Metsa serval, Vaade*. Elades tol ajal Nar- vas, on seega mõistetav, miks ta maalib palju Narva aineil. Tähtsamate töödena saagu loeteldud Areni impressionistlikust ajajärgust: *Enna portree* (1912), *Öe portree* (1912), *Narva* (1914), *Kalevi seltsimaja*, pannood: *Vikingite sõit*, triptihon, 1911. (okupatsiooni võimud viisid ära neist kaks), Narva teatri võlvialuste pan- nood (1918), *Kirikulised* (1917), pr. Simsivardi omand.

Areni kunstiloomingu areng ei jää maha üldisest kunstivormide arengust. Venemaalt lahkunud ning Saksamaal sunnitud kauemaks peatuma, satub ta ka viimase kunsti mõjutuste alla. Me võime kõnelda Areni ekspressionistlikust loom- ingust, mis pikkamööda asendab tema impressionismi, ja milline stiilimuutus on tingitud küllap vististi saksa kunstiloomingu eeskujudest. See loominguiliste vor- mide vahetus näib olevat teostunud 1917. a. ümber ning sellele järgneval ajal. Muutub ainevalik, koloriit ja maalimisviis. Alul näib see uue aine — Vana-Tallinna motiivide käsiteluna. Nurgelised, viltuvajunud, sakilised majad iseenesest juba suggereerisid lõuendil endid käsitlema mõjuvate ekspresioonidena. Koloriit jat- kub rõõmsana, heredamana kui seni. Impressionistlikule gammale on juure tul- nud erilisena pruun ja ooker (musta kasutab nüanssides). Juure tulid need vär- vid seetõttu, et esinesid maalitavates Tallinna-motiivides. Ka siin maalib kunstnik *al primo* tehnikas. Vana-Tallinna ainelisi maalinguid on Aren maalitud umbes 10: *Pikkjalg, Oleviste kirik, Aida t.*, jne (1917—1920). Märgitavamate teostena noilt ajalt olgu veel mainitud: *Naise portree* (passt., 1920), „vaateid”, „lilli”, natüür- morte.

A. 1922 asub Aren ajutiselt maale. See moment põhjustab märgitava episoodi tema loomingu. Aren andub maa-elu kujutusele, näidates erilist viljakust. Teda inspireerivad Mustla alev, Võrtsjärv ja Tarvastu. Tundub, et kunstnik on jõud- nud oma võimete tippu, kusjuures ka tema isiklik elu äsja abiellununa tiivustab teda loomingu.

Ühe uue silmatorkava tooni märkame Areni toleaeegses loomingu: tsinnoober- punase. Esmakordselt esineb see vististi *Sea perekonnas* naise pluuse toonina. Ja see punane on kuidagi üldse toda „maa-elu” aegjärku karakteriseerivgi. Selle aegjärku kõnelavamad tööd: *Sea perekond, Vana talu, Talu õue, Vana veski, Kartulikoorigad* (kõik 1922. aastast), siis *Lehmakari, Alevikõrts, Kaevul, Talu tuba, Naise portree* — kõik a. 1923. 1924-ndast aastast võime jälgida Areni loomingu uut tõusu: ainekäsitus muutub reaalsusele lähemaks ning kompositsioon osutub suurejooneliseks. Aren asub kasutama piibli aineid. Ta maalib suurte pindadega, lihtsustatult; taotleb figuuride riietuse värves koloriidilisi effekte. See aegjärg

EESTI KIRJANIKE LIIDU JUUBELILT TALLINNAS

Fot. Parikas

E s i m. r e a s (istuvad, vasakult): Aug. Alle, Joh. Semper, Ed. Wiide, Marie Under, Friedebert Tuglas, Soome kirjanike esindaja V. A. Koskenniemi, haridus- ja sotsiaalminister Hugo V. Kukke, Ed. Hubel (Mait Metsanurk), Jaan Lattik, K e s k. m i s e r e a s : Joh. Schütz, Jaan Lintrop, Joh. Vares (Barbarus), Hugo Raudsepp, Aleks. Tassa, Aug. Jakobson, Aleks. Antson, Jul'ius Oengo, Peeter Pedajas (Peet Vallak), Henrik Visnapuu. Ü l a l : Aug. Tamman, Pedro Krusten, Joh. Ruven, Juhana Jaik, Erni Hiir, Albert Kivikas, Arthur Adson, Mihkel Jürna.

Ainulaadne juhatus, mil näeme nii palju Eesti kirjanikke koos ühise perena ühise! pildil!

algab suure kompositsiooniga: *Pieta* (koloriit: tsinnoober, pruun, must, roheline ja kollane), *Hommikumaa targad*, *Ülestõusmine*. Ainult heredate toonide kasutamine on siin ära langenud, Aren tarvitab nüüd ka tumedaid. Here toon on päälütkiv, ärritab momentaalselt. Selle mõju on suurim esimesel hetkel. Niiviisi on võimalik saavutada effekte. Tume toon aga keskendab, võimaldab süveneda aiasse pikkamööda ja saada sügavama meeleolu. Sellelt aegjärgult on nimetada: *Perekond* (1925), *Emmause jüngrid* (1927), *Ülestõusmine*, kirikumaaalikavand (1928) ja veel Tallinna jaamahoone pannood (1927), *Tartu maustikud* (1927), *Nuisportree* (1928), *Portree* (1931).

Ka viimastel aastatel on Aren tootnud ühte-teist nii maali kui graafika alal, aga kaugeltki mitte enam selle hoo ja värskusega, kui seda varem. Nagu tähendatud, selle põhjuseks on meie praegused olud, mis on kahekordselt halastamatud kunsti alal tegutsejate vastu.

J. Pert

Eesti Kirjanikkude Liidu ja Loomingu juubel

KÄESOLEVAL aastal möödus 10 a. sellest, mil asutati Eesti Kirjanikkude Liit ja selle häälekandja *Looming*.

E. K. L-du asutas grupp kirjanikke. Praegu on Liidu esimeheks Ed. Hubel (Mait Metsanurk).

Kuni 1923-nda a. (arvestatud on avaldatud teosed a. 1918—1923) on Eestis kirjanduse alal töötanud järgmised isikud:

Hendrik Adamson, Arthur Adson, Mihkel Aitsam, August Alle, August Anni, Heino Anto, Ernst Anton, Ormi Arp (Nigol Andresen), Karl Ast (Karl Rumor), Johannes Barbarus, Aadu Eessaare (J. Anvelt?) M. J. Eisen, Ernst Enno, Alide Ertel, August Gailit, Egon Grossthal (Otsa Hendrik), Villem Grünthal (Ridala), Anna Haava, Anton Hansen (A. H. Tammsaare), Marie Heiberg, T. Heini, J. Heimberg-Kõrreveski, Erni Hiir, Karl August Hindrey, Eduard Hubel (Mait Metsanurk), Juhan Jaik, Hermann Jänes, Karl Kider (Redik Soar), Mart Kiirats (Mats Mõtslane), Albert Kivikas, Richard Kullerkupp, Johannes Kuulberg, Jaan Kärner, Karl Laagus (K. Rolain), Jaan Lattik, Karl Laurberg, Marta Lepp (Sophia Vardi), Arnold Liiv, Jakob Liiv, Jaan Lintrop, J. Loigu, Valentine Loigu, Oskar Luts, Arno Matteus, Jaan Metua, Georg Naelapea (Olaf Rood, Kaljo Randa) Eduard Nukk, Julius Oengo, Alma Ostra, G. Paalberg, Ernst Peterson, A. Piirimäe, K. Pinkovski, Märt Raud, Leopold Raudsepp, Hugo Raudsepp, Rudolf Reimann, Richard Roht, Ralf Rond (Jaan Kurn), Christian Rutoff, Gustav Räppo, Henrik Saar (Kivilombi Ints), Johannes Semper, Marta Sillaots (Marta Gerland), Gustav Suits, Anton Suurkask, Karl Eduard Sööt, August Tammann, Aleksander Tassa, Joosep Teinman (J. H. Talomaa), Alfred Teppan, Kusta Toom, Friedebert Tuglas, Georg Tõnisson (Gori), August Tõnurist, Marie Under, Jüri Vaht, Heino Vans, Eduard Wilde, Henrik Visnapuu, Eduard Wöhrmann, Johannes Üksi ja Hella Vuolijoki.

Alates 1923-ndast a. kuni 1933. on algupärase kirjanduse alale juure tulnud:

Karl Aben, Vilmar Adams, Henrik Allari, Betti Alver, Jüri Andreller, Ansumardi, Aleksander Antson, Leo Anvelt, Meinhard Aleksa, Karl Ehrmann, Elmo Eler, Mihkel Jürna, August Jakobson, Richard Janno, Jaan Jõepera, Mart Kallas, August Kirsimägi (Kirschenberg), Ernst Krusten, Pedro Krusten, Alfred Kurlents, A. Karheiding, Evald Kindluste, Bernhard Linde, Erna Linde, Adrienne Lints, J. Loigo, August Mälk, Helmi Mäelo, Ed. Männik, Eduard Oja, Hans Pöögelman, Jüri Parijõgi (Parinbak), G. Päivil, Peeter Pedajas (Peet Vallak), Liisa Perandi, Jaan Pert, Virve Rännang, Villem Raidla, Helene Ranna (Tamberg), Arno Raag, Anton Rahula, Ain Rannaleet, Johannes Ruven, Edgar W. Saks, Villem Sarapik, Valve Saretok, Johannes Schütz, Rudolf Sirge, Olga Sass, Aleksander Saarna, Marietta Simtman, Agnes Taar, Eduard Tasa ja Valter Uibopuu, Villem Sarapik — Mart Raud? Äsja tuli juure Eduard Jürgen.

Nendesse mag. Paul Hamburgi poolt koostatud nimestikkudesse on võetud ka autorid, kes töötavad väljaspool Eestit (Venemaal, nagu Hans Pöögelman, Ain Rannaleet) ja kõik nendest ei ole veel tunnustust leidnud. Eesti Kirjanikkude Liit omalt poolt tunnustab ülaltoodud 137 isikust kirjanikena vahest mitte üle 50.

Eesti Kirjanikkude Liidu liikmete hulka on vastu võetud ja praegu kuuluvad Liidu nimestikku (põhikirja alusel mitmed nendest on oma liikmemaksu öiendamata jätmise pärast õigupoolest välja langenud):

Vilmar Adams, Hendrik Adamson, Arthur Adson, Marie Adson (Under), August Alle, Aleksander Antson, Karl Ast (Rumor), Anton Hansen (A. H. Tammsaare), Erni Hiir, K. A. Hindrey, Eduard Hubel (Metsanurk), Juhan Jaik, August Jakobson, Mihkel Jürna, Aino Kallas, Ferdinand Karlson, Albert Kivikas, Pedro Krusten, Jaan Lattik, Jaan Lintrop, G. E. Luiga, Oskar Luts, Jaan Lõo, Bernhard Linde, August Mälk, Georg Naelapea, Julius Oengo, Peeter Pedajas (Peet Vallak), Hugo Raudsepp, Rudolf Reiman, Johannes Ruven, Johannes Semper, Gustav Suits, K. E. Sööt, Johannes Schütz, Rudolf Sirge, August Tammann, Aleksander Tassa, Friedebert Tuglas, Johannes Vares (Barbarus) ja Eduard Vilde, kokku 42 kirjanikku.

Nagu näha, puudub praegu Liidu nimestikus ka *Loomingu* endine toimetaja Jaan Kärner.

Oma kümneaastase tegevuse kestel on E. K. L. sama kaua välja annud oma häälekandjat *Loomingut*. *Loomingut* on toimetanud Friedebert Tuglas (1923—1927), Jaan Kärner (1927—1930) ja Johannes Semper (alates 1930-ndast a. kuni käesoleva ajani). Selle aja jooksul on *Loomingut* ilmunud: Tuglase toimetuse ajal 3 424 lehekülge, Kärneri päivil 3 312 lk. ja Semperi toimetuse ajal seni 3 864 lk.

Huvitav on jälgida vastavaid statistilisi andmeid, mis on koostanud *Loomingu* sisu, aineala ja kirjanike honoraaride kohta sama hra P. Hamburg. Ruumipuudusel peame käesolevas piirduma ülaltooduga. Olgu vaid tähendatud, et k o r g e m a t r e a h o n o r a a r i Eestis saab Marie Under, nimelt üle 2 krooni reast (kui arvestada ka kõiki riiklikke toetusi, kusjuures honoraar eraettevõtelt on teadmata, mis vahest kokku reatasu tõstab). K e s k u r i k s (reatasult) on Johannes Schütz (saab rigilt umb. kr. 1.40 reast). „P r o l e t a a r l a s e k s” osutub Barbarus, kelle rida maksab riigile ainult umb. 40 senti (*Loomingu* honoraar).

Oma 1932-sel äriaastal sai *Loomingu* toetusummana Kultuurkapalist kr. 12.250. E. K. L. kui seesugune ise toetust ei saanud. Nüüd, nähtavasti silmas pidades *Loomingu* juubelit, on riiklikku toetust *Loomingule* suurendatud ning nimelt 1.325 kr. võrra poolaastas või 2.650 kr. võrra aastas, nii et *Looming* saab nüüd aastas toetust 15.000 kr. Samuti on nüüd Eesti Kirjanikkude Liidule kui organisatsioonile määratud 300 kr. See kõik kokku on ilus juubelikingitus riigi poolt *Loomingu* ümber koondunud kirjanikele.

Oma 10-a. kestvuse mälestuseks korraldas Liit 30-ndal aprillil Tallinnas rae-koja saalis aktuse, millele järgnes sama päeva õhtul Ajakirjanikkude Kodus Kosel kirjanike, nende abikaasade ja kutsutud külaliste vaheline koosviibimine.

Olionilt Eesti Kirjanikkude Liidule ja *Loomingule* õnnitlused! G. N.

Muusika-nädal eesti muusika tutvustamiseks

korraldati Eesti Lauljate Liidu Tartumaa osakonna poolt 7.—15. maini. Nädal avati muusika-näitusega *Vanemuise* väikeses saalis. Nädala jooksul teostati mitu suuremat kontserti, millele kavad olid koostatud suurelt osalt esmakordselt ettekandele tulnud töist. Kanti ette Aavik'u, Eller'i, Kapp'i, Kull'i, Läte, Oja, Päts'i, Riitsing'u, Saar'e, Tobias'e, Tubin'a, Virkhaus'i, Võrgu, Vedro töid.

Muusika-nädalat võib sisuliselt pidada kordaläinuks, sest ta andis ülevaatliku pildi sellest, milline hoogne arenemiskäik on olnud meie muusikal viimaste aastakümnete kestel ja millisel tasemel on ta tänapäeval. Paljus aitas ta selgitada meie praeguste nimekate muusikameeste omapära ja erilaadsust ning tõendas, et on jõutud meie muusikaelus üldiselt üsna hinnatavatele tulemustele.

Johannes Aavik a. 1903

Avallikkusele seni tundmatu pildistus

Lühi-intervjuu keeleuuendaja mag. Joh. Aavikuga

Stenograafiliselt ülesmürgitud kõnelus intervjuuja ja intervjuitava vahel

— *TE olete juba parkümmend aastat tegutsenud eesti keele alal, olete esitanud palju uuenduslikke vorme ja sõnu; olete oma keelerikastamis- ja reformeerimis-tegevuses läinud äärmiseni, kõiksugu ennoolematu vormide ja sõnade soovitamiseni, mida tuntakse keeleuuenduse nime all. Palju teie uuendust on läbi läinud ja tegelikku vastuvõttu ning tarvitus leidnud ka ametlikus keeles. Huvitav oleks seepärast teada, mis mõjutustel teie huvi on kaldunud just sellasele keeleuuendusele ja nimelt selle äärmusele. Olete ju avaldanud koguni raamatu „Keeleuuenduse äärmised võimalused“. Millega põhjendate neid äärmusi ja kas usute nende läbimineksse lähemas või kaugemas tulevikus?*

— *See on liig palju küsitud ühe korraga. Ma ei jõua kõigile vastata üheskoos. Palun esitage mulle küsimused üksshaaval.*

— *Hüü küll. Kõigepäält siis küsin, mis mõjudel ja asjaoludel kaldusite sellele erialale ja millal?*

— *Huvi keelte vastu tekkis mul juba koolieas, eriti keskkoolis. Mind huvitas juba siis see, mis teistele harilikult on kõige igavam ja kuivem, — grammatika. Keskkooli II—VI klassis (s. o. praegusse algkooli V, VI ja keskkooli I—III kl.) oli mu lemmikaineks l a d i n a keel. Õppisin neil aastail seda kogu vaimustusega, olles otse armund sellesse keele. Venekeelsed õpperaamatud ei rahuldand viimaks enam, seepärast hakkasin tarvitama saksakeelseid. Lugesin ladina keeles, mida kätte sain — pääle klassiautorite (Caesari, Sallustiuse, Ovidiuse, Vergiliuse, Horatiuse, Cicero ja Tacituse) veel Plautust, Lucretiust, Catullust, Petroniust, Apulejust, kirikuisi, Vulgata-piiblit, Melanchtoni ja Lutheri kirjatöid jne. ja võisin 5-ndas klassis (praeguses II-ses) v a b a l t lugeda ladina keelt. Kirjutasin ses keeles koguni p ä i v i k u t üksvahe. See keel tundus mulle siis kõige huvitavama ja ilusama keelena. Ka hakkas mind siis huvitama ladina h ä ä l d a m i n e, s. o. kuidas vanad roomlased ise võisid hääldada oma keelt. Selleks hakkasin ära õppima kõigi sõnade ja isegi paljude pärisnimede vokaalide pikkusi ehk võlteid (kvantiteete), milleks tuli peaaegu kogu sõnastik ümber õppida sõnaraamatu järelle. Selle tagajärg oli, et mul kujunes ladina keelt lugedes oma isiklik häälda-*

mine, mis erines õpetaja ja kaasõpilaste omast, kus vokaalide pikkusele rõhku ei pandud, hääldades sageli pikad vokaalid lühikeseks ja lühikesed pikaks.

Ka huvitas ja vaimustas mind ladina keeruline süntaks, eriti selle omapärane ja paiguti nagu segipaisat sõnajärjestus, mida oma ladina kirjutustes püüdsin jäljendada.

Ja nõnda õppisin ladina keelt millal iganes sain — vabul päivil ja ka kooli-vaheaegadel. See mu huvi ja vaimustus ladina keele vastu paistis mu kaasõpilaste paradoksaalsena ning arusaamatuna. Ainus kaasõpilane, kelles oma keeleharrastustes leidsin teatava huvikaaslase, oli Villem Grünthal-Ridala, kes oli paar klassi minust allpool ja kes juba sellal hakkas harrastama itaalia ja ungari keelt.

Ülikoolis, kus üheks pääaineks valisin ladina keele, tarvitses mul vaid vähe juure õppida, sest elasin nõnda-ütelda gümnaasiumis omandet teadmiste rasvast.

— *Kas te keskkoolis pääle ladina keele tegutsesite ka mõne muu keele õppimisega sel kujul?*

— Osalt küll, sest teoreetiliselt õppisin algkoolis ja keskkooli alamais klases ka vene ja saksa keelt.

Keskkooli kahes viimases klassis jäi mul ladina keele harrastus väiksemaks, sest esialale kerkis siis prantsuse keel, mis mind enda poole tõmbas oma elegantse prestiižiga ja mille mulle armsaks tegi ka ta sugulane ladina keelega.

Prantsuse keeles veetles ning vaimustas mind ta leksikaalne külg ning stiili-ilu, üldse keele esteetiline külg, sest nii säravat ning peent stiili ei olnud ma seni leidnud veel üheski muus keeles.

Kuid keskkooli lõppaastail tekkis huvi ka soome keele vastu, mida ühes Grünthal-Ridalaga hakkasime õppima, ja see oli juba ühenduses Noor-Eesti liikumisega, mis sellal Kuresaares tekkis mõningais noortes iseseisvalt, ilma kokku-puuteta Tartu rühmaga.

Aga alles Venemaal ülikoolis olles õppisin soome keele põhjalikumalt ära, nii et soome kirjandust vabalt võisin lugeda. Mäletan, et 1905-nda a. revolutsiooni päivil, mis sääl Ukraina kreislinnas varsti muutus kontr-revolutsiooniks, miitingukõnede ajal rahva hulga keskel liikudes kaasas kandsin *Kalevala* eksemplaari, sellest aeg-ajalt lugedes mõnd kohta.

Pahempooliste kaaslaste miljöö ei jaksand mind muuta maailmavaatelt punaseks. Selle vastu kaitsis mind juba keskkoolis väljakujunenud tugev rahvuslik maailmavaade, millele tänapäevani olen truuks jäänd.

1905-nda a. revolutsiooni tagajärjel lahkusin Venest ja asusin Soome, Helsingisse, kuhu mind ka siis mu elavaks paisund soome keele harrastus ja üldse soome vaimustus tõmbas, mis mulle säält pääle lähema aastakümne jooksul püsis elavana paralleelselt prantsuse keelega.

— *Aga millal tekkis teil siis huvi eesti keele vastu?*

— See oli mul küll juba gümnaasiumi lõppklassidest alates, aga sai eriti elavaks alles aastal 1911. Enne seda aga huvitas rohkem soome keel, milles nägin teatavat soome-eesti ürgtõu ja vaimu puhtuse ja täiuse ideaali. Selle kõrval tundus tolleaegne eesti keel kahvatu varjuna (nagu see seda tõeliselt oligi, — vaene ja võõraist mõjudest rikutud). Eesti keele juure jõudsin nii-ütelda soome keele kaudu ja suurelt osalt ka oma tolleaegsete ilukirjanduslike harrastuste kaudu. Et eesti keeleski oleks võimalik kirjutada nii peent ja tihedat stiili ja luua peenekoelisi ilukirjanduslikke teoseid, kus mõtte- ja tundevarjundid oleksid hästi väljendat, tuli ka eesti keel varustada tarviliste väärtustega — uute sõnadega ja paremate vormidega, milledeks soome keel pakkus hääd eeskjuu. Nii kerkis üles soome sõnade eesti keele laenamise printsiip (massiliselt), sõnajärjestuse irdsaksastamine, *i*-mitmused ja muud vormiõpetuslikud uuendused keele kõlavuse parandamiseks. Kõik need ideed ning ettepanekud kujunesid 1911—1912 a. vahel, mil elasin ilma ühegi teenistuskohata Kuresaares ja võisin kõiges rahu tegutseda nende keeleliste küsimustega. Säältpääle sai eesti keele parandamine, rikastamine ja uuendamine mu päämiseks huviks ning harrastuseks, — huviks, mis kuni käesoleva hetkeni on vaid üha veel suurenenud ja intensiivistund.

Kuna keeleuendaja, kel ajast alati suur puudus, pidi ruttama oma loengule, siis katkestasime süin selle kiirkõneluse. Leppisime nii kokku, et kohtume edaspidi jälle.

Pallase XV järjekordne kunstinäitus

oli avatud 17-ndast aprillist kuni 30-nda aprillini. Esines arvult 20 kunstnikku 82 tööga. Näitus ei saanud hiilgada erilise rikkuse või värskusega, asjaolu, mis on mõistetav praeguse üldise tardunud olukorra ja surnud punktil seismise loomuliku refleksiga kunstile.

Väljapanekuist olid üsna mitmed juba nähtud endiseil, nii Tallinnas kui Tartus korraldatud näitustel (Starkopfi, Viiraldi, Adamsoni, Kesneri, Lepsi j. t. tööd). Skulptuuridega esinesid: Melnik, Starkopf, Vomm.

Melniku huvitav kitsapäine koloss *Vana tõug*, ilmekas *Melankoolia* ja keeraamiline habras *Pää* andsid huvitava läbilõike kunstniku huvi elavusest mitmel alal.

Starkopfi väikestele, natuke raskepärastele, kuid ehedatele ja elamusrikkastele marmorgruppidele lisandus veel tabav *Espe* graniit pää. (Kus aga asetses Semperi portree?)

Vommil oli kolm eritüübilist portreed: traagilikkuse ja sissepoole pöördud ilmega Jürgenstein, uljas agulitüüp ja pr. Matteuse portree, habras nukupää, mis gipsis saanud sobiva väljenduse.

Maali jaist nimetagem esimesena Adamson-Ericut, keda tartlastel võimaldus näha kaua aja tagant. Ta maalinguist köitis kohe tähelepanu juba oma laiutava formaadi tõttu *Lamav akt*, julge ja pistut omavolliline, teadlikult rõhutav jõhkruks, roheliste värvivarjunditega mänglev. Portreist võib pidada õnnestunuks ainult Semperi portreed.

Samas asetsesid Ormisoni kontuurijulged, endiselt värvirõõmsad maastikud, pääle talvemotiivi, millel niiske uduõhk on mähkinud eredad värvid pehmemdavasse loori.

Ahas esines kahe sümpaatsetoonise Otepää maastikuga ja ühe žanrimaalin-guga, mis kujutab poksijat puhkeasendis. Ahase värviskaala kaldub liiati süngusse.

Kesneri väga meeldiva tooniga talvemotiivid on palju omapärasemad ta natüürmortidest, mis on natuke liiaks hooplevad nii värvidelt kui käsitlemiselt. Ta sirelid mõrases klaaspurgis pole sugugi halvad.

Huviga seisatusid Pütsepa *Ajavaimu* ees. See on maaling, mis võimaldab tutvumist kunstniku isikuga, ta iseloomuga. Sellisena on ta eriti huvitav. Roomavas käpuli poosis, jõhkra ja elajalikult toore ilmega olevus, goolemik ja salakaval, käed kattunud valatud vere või sellest võrsunud lilliga, kes teab millisele võttele valmis, — nii näeb teda kunstnik. Ja kui siia paljugi lisada võiks, siis jääb *Ajavaim* siiski huvitavaks teoseks.

Kummitsa *Turbasoo* on tabav põhjamaise rõskusraske meeleolu andmises, jätab aga mõnes suhtes rahuldamata. Ta monotüüpiad jätavad siiski sümpaatsema mulje.

Pr. Triik-Põllusaar oli pannud välja mitu oma õrna akvarellportreed, ilusaid ja maitsekaid nagu ikka.

Viiralti *Juttustaja*, *Kabaree*, *Põrgu* j. t. on juba vanad hääd tuttavad, kuid ikka sama rõõmutoovad. Nende tihedus näib olevat ammendamatu ka mitkordsel vaatlusel.

Lepsi ja Timbermanni portreed on huvitavaks dokumendiks kummagi kunstniku vaatluse prisma erinevuse rõhutamisel. Lepsi *Turg* on õigustatud tunnustust leidnud juba ammu.

Tederi kolmest õilmaalingust näib olevat selgekujalisem ja kindlaloomulisem *Naturmort sinise kruusiga*, sellelt libiseb silm *Taevere* värskele maastikule ja *Espe* ilusalle pisikompositsioonidele, mis sama õnnestunud kui ta *Suvi* ja *Sügiski* olid sügisnäitusel.

Ka ngilaskilt oli graafilisi töid, Tiituselt karikatuure, kuna pr. Nõmmik-Kruusi vaiba ja akna eesriide kavandid maitsekusega rõomustasid.

Lõppeks mõni sõna tööde hindadest. 82 tööst võisid hindade juurelisamise järele otsustades müüdavad olla ainult 14 teost, milliste hinnad üsna kujukalt reedavad kunstniku enesetunnet ja -hinnangut. Kuna Viiralti tööd on kättesaadavad juba 30—70 krooniga, võib Timbermanni ja Tederi töid omandada 125—250 krooniga. Kummitsa *Turbasoo*s maksab 250 krooni. Kuid Adamson-Ericu teostele on lisatud juure hinnad, mis näivad enesele sihiks seadnud olevat ostjate ligimeelitamise asemel nende kaugelhoidumise: oma maalingute hinnaks on ta määranud summad 350—750 kr. Muidugi tuleb arvestada ka teoste materjali hindasid.

A. N.

Tantsuõpetaja Ida Erlemann'i õpilaste esinemisi

korraldati tänavu kevadel kahes jaos: 2. apr. oli hommiketendus lasterühmadele ja 28. apr. õhtune vanemate õpilaste ettekandel. See jaotus on arvatavasti välja kasvanud otstarbekuse nõudest ja on hääkskiidetav, kuna ta võimaldab kummalegi rühmale põhjalikumat ettevalmistust ning publikulegi annab ühtlasema taseme tõttu ümarama pildi ettekandest. Ka on ennelõunane aeg lasterühmadele palju otstarbekam õhtusest ajast.

2. apr. lasterühmade etenduse pantomiin *Kevade tulek* oli aja- ja huvikohane väikestele etendajatele kui ka samasugusele publikule ja oma arusaadavuse tõttu suutis ta viimast paeluda lõpuni. Teise osa etendusest moodustasid soolotantsud, milledest väike *Nuku hällilaulu* tantsija võlus suurtegi südameid. Kelmikad *Pierrot* ja *Pierrette* esinesid üsna õnnestunult. Kolmandat osa täitsid juba tehniliselt suuremat arenemist saanud õpilased, kuna eeskava viimseid numbreid täitsid juba päris küpselt Erlemanni andekamad ja vanemad õpilased, kellele ülesastumine oleks õigupoolest kuulunud juba teisele etendusele.

28. apr. etendus koosnes 14 numbrist, milles oli 5 rühmatantsu ja 9 soolotantsu. Esines 13 õpilast. Peab mainima, et sarnase väikese õpilaste arvu juures oli kava suure osavusega koostatud ega jätnud soovida nii mitmekesisu- selt kui ka tasemelt. Õpilastel tuli esineda igapähe 2—5 korda ja kui võtta arvesse asjaolu, et 2. aprilli õhtul kaks vanemat õpilast kahekordselt esinesid, siis peab tunnustama õpetaja ja õpilaste tööindu. Paula Lindenau vist kuulub I. Erlemanni kõige vanemate õpilaste hulka, tal on juba suur tehnika ja kujunenud ilme. Armas- tab tantsida humoorikaid palu, — ehkki teistlaadises tantsus tagajärjed on hääd, — tabab nendega õnnelikult publiku maitset ja saavutab menu kõige muu kõrval — ka osaliselt oma tänuväärt miimikale. Ta *Vurr* ja *Eesti pois*s tulid mõlemad kor- damisele. Viimane, olgugi hoogne ja korrektilt tantsitud, tundus siiski piinlikult melodeklamatsioonimaigulisena ning oli liiati rippuv muusikast, et terviklikult mõ- juda.

Valda Rataseppal õnnestuvad hästi hoogsad palad, neis avaldub ta hää dres- suur ja temperamentlikkus ning ilmneb küllaldane väljendusvõime. Ta tantsis üsna leidlikult oma *Mustlase viisi* ja oli ilmekas *Surma kutses*.

Meeldivalt, anduvalt ja paendlikult esines M. Neumann *Romansis*, kaunis mulje jäi ka Heidi Erese *Tempeltantsust*. Ellen Mölderis esinemist ma kahjuks ei näinud.

Grupptantsudest andis *Ahnus* küllaldaselt dramaatilise elamuse. *Sõjavisioon* oli leidlikult nähtud, kippus aga olema liialt militaristlik, õndsuse sugemed oleksid pidanud olema enam alla kriipsutatud.

Ida Erlemann on alati leidlik oma õpilasetendustele ilusa ümara lõpumulje andmisega. Nii oli ka sel korral lõpu number *Vals*s harmoonilise üldmulje and- miseks õnnestunud oma hõljuvuses, graatsiikkuses ja kevadmeeleolulikkuses.

A. N.

ESIMENE NAISDOKTOR FARMAATSIA ALAL

Tartu ülikooli Farmakognoosia instituudi vanem assistent, mag. pharm. Alma Tomingas kaitses 8. apr. 1933 suure eduga oma doktori väitekirja ainel *Autoksidatsiooniprotsessist rasvõlides*. Ametlikeks oponentideks olid prof. J. Stamm, prof. G. Barkan ja prof. A. Rammul.

Doktor Tominga dissertatsioon — esitatud trükitult saksa keeles — *Über den Verlauf des Autoxydationsprozesses bei fetten Ölen* on teadusmaailmas laiema tähelepanu osaliseks saanud nii oma aine uudsusega, kui ka põhjaliku käsitusviisiga. Noore teadlase iseloomustavaid põhijooni tema töös on äärmine täpsus, saavutatud suure hoolsusega ja ennatsalgava püsivusega katsete puhul.

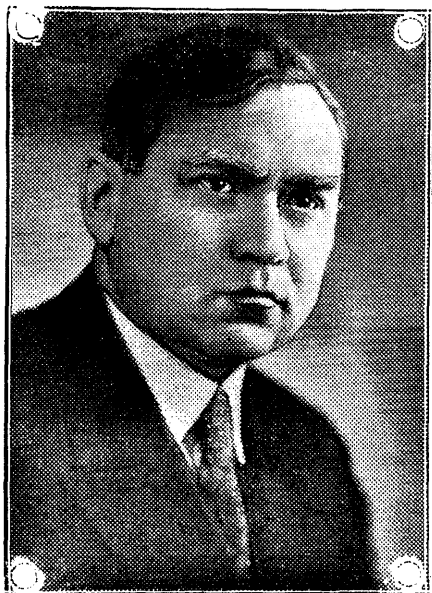
Juba üliõpilasena (1925. a. — 1928. a.) osutas A. T. silmapaistvaid võimeid, lõpetades õpingud *cum laude* võrdlemisi lühikese ajaga ja esitades õppeajal auhinnatöö teemal: *Joodtinktuurist ja selles joodi hulga määramisest*, mis hinnati 1. dets. 1928. a. arstiteaduskonna poolt esimese auhinna vääriliseks.

Üliõpilasena valiti A. T. Farmakognoosia instituudi noor. assistendi k. t. ja pääle ülikooli lõpetamise kinnitati sama instituudi nooremaks assistendiks. 1929. a. omandas A. T. *magister pharmaciae* astme arstiteaduskonnale esitatud töö eest: *Eesti monopoleerist ja selle puhastamisvõimalusist*. See aktuaalse tähtsusega töö hinnati üheks parimaks. Samal ajal kinnitati mag. Tomingas Farmakognoosia instituudi vanemaks assistendiks, millisel kohal püsib tänini.

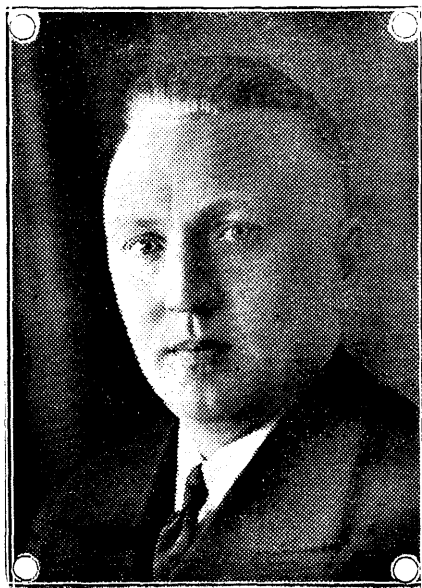

DR. PHARM. ALMA TOMINGAS

K. B—er

DR. MED. NIKOLAI KILK,
kelle pidulik doktoripromotsioon toimus
ülikooli aulas 13. V. 1933

DR. MED. KARL KOOK,
kelle pidulik doktoripromotsioon toimus
ülikooli aulas 10. V. 1933

AUG. PEERNA

LEGEND
Monogravüür

Noorte kirjanduslikest katsetusist

Järg

Ka noorte hingeelu eriline ehituslaad manab esile kirjanduslikud katsetused. Teatavasti nooruri vaimne küpsmine sünnib noorusaastais kiiremini kui füsioloogiline arenemine ja seetõttu tema hingei koguneb palju murdjoonelisust ja olemasolevaist eluvormest üle hüpata tahtmist. Kuna arstiteaduslikust seisukohast kujunevad ajus inimese vastutusvõimeliseks tegevad rakud puberteedia lõpul, siis noorte toiminguid ei tule võtta alati puhta kullana, vaid koos karakteri kujunemisega ja füsioloogilise arenemisega ei käi veel maailmavaateline lõplik kujunemisprotsess. Näit. mõnestki teoloogi talaari ihkavast noorurist võib saada hiljem avaliku elu tegelane sotsialistlikus leeris ja vastupidi. Teinekord jälle saab kirjanduslike kalduvustega noorest — spordimees. Noorte huvid ja vaated on liiga kaleidoskoopilised.

Kuna noored noorusaastais eriti palju ümbruselt õpivad, siis osaliselt nende kirjanduslike katsetuste virgutajaks on ka boheemkonnale omased nähtused. Esi- teks teatava aupaiste saavutamise tung, mis tõstab kirjanduslikult katsetajad noored teistest pääjao kõrgemale (sagedasti teevad seda pedagoogidki). Teisest küljest jälle liigne eneseväljendustung ja juhtivale kohale kippumismaania, alul muidugi noorpõlve isetegevuses (kuid igatsus siit ministritooli järele pole eriskummaline mõte). Viimast põhjust suurendavad veel suurte meeste elulood, kes varakult kõikjal olnud juhtideks. Kuigi noorte juures püüdlikkus joont tuleb hinnata positiivse kasvatusena, siiski mõningaile noorile on tootnud liigne rühkimine ka osalisi pettumusi. Kuid tunne, et oled funktsioneerinud kord „avaliku elu areenil“ sisustab elu mõtet. Seega ka nooruse naiivne püüdlikkus, mis tingitud

ta erilisest psüühnikast kutsub välja „raidumise raamatusse”. Nii hästi nooruse sotsiaalne asend ja psüühiline struktuur on kaks püüetud, mis viivad teda kirjanduslikele katsetusile, milledega tahetakse enesest kujutada teatavat originaalsust (sagedasti kopeeritudki), mis on süütu ja avameelne ega ole võrreldav hilisema generatsiooni variseerlikkusega.

Juba eespool nägime, et noorsugu sõnakunstis katsetab selle mitmesuguseis vormes. Eelistatav kõigist näib olevat luuleala, kuna novellette ja artikleid eriküsimuste üle kirjutatakse juba küpsemas eas. Et noorsoo kirjanduslike katsetusi punase niidina läbib suur luule harrastamine, siis see ühel poolt on seletatav nooruse aatelse psüühnikaga ja teiselt poolt sellega, et see nõuab vähem tööd kui proosapala kirjutamine. Seega rääkides noorte kirjanduslikest katsetustest on mõeldav ennekõike ta luule vaatlemine, kuna see moodustab tõhusa osa ta vaimusunnitustis.

Naivne noorusfantaasia väljendub ilmekalt ta amoraltaules. Illustratsiooniks stroof:

Mu armuke, kallike
Kaua ju ootan Sind!
Sinule tuksub mu südameke,
Sinule ihkab mu rind.

(„Mu armuke” — *Meie Mõtted* nr. 3 — 1923)

Kuigi noorte armastusküsimus on probleem omaette, millisel alal mõneski suhtes eksisteerib *terra incognita*, siiski noorte armastus, prof. H. B. Rahamäe terminiga „proloog paradisisile”, on annud rikkalikku materjali nende luuletuste tekitamiseks kui ka vastava ala teadlasile uusi söödimisvõimalusi. Ei ole sugugi üllatav, kui nooruse armastusluule tekkimise algpõhjusti seletame materiaalsest seisukohast. Näit. inimene nälgaaistingut evides loob teatud illusiooni toidu ümber. Kuna põhjamaal abiellumine on viidud mõningate looduslike tegurite pärast hilisemasse ajastusse, siis romantiline ja müstiline joon armastuse ümber on iseenesest mõistetav ilmuvus. Kuna puberteediealine noorus on sellise perioodi ainsam esindaja, siis paratamatult väljendavad tema kirjanduslikud katsetused eeltoodud mõtteid. Armastusluule objektiks on päämiselt ideaalse nais- ja meesnoore tüüp. Nagu tsivilisatsioon on kasvatanud aegade jooksul kunstimaitselise inimese, kes materiaalse vahendite valiku võimalusel enesestmõistetavana eelistab rafineeritud ja õilsaid esemeid, nii ka noor inimene näeb, vähemalt igatseb näha kaasnoore harmoonilise isiksuse ideaalikehastust. Ainult vapustuste perioodil näeme maitsete ümberhinnangut, kus on kadunud igasugune kriteerium. Näit. tegevustik E. M. Remarque'i teoses *Läänerindel muutuseta*.

Kuna noorusearmastus ka teatavate hingeliste piinadega on seotud, siis nõrgahteliste juures võib see lõppeda enesetapmistega (sest sagedasti loeme ajalehist „lõpetas elu romantilistel põhjustel”) või teatud hingelise kriisiga. Selgesti väljendub see järgnevas luuletuses:

Ma tahtsin armasta, kuid õnnetum veel olen,
sest oma kannatusi ise suurendin;
kui terasvõrguga, kust pääsu enam pole
ma hinge ilma külge sidusin!

(„Armastus” — *Raja album I*, 1923)

Harva noorusearmastus lõpeb abieluga. Kuid Hiinas, Jaapanis jne., kus abiellutakse juba 13-mne aastasel, ei teki ka niisugust noorusromantikast. Olgu viimane mõnele kahjulik või kasulik, kuid üks tänuväärne ülesanne on tal siiski — ta juhib noorte huvid osaliseltki vaimliste harrastustele, selle asemel, et neid panna elupõletamist viljelema.

Et olemasolevad eluvormid noori ei rahulda, siis paratamatult tekib neis protestivaim vanemapõlve ja kogu olemasoleva vastu. Aga me saame sellest aru, kui meenutame noorsoo arenguprotsessis trotslikku joont. Drastiliselt peegeldub see:

LINNUPESA

Tagasi ei teie juure hial tule,
kunagi ei teie õõnsaid sõnu kuule,
valelikke silmi näha' i taha --
igavesest jätan endast maha
selle kõige, mis nii kauge mulle,
võõras südamele kärsitulle!

(„Töötus” — Eesti Noorus nr. 5 — 1932.)

Kuid nooruse kirjanduslikele katsetusile omasemaid jooni on äärmine pessimism. Viimast on aidanud süvendada eriti ajavaim, mille baromeeter rippuv on üldiselt majanduslikust surutisest. Eks nemadki ole osaliselt teadlikud neist raskusist, millega tulevane haritlane kokku puutub. Noored, nähes, et väljapääsuteel on tõkked ees, kurdavad juba varakult ehtses vanamehelikus kuues:

Ja jälle pisarat ma tunnen palgel:
rind leegib, kustub, nutab, väriseb;
üks mälestus mind ümbritseb poolvalgel,
siis jälle unistusin heliseb.
Kõik, kõik, mis armas, lõhkund saatus kuri.

(„Kangestus” — *Raja album* II, 1924).

Kuna nooris eriti liigset julgust hoopav, mille konkreetseks tõenduseks san-
garlik osavõtt vabadussõjast, siis mõnigi noor leelutab patriootlikke stroofe. Paa-
toslik patriotism, mis seletatav ärkamisaja mõjuga, on pinnapääselt vaadates tühi
sõnakõlksutamine, kuid noored luulesepad sellise sihiga küll neid ei loo, vaid noo-
ruse siht on kõikjale lüüa „oma rusika jälgi”, nagu see oli vabadusvõitluseski.
Illustratsiooniks:

Tormides käriseb hõlm, rebeneb raudnegi rüü;
Vesigi sajandeis viimati õonestab kaljuse saapa —
Lammu ei sangari tarm, roosteta valvuri vaim.

(„Valvur idas” — *Eesti Noorus* nr. 7 — 1932.)

Üks rahva vanasõnust aga lausub, et „kõik ei pääse marjamaale, muist peab
jääma karjamaale.” Loomulikult need noored, kes tunnevad majandusliku elu ras-
kusi, suuremalt osalt kalduvad kosmopolitismi sümpatiseerimisele. Muidugi kan-
nab kummagi nooruse leeri luule hoopis eriilmet. Kui rahvuslusele sümpatiseeriva
nooruse luule on kaine ja olukordi hindav, siis proletaarliku noore generatsiooni
katsetused kirjanduslikul alal on võrreldavad inimestega, kellel käes laetud barabellumid. Sellepärast proletaarliku nooruse pateetiline väljendus:

Ei maha jääda kärsi teist
lipp uljas, kogub eel
kui kose kohin, mere viis
laul ühtlane eks puhke siis.

(„Kaks väge” — *Tormiretk*, 1931)

Kuna noorte kirjanduslikele katsetusile suure tõuke annab ka nooruse eriline
ilumeel ja sümpaatia looduse meistri kätetöö — aasta-aegade vahelduse vastu, siis
tahes või tahtmata ei saa mööduda tema loodusluulest. Et noorus aasta-aegadega
kaasa elab, see ilmneb sõnastusest sügise kohta:

On sügis lasknud südamesse kuuli,
ja kõikjal tundub surmaeelne, sünk —
vaid leinajooni hõljub ümber huuli . . .

(„Sügis” — *Ilo* nr. 1 — 1931).

Kevade tulekuga on nooruse lüüral hoopis teised keeled päälle tõmmatud ja
hingeviivulilt kostab võimsalt endise vingumise asemel:

Kuis kütkestad mind kevad kergemeelne,
mu südamele tuhat püünist sead!
Su mängust väriseb hing hõbekeelne,
mu lemmiklaule — neid nii palju tead!

(„Kevadhurm” — *Eesti Noorus* nr. 6 — 1932).

Käesolevaga on noorusluulest sisuliselt antud ainult sümboolsemad momen-
did.

Vormi küsimust puudutati juba eelpool. Erilist siin tähele panna pole. Kir-
jutatakse vesteid, novelle, miniatüüre jne. — kuid see kõik on „mik-
krokosmos makrokosmoses”. Raskuspunkti moodustab ikkagi luule. Hariilikult
levinum on neljarealine värs, harva harrastatakse ka sonette. Viimane luule-
vorm näib meeldivat õrnemale soole. Värsi jalgadest harva peetakse kinni ja nii
näemegi siin kõige rohkem komistusi. Üldiselt vormi suhtes peab ütleva, et pu-
berteediea noorusluule ei taotle šablooni, vaid see on vormitu ja laialivalgud.

Mille poolest noorsoo kirjanduslikud katsetused veel väärivad tähelepanu, on
nende keeleline külg. Noorsooajakirju lugedes võib siinkohal julgesti lausuda:

kui noorile praegu antaks võimalus pääseda võimule ja valitsevale kohale, siis nad paratamatult teostaksid keeleuueenduse selle sajaprotsendilises ulatuses — kui mitte rohkem! Paljudes noortes leidub liig palju aaviklikku. Nad kombineerivad koguni ise uusi sõnu. Täiesti õigus on mag. J. Aavikul lausuda: „Kui kogu vanem sugupõlv näeb, et noorsoo enamik on uuendusmeelne, siis on loota ka ametlike võimude poolt vastutulekut. Ükski valitsus ei või kauemat aega risti vastu toimida üldmassi meeleolule. (Kevadik nr. 3 — 1928).

Et noorsugu tahab olla keeleliselt uuendusmeelne, see paistab kohe silma noorte töist. Sääli ei tarvitata massiliselt mitte üksnes läbilõõnud keeleuueendusi (*i*-superlatiivi, *i*-mitmusi, rida uusi sõnu jne.) vaid päris äripäevases kuues tarvitatakse niisuguseidki uuendusi, mille ümber alahoidlaste ja uueandajate vahel ägedasti lüüakse lahingut (näit. „y” pro „ü”, *tet-* ja *-nd*-printsiibid; *-like* pro *-like* kude; kõrvalrõhulise silbi järel *-lle* ja *-ttus* pro *-le* ja *-tus* jne.), ja lõppeks isegi neid uuendusi, millele ametlik keel ei julge mõteldagi. Tähendab, noorsoo kirjanduslikud katsetused oma ajakirjus on ühtlasi keeleuueendusliku võitluse kaasrelvaks, kus sagedasti valitseb keele anarhiagi, kuid noori pole aheldanud „traditsioon, inimlik laiskus ja inimlik mõttetuiumus” (Fr. Tuglas).

Aga lõppeks, mis seisukohalt tuleb siis hinnata noorte kirjanduslike katsetusi? Kas ainult sellelt, et need pakuvad harrastajatele teatavat naudingut ja loomisrõõmu? Muidugi ka sellistena evivad nad ülesande. Kuid neil on veel enam pedagoogilis-psüholoogiline tähtsus. Nendega tutvudes keerame lahti nooruri hingekambri viimased soid. Näeme ta rõõme ja muresid, kuuleme ta hõiskehääli ja nukraid viise . . . Eriti näeme temas tulevikuaastate meest ja naist, näeme ta maailmavaate kujunemise algprotsessi. Nende katsetuste väärtus ulatab kaugemalegi ja kontuurid ümbritsevad isegi sotsiaal-kultuurprogrammi.

Seepärast, kui vanem generatsioon satub mõnikord noortega konflikti ja sõjajalale, siis ärge näidaku ta noorile alati Pilaatusena „Ennäe inimest”, vaid servigu ajaviitekski noorte kirjanduslooteid, kus mõnigi kord päve-peeterlikele habemikele peegeldub noore Hamleti vaim ning püüded — ja mõistku neid. Toimib ta aga sellele risti vastu, siis olgu ta teadlik Romain Rolland'i sõnust: „On ainult üks heroism: näha maailma nagu ta on — ja seda armastada.” **Arnold Tonska**

Kuulsa esp.-lektori pastor Andreo Cseh kursusest osavõtjaid Tallinnas, 1929-nda sügisel. Pastor A. Cseh — kaheksas vasakult teises reas

Hillar Sakaria, M. E. I. E.

Esperanto Eestis

ON möödunud enam kui veerand sajandit sellest ajast, mil rajati Tallinnas esimene Eesti esperanto selts *Revela Esperantista Grupo*, mil organiseeritult astus tegevusse esperantlaskond.

Ei oleks liigne natuke süveneda rahvusvahelise abikeele liikumise arenemisse Eesti pinnal üldse, arvesse võttes selle liikumise tähtsust eriti väikerahvaste seisukohast. On ju teada endiste Vene võimude üldiselt umbusklik suhtumine Esperantole, kuna selle liikumise edenemises nähti teatud soovimata vähemusrahvaste kultuuripüüete soodustamist ülemaaailmse rahvusvahelise abikeele üldine tunnustamine, tema õpetamise sisseseadmine kõikide riikide koolides võtaks igasugustelt ümberrahvustusaktioonidelt nende tähtsamaid humaanseid ja kultuurilisi argumente.

Eestis on esperanto-liikumise eel käinud teine (kuigi väga nõrk!) samasugune liikumine „maailmakeele“ *Volapüki* kasuks. Meie vanema põlve haritlastest on mõnigi tegelik volapüklane olnud, kuid eks nad mäleta selle keele keerulisust ja kunstlikkust, mille tõttu suhteliselt kergesti õpitav *Volapük* varsti aset pidi andma täiuslikumale *Esperantole* (1887. a.). Muide olgu tähendatud, et Eestis propageerisid *Volapükki* möödunud sajandi kaheksakümnendate aastate lõpul Aadu Grenzstein, J. Leppik, prof. A. v. Oettingen j. t. Tartus.

Rahvusvaheline struktuur (sõnatüvedeks on valitud need, mis on ühised mitmele keelele), lihtne grammatika (ainult 16 lühikest erandita reeglit), suur arenemisvõime, esteetilised omadused ja absoluutne erapooletus tagasid Esperantole suurima menu, kõigi ettenähtavate takistuste kiuste (asja uudsusest ja *Volapüki*

nurjumisest tingitud umbusk, rahvuskeelte konkurents, rassilisest instinktist või omakasu huvidest tingitud vaen, poliitilised kahtlustused jne. jne.).

Esimesi esperantopioneere Eestis värbisid Peterburi esperantoseltsi (asut. 1892.) kuulutusel kohalikes ajalehtedes ja levitatav esperantokirjandus: Hermann Mahlberg (1892—3), Villem Vaher (1893), J. Tennisson (1899) võideti selle kaudu esperantoasjale.

Iseseisvast, kuid alles organiseerimata esperantoliikumisest võime kõneleda pärast V. Vaheri esp.-õpiraamatu ilmumist *Postimehe* kaasandena (1893). Selle sõnastik ilmus teises trükis Nürnbergis (1895). Järgmine eestikeelne õpiraamat ilmus rakverelase H. Stahlbergi sulest (1899).

Vahepeäl võime oletada Narvas 1896. a. paigu juba teatud suuremat liikumist esperanto-õpiringide kujul. Kui aga (1901) sääl innukas J. Tennisson imetlustäratava tarmu ja vaimustusega keelt propageerima hakkab, lööb see laineid, ning uue keele jüngrite arv ulatab juba sadadesse.

Siis ilmub näitelavale Tallinnas (1902) noor ajakirjanik Joh. Ad. Rahamägi, avaldades palju kirjutisi Esperantost, rea õpiraamatuid ja (1907) esimese (hektografeeritud) eesti esperanto-ajakirja *Eldonaja*, millele järgnes (1908) kuukiri *Estlandi Esperantisto*.

J. A. Rahamäe õhutusel toimubki juba mainitud eesti esperanto-seltsi asutamine Tallinnas, eriti F. Krassi ja Martha Reisenbachi (tuntud kirjaniku Sillaotsa) osavõtul. Paari aasta pärast asutatakse esp.-grupp Pärnus, siis Narvas (1911) ja Tartus (1914).

Muidugi hakkas nüüd Vene politsei suuremat tähelepanu pühendama uuele „kurja ennustavale“ liikumisele, kuna 1907. pääle algas kaunis intensiivne propaganda Tallinna ja pärast ka teiste seltside poolt — lendlehtede, õpiraamatute, artiklite avaldamise, näituste, piduõhtute, kursuste kaudu. Üksikute entusiastide ainelisel riisikol teostati neid ettevõtteid vahelduva õnnega. Kehvadel Eesti esperantistidel õnnestus, tänu sellele ohvrimeelsusele, korraldada ka üsna kulukaid esperantokeelseid loenguid (maadeteaduselistel teemidel udupiltidega) välismaa lektorite hra Parrish'i — Los-Angeles'ist — (Tallinnas ja Narvas) ja Dr. Pitlik'i (Prahast) poolt. Seda kõike jälgiti võimude poolt üsna pinevalt. Kui nüüd (jutustab meile tolaeagne tähtsam esp.-tegelane hra J. Rosenberg) Tallinna esperantlased a. 1913 korraldasid suurema ekskursiooni Soome ning säälsete suguvendade poolt Esperanto kaudu soojemat vastuvõttu leidsid, siis aimati vene võimude poolt selle taga separatistlikke püüdeid ning suleti Tallinna selts (1913) vormilistel ettekäinetel.

Huvitav on veel siinkohal tõik, et Tartu esperanto-seltsi asutamine (1914) õnnestus alles pärast neljakordset põhikirja tagasilükkamist Liivimaa kuberneri poolt.

Mis puutub Eesti esperanto-seltside sisemisse ellu, siis töötavad nad umbes n.-n. rahvariduse-seltside eeskujul. Käidi koos vähemalt kord nädalas ning harjutati keelt, lugedes seltsi poolt tellitavaid esp.-ajakirju ja raamatuid, tõlkiõies mõne eesti kirjaniku (näit. Tuglase, Juh. Liivi, E. Petersoni) teost, harrastades esperantokeelset näitemängu, laulu j. m. s.

Eriti aga rõhutati erapooletuse ja poliitilisuse kõrval alatist keelepraktikat. Esperanto tarvitamine meie seltsides oligi otse möödapäästamatu liikmete kirju koosseisu tõttu, näit. Tartus, kus oli seltsiliikmeid 7 rahvusest ning 5 usust.

Maailmasõda osalt peatas Narva ja Tartu seltside tegevuse, mis veebruarirevolutsiooni järele natuke jälle elustus — kuigi hoolega välditi revolutsiooni pöörasusi kaasa tegemast. Saksa okupatsioon lämmatas Eesti esperanto-liikumise täiesti.

Alles 1919. a. kevadel, esperantistide ühingu *Espero* asutamisega Tallinnas, elustus jällegi esperanto-liikumine meil. Tallinna seltsi asutajaiks olid endised esperanto-tegelased: Voldemar Aro, Helmi Dresen ja Johannes Vahtkerk, kellele varsti seltsisid teised varemad tegelased: J. Rosenberg, V. Vaher, A. Tippi, M. Tar-to, T. Öunapuu j. t.

Nagu Tallinna selts päris *Revela Grupo*'t liikmeid ja selle raamatukogugi, nii 1921. a. uus Tartu esp.-selts osutub eelmise kohaliku seltsi otsekoheseks järeletulijaks. Ta asutati vanema pioneeri Rudolf Blaufeldt'i, stud. E. Busch'i j. t. poolt.

E. ESPERANTO-INSTITUUDI ESIMENE LEND EKSAMINEERITUID

Istuvad (vasakult) eksamineerijad H. Sakaria, E. Lübek ja ins. V. Vaher; dipl. esp.-õpet. I. Livenstroem ja P. Ernits.

Seisavad: dipl. e.-korresp. A. Siitam, stud. S. Neuman, R. Lübek ja dipl. esp.-lektor M. Grigorjev. Huvitav tähendada, et eksamineerituid on kolmest rahvusest.

*KOOLIÕPETAJA PEETER ERNITSA E-KURSUSLASED 1926. A.
Valga alg- ja keskkooliõpilasi*

Nüüdsest pääle tekib juba üsna mitmesuguseid esperanto-seltse: Narvas (1921), Haapsalus (1921), Valgas, Pärnus, Võrus j. t.

Pääle nende seltside on asutatud sporaadiliselt või kestvalt töötavaid esperanto-gruppe ehk seltsi: noortele, töölistele, õpetajatele, raudteelastele j. t.

Tartus, kohaliku esp. seltsi ja eriti prof. Dr. Kalle Väisäla õhutusel 1922. a. peetud I Eesti Esperanto kongressi otsusel asutati erapoletute esperanto-seltside koondusena *Eesti Esperanto-Liit*, mis esineb üsna mitmekülgse organisatsioonina, korraldades kursusi, loenguid, ühingute varustamist raamatutega (2 rändraamatukogu!), andes välja kuukirja *Informoj de E. A. E.* jne. (Liidu aadr.: Tallinna, postkast 6).

Eesti Esperanto-Liidust on võrsunud *Eesti Esperanto-Instituut* (1925) ja *Esp. Turistide-Komisjon* (1930).

Kuna varemalt eesti esperantlased tunnistusi oma esperanto-õskuse kohta pidid hankima välismaa sellekohastelt instituutidelt (J. A. Rahamägi eksamineeris 1911/12. esperantoõpetaja diplomi saamiseks Moskvas, teised on vastava eksami teinud Helsingis), võib nüüd igaüks sellekohase eksami *Eesti Esperanto-Instituudi* juures sooritada. Instituut seisab Har.-Sots. ministeeriumi kontrolli all vastavalt määratud hoolekogu esindaja kaudu. Tema direktoriks on insener Villem Vaher ja ta jaguneb kolme sektsiooni: puhtkeeleline, keeleajalooline ja keelepedagoogiline. Instituudi tarvidusest kõneleb (1927.—1932.) eksamineeritute arv, mis oli 1. aug. 1932 — 318.

Teine tähelepanuvääriv Eesti esp.-organisatsioon on *Esperanto Turistide-Komisjon*. See asutus on mitmel puhul juba avalikult tunnustust leidnud kõige ettevõtlikuma turistibüroona Eestis. Nii noor *Esperanto Turistide-Komisjon* kahe suve jooksul on parima eduga korraldanud suurejoonelisi ekskursioone eestlastele Rootsi, Lapimaale ja mujale, välismaalastele aga samasuguseid ekskursioone Eesti, ilma et Komisjonil oleks käsutada olnud suuri omakapitale või riiklikke toetusrahaseid. Komisjon seisab otseühenduses samasuguste välismaa esperanto-asutustega ja esperanto abil korraldatakse turismiasjandust palju lihtsamini kui mõne teise keele kaudu.

Üldse tuleb tähendada ühenduses eelmisega, et Eesti esperantlaste pidevad suhted välismaa esperantistidega dateeruvad umb. a. 1921, mil suur grupp Soome aatevendi mag. Vilho Setälä j. t. ettevõttel külastas tallinlasi. Pärastpoole aga muutusid külaskäigud sagedasteks ja peaaegu igast ülemaailmisest esperantokongressist on tollest ajast saadik ka eestlasi osa võtnud, — eelmisel aastal eriautobuselgi Pariisi sõites (Esp. Tur.-Komisj. õnnestunud korraldusel).

Selised tihedad suhted välismaailmaga on palju kaasa aidanud Eesti tutvustamiseks välismaal. Pääle selle juba viie aasta kestel levitab Tallinna ringhääling esperantokeelset informatsiooni Eesti kohta. Mitmel puhul on Valitsus Eesti esperanto-organisatsioone toetanud Eesti nime tutvustamiseks välismaale, levitades *Eesti Esperanto-Liidu* kaudu isegi esperantokeelse eribrošüüri Eesti maast, rahvast ja kultuurist. Samalaadseid brošüüre on kirjastanud ka *Esperanto Turistide-Komisjon*.

Mainisime juba esimesi eesti esperantokirjanduse tooteid. Eesti esp.-kirjandus on eriti viimasel ajal kaunis hoogsasti kasvama hakanud. Pääle eesti teoste töögete välismaa esperantoajakirjanduses on neid ilmunud ka eri raamatuna (Marie Underi, Joh. Barbaruse, Fr. Tuglase, J. Vilmsi üle). Eestis ilmunud esperantoväljannete arv ulatab umb. 60-ni (lendlehekesi lugemata), s. o. umbes 100.000 eks.

Eriilse tõuke Esperanto levimisele meie maal on annud anderikka esperantopedagoogi, ungarlase pastor Andreo Cseh kursused Tartus ja Tallinnas (1928—1930). Neist kursustest on võrsunud esperanto õpetajaiks hulk Eesti alg- ja keskkooliõpetajaid, kes nüüd — Hariduseministeeriumi vastava ringkirja alusel — esperantooksust paljude algkoolide kaudu levitavad. Eriti silmapaistvaks on saanud eesti „Cseh-jüngrid“ Elisabeth Pähn, Neeme Ruus ja lektor Henrik Seppik, kes pidevalt ning edukalt on tegutsenud esperantoõpetajaina, korraldades loenguid Eesti üle Rootsis, Prantsusmaal ja Taanis.

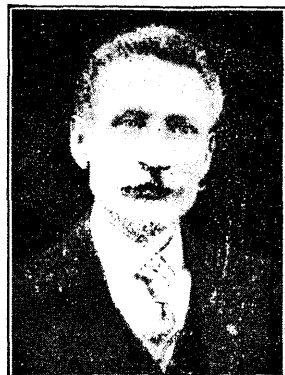
Vabariigi Valitsused, seda peab toonitama, on — hiilgavalt vastandina Vene bürokraatidele — alati võimalust mööda toetanud Eesti esperantlaste ennastsalgavat tööd, mis seni on sooritatud täiesti tasuta ning ilma palgaliste tööjõududeta.

HERMAN STAHLBERG

Snd. 20. 9. 1865 Tartus, srd.
21. 4. 1932 Rakveres. Kullasepp, Rakvere koolivanem, seltskonnategelane. Kahe esp.-õpiraamatu ja ühe sõnastiku autor. Kalevipojast mitu laulu tõlkinud esp. keele, seisnud kirjavahetuses dr. L. Zamenhofiga. Esimesi eesti esperantlasi

Esimesi
esperantlasi
Eestis

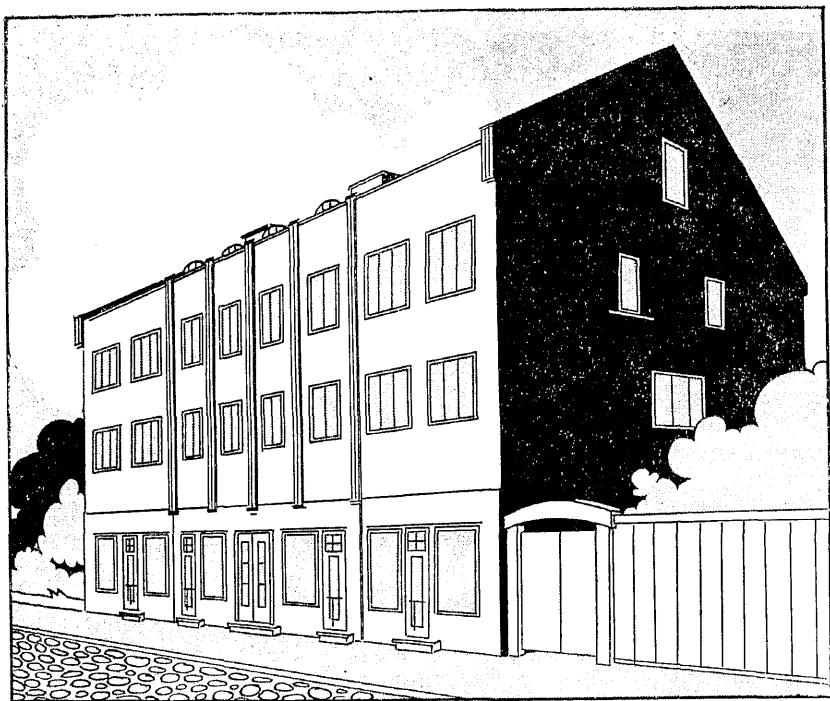
JAAN TENISSON

Snd. 30. 9. 1864 Viljandimaal. Rätsepmeister, raamatu-kaupmees Narvas, nüüd põlumees. Esimene suurejooneline esperanto levitaja ja propageerija Eestis. Esperantist a. 1899 saadik

JOH. ADOLF RAHAMÄGI

Johannes Adolf Rahamägi, snd. 28. 1. 1883 Harjumaal, kadunud maailmasõja ajal. Esimene ettenägelik Eesti esp.-liikumise organiseerija, esimese eesti esp.-lehe toimetaja, 4 esp.-õpiraamatu ja ühe sõnastiku koostaja, päaleselle tegutsenud ka kirjanduse alal. Ajakirjanik, ärijuht

Kindlustusselts „Eesti“ ehitusel olev maja Rakveres, Tallinna tän. nr. 20, milline valmib lõplikult 1. juuliks s. a.

Nii on Haridusministeerium (1921) korraldanud ankeedi esperantoõpetusest meie kooles, on (1922) delegeerinud Eesti saadiku osa võtma Helsingi Esperanto-kongressist, on (1923) oma esindajaga osa võtnud Nürnbergi ülemaailml. esp.-kongressist jne. A. a. 1922/23 korraldati riigi kulul esp. õpetust Tartu ülikoolis ja 1925. a. Tallinna Õpetajate seminaris, a. a. 1928 ja 1930 õpetati õpetajate suvekursustel Esperantot riigi kulul; ülemaailmelisel, riigi toetusega korraldatud võõrkeeõpetajate kongressil Tallinnas (1927) esinesid esp. õpetajad oma sektsiooniga.

Ent ajakirjandus, mis alles kümne aasta eest osalt skeptiliselt, osalt pilkavalt või indiferentselt suhtus meie esp.-liikumisele, võtab teda nüüd tõsise tegurina rahva kultuuri alal.

Kokkuvõttes: Eesti esperanto-liikumine, kasvades väiksest algusest, „väikeste“ inimeste ustaval ning ennastsalgaval hoolitsemisel, on ajajooksul võrsunud suureks puuks, mille oksad ulatavad üle kogu maa. Ei ole enam kaugel see aeg, mil Esperantot ka Eesti koolides üldiselt õpetatakse, alul võib-olla vabatahtliku, pärast aga juba sundusliku õpiainena.

Hillar Sakaria

Amalie Kõnka

on 47 a. olnud näitleja, astudes scega juba 13-a. plikana näitelavale, sest äsja pühitses ta oma 60-ndat hällipäeva. Ta algas „Vana Vanemuise” laval ja oli ainus, kes „Vana Vanemuise” näitlejaist astus K. Menningu lavatruppi uues Vanemuises. Vanemuisele on jäänud A. K. ustavaks kõik need aastakümned. Teda on üle külvatud lilledega ja kantud kätel. Ja seda kõike on A. K. ära teeninud, sest nii eesti teater, kelle sündi ta nägi, kui ka meie teatripublik võlgneb oma vanameistrist veteraanile sügavat tänu. A. K. on eesti teatri vanaema selle sõna kõige paremas mõttes.

A. K. juubeli puhul etendati Vanemuises 9-ndal märtsil Rudolf Blaumanni näidendit *Indrani*. Juubilar esines peaosas vanaamana.

„Hõla” puhul

Olioni märtsi numbris soovitab Maivalde Lubi rida uusi sõnu, millest mõned on huvitavad ja väärivad ehk tarvituselevõttu. Siiski lubatagu *hõla* puhul väike märkus.

Oleks soovitav, et uute sõnade loojad veidi vaatlaksid olemasolevat sõnavara, ennekui teevad ettepanekuid. *Hõla* (M. L. järgi = *hõlgu*, s. o. kella, kõla) tähendab Wiedemannil sama mis *hõllandus*, *hõllaus*, s. o. *Verlangen*, *Appetit*, *Sehnsucht*. Et meil just psühholoogiliste mõistete terminoloogia on väga piiratud ja sel alal sünonüümidest puudus, siis soovitaksin jääda juba rahvakeeles esindet tähenduse juure, seda enam, et sõna kõlaliselts selleks näib väga hästi sobivat.

Hõlk ei ole halvakõlaline sõna, kuid „kirikukella” tähenduses ta tundub koomiline. Võiks ju teha katseid selle kasutamiseks „kellukese” tähenduses, mille eseme mõnusat tilinat see teataval määral meenutabki. **Ants Oras**

„Hundirada” Draamastuudios

Olga — Lisl Lindau, Daša — Lo Tui,
Sletov — Vold. Alev

DUUDER
Regina

**ERITI DEEN
JA HEA LÕHNAGA.
KATAB ÜHTLASOLT,
PÜSIB KAUA.**

A/S. PROV. J. LILL

Tartu seltskonna esindajate poolt 22. III. 33. a. „Vanemuise“ teatrisaalis kindrat N. Reek'i (keskel) ja II-se diviisi ohvitserkonna auks korraldatud ball

EESTLASTE KOOSVIIBIMINE BUDAPESTIS 24. II. S. A.

*Istuvad (vasakult): pr. Jõrsa, pr. Kárpáti, kindr. N. Reek, pr. Suhajda, pr. Anni.
Seisavad (vasakult): mag. A. Reisman, J. Sultson, L. Paigaline, V. Tiesenberg,
A. Hablits, V. Maddis.*

Eestlastest Budapestis

BUDAPESTIS viibib praegu (märtsi lõpu poole) 11—12 eestlast. Neist nimetame ennekõike nelja prouat, kes on ungarlastel mehel: prd. Jõrsa, Kárpáti, Kiss ja Suhajda. Õpingute otstarbel viibivad Budapestis järgmised eesti neiu: A. Hablits, L. Paigaline, I. Sultson ja V. Tiesenberg. Viimast on tema õde ja pr. Anni Eestist ajutiselt külastamas. Pääle nimetatute olevat siin veel üks eesti proua, kelle kohta nende ridade kirjutajal aga mingeid andmeid ei ole. Veel viibivad Budapestis üliõpil. V. Maddis (pr. Suhajda vend) rohuteadust õppimas ja Tartu ülik. stip. A. Reisman ungari keele alal ennast täiendamas. Ei ole andmeid selle kohta, et Budapestis kunagi korraga rohkem eestlasi oleks viibinud. Küll aga on siin omal ajal enam eesti mehi olnud. Praeguses olukorras ei saa mõelda kohalikkude eestlaste pidevamale organiseerimisele, vaid

Dunlop reket

tennismängus

*

tähendab
sama, mts

*

Stradivari

viulimängus.

Käsi-, trümmoo-, seina-, lauapeeg-
leid ja teisi klaassaadusi kõige
rikkalikus valikus ja soodsail
tingimusi soovitab peeglitööstus

E. Loderaud

Tartus, Uueturu 11, telef. 501.

tuleb leppida üldise kontaktipidamisega. Võrdluseks tähendatagu veel, et soomlasi on Budapestis ainult 3 inimest. Eestlased näivad seega olevat palju suuremad reisijad kui soomlased.

24-ndal veebruaril, Vabariigi aastapäeval, oli üle hulga aja (mitme aasta) korraldatud eestlaste omavaheline koosviibimine Budapestis, millest võttis osa ka kindral N. R e e k, kes osa oma puhkusest veetis hõimurahva kaunis päälinnas. Koosviibimisel peetud kõnedes rõhutati päeva tähtsust ning kohustusi kodumaa vastu.

Ungarlased omalt poolt pühitsesid Eesti Vabariigi aastapäeva piduliku koosolekuga 27-ndal veebruaril Turaani seltsis. Koosolek oli võrdlemisi rahvarikas, muude hulgas sellest võtsid osa aukonsul Z s i l i n s z k y ja end. Tartu ülik. professor M. H a l t e n b e r g e r. Koosoleku avas esimees J. P e k á r. Selle järele tuntud Eesti sõber Dr. A. B á n oma kõnes juhtis koosolejate tähelepanu tähtsamatele momentidele Eesti ajaloost. Näitleja B ó k a y kandis ette Dr. A. Bán'i E. Vabariigi 15-ndaks aastapäevaks loodud luuletuse. Lõpuks kõneles veel mag. A. R e i s m a n : *Eesti vabadusvõitlusest.*

A. R.

Meie kultuurtegelaste pensionid

Kultuurkapitalist saavad iga kuu kindlat toetust vanad kirjanikud, näitlejad, muusikud ja teised kultuurtegelased. Pensioni saavad kuus järgmised

kultuurtegelased:

Prof. M. J. Eisen (250 kr.), prof. J. v. Kennel (108 kr.), Mari Raamot (80 kr.), Helene Rumma (80 kr.), Juuli Johanson (50 kr.), Linda Hurt (50 kr.), Paula Reiman (50 kr.), Jakob Muide (40 kr.), Andres Rennit (30 kr.), Leonhard Masing (30 kr.), Rosalie Gutman (25 kr.), Joosep Virkhaus (20 kr.).

Kirjanduse sihtkapitalist saavad iga kuu toetust:

Eduard Vilde (108 kr.), Anna Haava (80 kr.), Eduard Vöhrmann (60 kr.), Otto Grossschmidt (60 kr.), Johanna Kitzberg (54 kr.), Jakob Liiv (25 kr.).

Helikunsti sihtkapitalist saavad toetust:

Miina Herman (80 kr.), Aleksander Läte (80 kr.), Aino Tamm (80 kr.), Emmeline Helman (80 kr.), Nikolai Sterberg (80 kr.), Mart Saar (80 kr.), Otto Herman (60 kr.), Matilde Lüdigi-Sinkel (40 kr.), Elsa Törnpu (40 kr.), Liisa Kann (25 kr.).

Kujutavakunsti sihtkapitalist saavad toetust:

Ants Laipman (80 kr.), Kristjan Raud (80 kr.), Eugenie Adamson (80 kr.), Andrei Jegorov (80 kr.), Aleksander Grinjev (30 kr.).

Näitekunsti sihtkapitalist saavad toetust:

Amalie Konsa (80 kr.), Aleksander Trilljärvi (80 kr.), Hilda Jungholz (75 kr.), Leopold Hansen (64 kr.), Anna Markus (64 kr.), Anna Heisler-Altleis (60 kr.), Betty Kuuskman (60 kr.), Karl Triipus (60 kr.), Anete Grau (50 kr.), Ally Engelberg (35 kr.), Boris Karro (25 kr.).

Ajakirjanduse sihtkapitali toetuse osalised on:

Jakob Ilves (80 kr.), Alide Jürgenstein (64 kr.), Elsa Rebane (64 kr.), Alma Karro (64 kr.), Amalie Hansen (40 kr.), Anna Prants (40 kr.), Elvine Mändmets (30 kr.), Karin Sagar (20 kr.).

Kokku saavad kultuurkapitali pensionärid iga kuu toetust 3240 krooni ehk aastas 38.880 kr.

Seda nimestikku vaadates tundub, et meie vanad kultuurtegelased ja nende lesed saavad riigilt pigemini väga tagasihoidlikku kui suurt toetust. Mõnel juhul on toetus määratud sedavõrd väiksena (20 kr.), et see küll kellelgi elu sees ei hoi, rääkimata kultuurtegelasele kultuurinimesliku elu võimaldamisest vanulgi päivil.

Need pensionid vanadele kirjanikele, nende leskedele ja perekondadele jäeti ka käesoleval aastal muutmata. Ühekordse toetusena määrati Maksimilian Pödra lesele 100 kr. Seega saavad poolaastas pensioni: Eduard Wilde 648 kr., Anna Haava 480 kr., E. Wöhrmann 360 kr., Otto Grossschmidt 360 kr., Johanna Kitzberg 324 kr., Jakob Liiv 150 kr. jne.

Perioodilistes toetustes kirjanikele käesoleval aastal muudatusi ei tehtud, välja arvatud Hugo Raudsepp, kes kolmandast järgust tõsteti esimesesse (sai varemalt 360 kr., nüüd 570 kr. poolaastas). Üldsummas makstakse kirjanikele toetust kokku 7.290 kr. poolaastas, (millise summa hulka on arvatud 1.600 kr. preemiateks, õppetipendiumeks ja haigusetoetusteks).

Öiendus

Elmises numbris on kujur A. V o m m ' i tööle *Armastus* eksikombel sattunud allkiri: E. Leps, *Ema ja poeg*. Ära on jäänud lk. 148-ndal pildi juure *Vana-Pärnu* hoov autori Aleksander M ö i d r o o nimi. *Olonis* nr. 2 (lk. 103) on jäänud märkimata *Joonistuse* autor — G ü n t h e r R e i n d o r f f.

Soome kirjanik Sillanpää,

kelle teose *Nuorena nukkunut* järgi on nüüd alustanud „teekonda Euroopasse” ka *Silja*, mis Saksamaal ilmunud lühikese aja jooksul kolmes trükis.

Soome õhtu

ÜENÜTO poolt korraldati 9-ndal III *Estonia* kontsertsaalis. Esinesid meie näitlejaid ja lauljaid ning Soome nimekam viiuldaja Paul Salminen. Avasõna ütles *Fenno-Ugria* abiesimees, lõppsõna Soome saadik Eestis A. Vuorimaa.

Marie Under ja Miina Hermann

valiti Eesti Akadeemiliste Naiste Ühingu VIII-ndal aastakoosolekul 9-ndal apr. s. a. Tallinnas Eesti Akadeemiliste Naiste Ühingu auliikmeteks nende teenete eest.

Rudolf Lepvalts

sõitis 11-ndal III Hamburgi, et sääl asuda ookeaniaurikule Monte Sarmiento, mis pidi teda viima Buenos-Airesi. Argentiinast sõidab noor kunstnik edasi venna juure Paraguay'sse, kus ta loodab leida rohket töövõimalust maalingu alal. Kunstnikul on nimelt kaks venda Lõuna-Ameerikas, kes teda sinna kutsunud. Üks tema vendadest on Argentiinas autotöökoja juhatajaks, teine jälle Paraguay's konstruktor-inseneriks.

R. L. on tuntud 39—40 monotüüpia ja rea akvarellide ning õlimaalingute loojana. Tema tähtsamaid monotüüpiaid on *Oopiumisuitsetajad* ja *Vangid*, õli alal aga *Valgus ja vari* (*Kerjused*). Riigivanema tellimisel on ta loonud *Kalevipoeg soome sepa juures* ja Vabadussõjalaste Liidu ülesandel *Kindrui Põdderi portree*.

L. on tartlane. Ta on sünd. 7-ndal apr. 1906, olles seega praegu veel alles üsna noor mees. On töötanud 3 a. Tartus *Pallase* kunstikoolis ja paar aastat Pariisis Pierre Demaria ja jaapanlase Fujita ateljeedes ja teisel.

Pr. Aino Suits,

Soome keele lektor Tartu Ülikoolis

Eesti Kirjanikkude Liidu korraline pääkoosolek

oli 5-ndal märtsil Tartus. Oli tulnud kokku 18 hääleõiguslikku liiget. Koosoleku avas Ed. Hubel. Juhatajaks valiti Friedebert Tuglas.

Aruandest nähtus, et Liidu tegevus on olnud möödunud aastal hoogne.

Eelarve tasakaalus 28,580 krooniga võeti muutmata kujul vastu. Samuti võeti vastu „Pääkoosoleku hääletamise ja Liidu liikmeskonna kodukord” ning kaaluti Liidu aukohtu kodukorda, kuna viimane on tegelikus elus näidanud mõningaid puudusi ja mitmesuguseid tõlgenduse võimalusi.

Valimistel nähtavasti „koaleerused” orbiitlased noor-eestlastega (või vastupidi), mille tulemuseks oli Henrik Visnapuu välja hääletamine kinnisel hääletusel kõigist Liidu organeist, olgugi et Visnapuul on kogu kirjanikkonna ees näit. kultuurkapitali küsimustes suuri kogemusi ja teeneid.

„Lahtist mängu” (s. o. avalikku hääletamist) nõudis Vilmar Adams.

Ära langes Liidu häälekandja toimetaja ümbervahetamise küsimus, mille üle kohvikuis juba mõnda aega enne koosolekut oli kuulnud mõttevahetusi ja „kartusi” — teadmata, kelle algatusel ja millisel strateegilisel tagamõttel.

Liidu juhatusse valiti Ed. Hubel, J. Jaik, J. Semper, Joh. Schütz, A. Alle, P. Vallak. Kandidaatideks A. Kivikas ja P. Krusten. Liidu häälekandja toimikonda valiti G. Suits, F. Tuglas, J. Schütz, kandidaadiks A. Tassa. Kirjastustoimikonda valiti H. Raudsepp, A. Alle, P. Vallak, kandidaatideks A. Tassa ja A. Kivikas, kultuurkapitali Kirjand. Sihtkapitali valitsusse aga E. Hubel, J. Semper, A. Kivikas ja M. Jürna, kandidaatideks A. Alle ja J. Schütz.

Revisjoni komisjoni valiti: K. E. Sööt, A. Tassa, O. Luts, P. Krusten; kandidaadiks A. Antson.

Koosolek möödus üksmeele tähe all rahulises õhkkonnas. Mingisugused tumedad kuuldused A. Antsoni suhtes, nagu oleks viimane „organiseerinud” kümnekond meest selleks, et saada ise (!) Liidu esimeheks, osutusid endastki-mõista üldse olematuiks ning nähtavasti vaid valimiseelsete nädalate „nalja” meeleoluks. Igatahes ei olnud „ant-

AKU RAUTALA

Soome kirj., † 1931. a

13-ndal jaan. Helsingis õnnetult tammirataste all

sonlasi” koosolekul näha ega polnud enam kuulda kõnetki nendest. — Kõik läks üksmeelselt nagu kokkuräägitult. Huvitav aga, et koosolekule olid tulnud ka mitmed vanemad erapooletud mehed, kes harilikult on armastanud jääda koju. Arvatavasti ei ajanud neid koosolekule — hirm Antsoni ees. Kes aga kutsete hoolimata tulemata oli jäänud, oli — Karlson.

Koosolekul viibisid: H. Raudsepp, J. Semper, J. Schütz, A. Mäik, J. Oengo, F. Tuglas, O. Luts, A. Tassa, P. Vallak, A. Kivikas, H. Visnapuu, A. Jakobson, E. Hiir, E. Hubel, A. Alle, G. Suits, G. Naelapea, K. E. Sööt ja V. Adams.

Uus juhatus jaotas ametid omavahel järgmiselt: esimees Ed. Hubel, abiesim. J. Semper, kirjatoimet. J. Schütz, laekur P. Vallak, ametita liikmed J. Jaik ja A. Alle.

Eesti Pen-Klubi

pidas 5-ndal märtsil oma pääkoosolekut. Juhatas A. Oras, protokolliis Joh. Silvet. Aruannetest selgus, et Pen-Klubi poolt on eesti kirjanduse tutvustamiseks välismail avaldatud seni kolm bülletääni inglise, saksa ja prantsuse keeles. Kevadel ilmub bülletään nr. 4, mis sisaldab artikleid meie kirjanduse ja raamatuturu seisukorrast. Sel aastal loodetakse lõpule viia novellide tõlkimine saksakeelse antoloogia jaoks.

Juhatusse valiti endised liikmed tagasi. Uueks juhatuseliikmeks sai B. Pravidin. Esimeheks jäeti edasi J. Semper. Pen-Klubil on praegu 29 liiget.

John Galsworthy

suri 31. jaan. 1933. a. 65. aastana. Alustades võrdlemisi hilja oma kirjandusliku karjääri, jõudis ta sellel aga järjekindlalt edasi kuni üldise tunnustamiseni, mis tõi talle 1932. a. Nobeli auhinna.

Galsworthy oli silmapaistev lavakirjanik ja huvitav novellist. Kuid kindlasti on tal kaaluvam väärtus romanistina. Tippsaavutuseks sel alal jääb *Forsyte*-romaanide seeria, koosnev 6 üksikromaanist, mis kujutavad inglise jõuka keskklassi elu ja tema tüübiliste esindajate probleeme. *Forsyte* romaanide keskkuju, *Soames Forsyte* suutis võita autori poolehoidu ja armastuse sel määral, et tundub olevat osa autorist enest.

Meisterlik tabavus iseloomude kujutluses, põhjalik ja kõikehaarav olustiku kirjeldus, ühendatud varjundirikka ja paindliku keelega tagavad Galsworthy loomingule auväärse koha inglise ja maailma kirjanduses.

Galsworthy on ka *Olionile* kaastööd saanud (vaadatagu *Olion* nr. 9, 1931).

Mr. Arthur J. M. Hill,

Briti Chargé d'Affaires Tallinnas, esines 6-ndal märtsil *Eesti-Inglise kultuurühingus* Tallinnas *Estonia* punases saalis kõnega Shakespeare'i isiku ja loomingu üle. Lõpuks kandis diplomaat ette ühe katkendi selle inglise suuri kirjaniku ajaloolisest näidendist. Mr. Hill avaldas oma ettekandes üllatavat kunstnikuannet.

Gabriele D'Annunzio

pidi 12-ndal märtsil 1933. a. saama 70-neaastaseks, kuid nagu olevat selgunud seda juubelit pühitsetes, pole andmed ta vanuse kohta mitte küllalt täpsed. Kui ladinä „relvastatud Arieli“ poole pöörduti küsimuse selgituseks, oli uhke vastus: „Olen sama vana kui päike, tuli, tuul ja meri.“

Sakslased peavad D'Annunziot viimse peenenenud kultuuriga varustatud barbaariks, prantslased — esimeseks Itaalia ebaklassikaliseks kirjanikuks, kuid itaallased hindavad teda ise oma suurimaks kunstnikuks viimase viiekümne aasta jooksul, oma kirjanduse oluliseks rikastajaks ja juhtivaks rahvuslikuks luuletajaks. Luuletajana on ta kahtlemata suurvaim, kirjanikuna — paljusid euroopa kirjandusi mõjustav, ühendades (nagu ütleb Hoffmannstahl) Pindari hoogu Baedekeri usaldatavusega, hindab aga end siiski natuke üle, kui ütleb, et „Itaalias on olnud vaid kaks poeti: Dante ja mina“.

Eestikeelsed loengud Prantsuse kultuuri kohta

Suurem osa *Tartu Prantsuse Teaduslikus Instituudis* seni peetud kõne-dest on olnud prantsuskeelsed. Et anda võimalust ettekannetest osa võtta ka neile, kes veel ei oska prantsuse keelt küllaldaselt hästi, kavatakse Instituudi juhatus korraldada nüüd avalikke loenguid ka eesti keeles.

Esimene eestikeelne referaat oli 10. märtsil. Kõneles mag. V. Vaga teemal *Pariis 12.—13. sajandini*.

Maurice Raveli (sünd. a. 1875), nüüdisaja silmapaistvama ja isikupärasema prantsuse helilooja loomingut tutvustamiseks korraldas sama Tartu Prantsuse Teaduslik Instituut ülikooli aulas 28-dal apr. m u u s i k a - õ h t u.

Kunstihoone kavandite näitus

Mõne aja eest korraldas kujutatavate kunstide sihtkapitali valitsus kunstihoone kavandite võistluse, kuhu esitati 38 kavandit. Neist auhinnati 3 kavandit. Et anda laiemale publikule võimalust tähtsa küsimusega tutvuda, korraldati Tallinnas kujut. kunstide sihtkapitali valitsuse ruumes Rataskaevu tänaval nimetatud kavandite näitus, leides kiitjaid ja „lätjaid“. Manitsevalt suhtus kunstihoone kavanditesse F. Johannsen.

MANIVALDE LUBI
Pedagoog ja keelemees

Uusi sõnu

niimama (-ata) — konstateerima (Aavik'ul *nentima*, Veski'l *niitama* ehk *sedustama*). Arst niimas haigel raske mürgistusjuhtumi. Tema ülesanne oli vaid niimata fakti. *niimang* (-u) — konstateering, -mine.

neemama (-ata) — tundma puudu olevat (sk. *vermissen*, Aavik'ul *niimama*, Veski'l (Karlson) *vajandama*). Pärast lahingut neemasid nad kümme-kund parimaid mehi. *neemang* (-u) — neemamine. Seda neemangut ei korvata mingi lohutusega.

eimama (-ata) — ignoreerima (Aavik'ul *neenima*, Veski'l *nehkama* [*nehata*]). Ta eimas oma ülemuse korraldusi, seepärast vallandati ta. *eimar* — ignoreeriija. Ta on suur eimar ning mässumeelne.

liksutama — 1) (elektri) šaltrit pöörma, litsuma vai tõmbama (süütamisel vai kustutamisel). Nähtavasti on siin midagi rikkis: kui palju ma ka ei liksuta, ikka ei kustu tuli. 2) fotoaparaadi „trikkelit“ vajutama vai pöörma (uute tüüpide juures: automaat) valgust aparaati laskmaks säritamisel. Uusi fotoaparaate võib säada nii, et alles mõnikümmend sekundit pärast liksutamist algab säritamine. *liksuti* — (elektri) šalter, kustutaja (süütaja), „lülilija“. (*Lülilija* on halb ega vasta tähendusele, sest „lülilima“ tähendab lülisid liitma). 2) Fotoaparaadi „trikkel“ säritamiseks. Väikestel aparaatidel on nõõrliksuti asemel tarvitusel nibuliiksuti.

M. Lubi

EDUARD KUBJAS
Eesti Karskusliidu sekretär

A/S. O. Kilgas'e vabriku üldvaade — Tallinnas, — kus 10 aasta jooksul on valmistatud 724 käe ja masina abil kvaliteedilt üldtunnustatud ja nõuetavamad trikoo-, pitsi-, paelte-, suka-, villase-, siidi-, kleidi-, mantliriidet j. n. e.

Oskar Kilgas

vabriku asutaja, direktor ja pää-
 aksionäär, omaeegse Vestholmi
 gümnaasiumi asutaja ja kauaaegne
 õpetaja, pühitses neil päevil oma
 10 a. tööstuse juubelit.

Uusi tüvisõnu

nõmp (-bi) — puupäine, rumal, tot-
 ter. Nõmbilt inimeselt ei maksa lootagi
 paremat arusaamist. *nõmbistuma* —
 nõmbiks muutuma.

tööp (-ba) — „raudpää“, „raudpäine“
 ehk tööbe inime. Rootsi kuningas
 Karl XII oli suur tööp. *tööbe* — „raud-
 päine“, olukorda mittearvestav, tugeva
 tahtega ning endasse vankumatult us-
 kuv. Tööbe valitseja saatis oma sõdu-
 rid kindlasse surma. *tööbitsema* —
 tööbena teotsema, hoolimatult ründa-
 ma.

larm (-u) ehk läire — alarm, häda-
 signaal (Aavik'ul *hällin* vai *hällitus*, Ves-
 ki'l *virge* [*virke*]). Öine larm (läire)
 äratas rahulikud magajad. *larmima* ehk
läirima — alrm(eer)ima (Aavik'ul *hälli-
 tama*, Veski'l *virkama* ehk *virgestama*
 [*Muu*k]). Tulikahju puhul larmiti (läiri-
 ti) lentsalk kohale.

eltima (eldib) — maksvusel, maksev
 olema (sk. *gelten*, Veski'l *kehtima*).
 Uus palgasaadus eldib vaid uue eelarve-
 aastani. Kümne-aastased metallrahad
 ei eldi enam. *elding* (-u) — maksvus.
 Tolle mehe allkiri on oma eldingu kao-
 tanud.

meik (-gu) — merivaik. Meigust
 piibud on õige kallid asjad.

sombe — niiske, sompus (ilm) (vn.
pasurnõi). Sügiseseid sombed ilmad ta-
 kistavad väliseid töid.

pell (-i) — toruriisk, -klamber, näit.
 elektritorude kinnitamiseks lakke vai
 seinale. *pellima* — pellidega kinnitama
 toru lakke vai seinale. **M. Lubl**

Luisatagu päälegi . . .

Tuurakala

Peterburi klubis söömingul jutustas provintsi mõisnik Volgast püütud tuurast ja liialdas seejuures kala pikkusega. „Otse minu maja ees,“ luiskas ta, „tõmbasid kalurid tuura veest. Teie ei usu, aga kinnitan teile, ta ulatas siit —“ mõisnik sirutas käe välja laua otsa poole, kus istus kuulus valmikirjanik Krölov. Viimane nihutas oma tooli natuke kõrvale ning ütles: „Lubage, et teen pisut ruumi, et läbi lasta teie kala.“

Tuttavate vahel

„Kas teate, nägin kord fakiiri, see võis end teha nii õhukeseks, et tuli kaks korda vaadata, et teda üks kord näha!“ — „See pole midagi. Tundsin kunagi loomahäälte jäljendajat, see oskas nii hästi jäljendada kirevat kukke, et sellest päike tõusis!“ — „See oleks alles midagi, aga see pole veel midagi. Mina tundsin meest, kes oskas niiviisi tagurpidi käia, et igaüks, kes teda kohtas. arvas, et ta läheb koju — tema aga läks tagasi kõrtsi!“ — „See kõik pole aga midagi näitleja vastu, keda mina tundsin. See oskas äikest oma hästi jäljendada, välku, müristamist, tulekahju, priiti ja tuletõrjet, et kilomeetrite ulatuses ümbruskonnas piim hapuks läks!“

Kindlustamine Ameerikas

Kaks kindlustusametnikku sattusid tülli, kumma firma on parem, kas „Cleveland“ või „Ohio“. Raske on „Cleveland'ist“ jagu saada. „Üks meie klientidest suri täna kell 11, veerand tundi hiljem oli lesel raha käes!“ — „See pole midagi!“ vastas vastane, „Ohio“ on tuhat korda parem. Meie büroo asub pilvelõhkuja 20-ndal korral. Keegi mees kukkus 60-nda korra aknast, ja meie andsime talle kindlustussumma kätte otse möödalendamisel!“

Kaubamaja

Pariislane, njujorklane ja berlinlane uhkeldavad oma kodulinnade kaubamajade suurusega. Pariislane alustab: „Pariisis on kaubamaja, kilomeeter pikk, kilomeeter kõrge, kilomeeter lai!“ — „Well, ütleb ameeriklane, meil on ole-

mas kaubamaja, nii suur, et kui tõuseb õhtul kuu, siis tuleb maha võtta tipp, et kuu pääseks mööda.“ — Nüüd on sakslase käes kord: „Pole midagi! Meil on kaubamaja, miks pikalt seletada, — kord vabanes loomaaiaist mõni tosin lõvisid ning — otsekohe läbi laia värava kaubamajja. 14 päeva õgisisid sääli õpipoisse, keegi kurat ei märganud.“

Maailma röpaseim linn

Mees Chicagost ja mees Londonist vaidlesid, kas on Chicago või London maailma röpaseim linn. Siis jutustas Chicago mees järgmist:

„Vaatasin Londonis tänavale, sääli ujus rekapudrus tsilinder. Torkasin tahtmatult kepiga. Tsilinder pöördus ringi, ja vihane nägu turtsus minule: „Jätke mu kübar rahule!“ Ehmusin ning küsisin hämmastunult: „Küll istute teie aga sügaval?“ Sain seepäälle vastuseks: „Mis tähendab sügaval, kas teie siis ei näe et istun omnibuse katusel?“

Kirjastaja?

MARABU ja
PINGVIIN

? ?

EESTI KAUB.-TÖÖST. A-S.

DMIRWITZ ja POJAD

maja-, köögi-, valgustustarvete j. n. e.
kõige rikkalikum valik ja soodsaim
ostukoht

Tartus	Tallinnas
Raekoja tän. 6,	Estonia pst. 13,
telef. 3-83.	telef. 46-102.

**Olioni kõigile üksik-
numbrite müüjatele.**

Teatame, et oleme „Olioni“ üksik-
numbrite üleriikliku levitamise õigu-
se, alates 1. jaan. s. a., annud

**Ajakirjanduse Kesklaole
„PRESSA“**

Tallinnas, Rataskaevu 5, telef. 435-16
Tartus, Rüütli tän. 11, telef. 9-58
Narvas, Hermannini 11

Austavalt

„Olioni“ talitus

Tartus, Karlova 18-a—2. Telef. 5-42.

Kohvik-söögisal

„Room“

Rüütli tän. nr. 1.

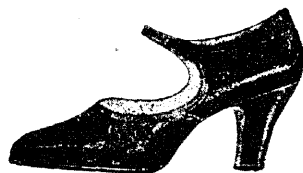

Saadaval alati maitssvad lõuna-
ja õhtu-söögid. Eeskujulik puh-
tus, korralik teenimine.

Külastage, siis veendute ja
jääte alaliseks külastajaks.

Austusega

Söögisalil „Room“ omanik.

Soovitan suures valikus moodsaid
ja vastupidavaid

jalanõusid.

Hinnad odavad.

Saapakauplus

A. Wask

Tartus, Kaubahoov 38.

„Olioni“ talituses on saada „Olioni“ endiseid aastakäike hinnaga:

1930. a. Olion iluköites (kullaga)	kr. 10.—	
„ „ „ broš.	kr. 8.—	
Üksiknumbrid (väljaarvatud nr. 5) à	—	75 s.
1931. a. Olion iluköites (kullaga) à	kr. 10.—	
Üksiknumbrid nr. 1, 2, 3, 4, 9, 10, 11 ja 12 à	—	75 s.
ja nr. 5/6 ja 7/8 à	kr. —	1.—
1932. a. Olion iluköites à	kr. 10.—	
Üksiknumbrid nr. 1, 2, 3, 4 à	—	75 s.
ja nr. 5/6, 7/8 ja 9—10 à	kr. —	1.—

Aastakäikude tellijaile hinnata kaasandeid.

Iga aastakäik üksikute numbritena (9 kr. asemel) à kr. 6.—

Samuti on „Olioni“ talituses saada oma kirjastuse

„Lokis“, Prosper Mérimée novell, hinnaga à 50 s.

„Eesti autoreid“ (Ella Pastak, Juhan Aud, Arthur Roose,
August Vallner) hinnaga à 40 s.

„Välisautoreid“ (Kuus juttu: Maupassant, De Musset,
Mérimée, Dreiser, Ezerinš, Erss) hinnaga à 75 s.

Välismaale kõik hinnad vastavalt kahekordsed.

Järelmaksuga saates kannab saatekulud tellija.

„Olioni“ talitus

Hind 75 senti